

6

FÓRUM

ODBORNÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

sociální politiky

dvouměsíčník/ročník 9

2015

Editorial	1	Informační servis čtenářům	
Recenzované stati, studie, úvahy a analýzy		Zlatým hřebem Týdne sociálních služeb byl VII. výroční kongres poskytovatelů sociálních služeb ČR	29
Preferovaná délka rodičovské dovolené: Srovnání osmi evropských zemí Dana Hamplová, Petra Šalamounová	2	Indikátory integrace cizinců z třetích zemí v ČR a začlenění ruské komunity do většinové společnosti (informace o projektu EIF a jeho řešení)	30
Flexibilní režim čerpání rodičovského příspěvku a sladování rodičovství s placenou prací Olga Nešporová	10	Recenze: Problematika multikulturního soužití pohledem Dany Moree	31
Statistiky a analýzy		Novinky v knižním fondu	31
Přístupnost veřejné správy pro občany s omezenou schopností pohybu a orientace	19	Z domácího tisku	32
Poznatky z praxe		Ze zahraničního tisku	32
Anketa „Bariéry v plnění oznamovací povinnosti případů násilí na dětech a jejich řešení“	25		

Editorial	1	Information service for readers	
Reviewed articles, studies, essays and analyses		The highlight of the Social Services Week - the 7th Annual Congress of Social Service Providers in the Czech Republic	29
Preferred length of parental leave: Comparison of eight European countries Dana Hamplová, Petra Šalamounová	2	Indicators of the integration of third country nationals in the Czech Republic and the inclusion of the Russian community into mainstream society (the EIF project and its conclusions)	30
The flexible parental benefits system and the reconciling of parenthood with paid work Olga Nešporová	10	Reviews: The issue of multicultural coexistence from the viewpoint of Dana Moree	31
Statistics and analysis		News in books	31
Accessibility of government services for people with limited mobility	19	From the domestic press	32
Findings from practice		From the international press	32
Survey "Barriers to fulfilling the obligation to notify cases of violence against children and solutions to this issue"	25		

For summaries of the articles see the 3rd page of the cover.

Informace pro autory

Obsahové zaměření časopisu: sociální problematika v nejširším vymezení. Časopis se skládá ze dvou částí, v první, tvořené rubrikou Recenzované stati, studie, úvahy a analýzy, jsou uveřejňovány pouze recenzované příspěvky. O zařazení do recenzované části časopisu rozhoduje redakční rada na základě výsledků recenzního řízení, které je oboustranně anonymní. Redakce v tomto směru provádí potřebné kroky. Autoři mohou nabízet příspěvky do obou částí, tj. do recenzované i nerecenzované části, s tím, že uvedou, do které. Redakce přijímá pouze dosud nepublikované příspěvky v elektronické podobě. Autor by měl připojit úplnou kontaktní adresu včetně telefonního čísla a e-mailové adresy. Příspěvky zasílejte v elektronické podobě na adresu: helena.lisa@vupsv.cz. Uveřejněné příspěvky jsou honorovány.

Formální požadavky

Rukopis příspěvku do recenzované části (nejlépe v členění souhrn /resumé, abstrakt/, úvod, současný stav poznání a odkazy na odbornou literaturu, zkoumaná problematika a použité metody, výsledky, diskuse, závěr) o rozsahu zhruba 20 tisíc znaků včetně mezer v editoru Word musí vedle vlastního textu obsahovat cca 20řádkové resumé, klíčová slova v češtině a kód JEL Classification. Citace a bibliografické odkazy musí být úplné a v souladu s příslušnou normou. Grafy a obrázky musí být přizpůsobeny černobílému provedení (ve formátu excel skupinový sloupcový, ne prostorový). Připojeny musí být i jejich zdrojové soubory. Redakce provádí jazykovou úpravu textu.

Více na: www.vupsv.cz

FÓRUM sociální politiky

odborný recenzovaný časopis

6/2015

Vydává Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Karlovo nám. 1359/1
128 00 Praha 2
IČO 45773009

Šéfredaktorka: Mgr. Helena Lisá
kontakt: helena.lisa@vupsv.cz
tel. 211 152 723, 721 094 106

Tisk: Vydavatelství KUFŘ, s. r. o.
Naskové 3, 150 00 Praha 5

Distribuce a předplatné:

Česká pošta, s. p., odd. periodického tisku
Olšanská 38/9, 255 99 Praha 3
Kontakt: e-mail postabo.prstc@cpost.cz
fax: 267 196 287
tel.: 800 300 302 (bezplatná infolinka ČR)
www.postabo.cz

Prodej za hotové:

Knihkupectví Karolinum
Celetná 18, 116 36 Praha 1

Cena jednotlivého čísla: 50 Kč

Vychází: 6krát ročně

Dáno do tisku: 10. 12. 2015

Registrace MK ČR E 17566
ISSN 1802-5854 – tištěná verze
ISSN 1803-7488 – elektronická verze
© VÚPSV

Redakční rada:

Doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (předseda - VÚPSV)
Doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc. (FHS UK)
Prof. JUDr. Vilém Kahoun, Ph.D. (ČSSZ, ZSF JČU)
Prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc. (VŠFS)
Mgr. Aleš Kroupa (VÚPSV)
PhDr. Věra Kuchařová, CSc. (VÚPSV)
Prof. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc. (MU)
Doc. JUDr. Iva Chvátalová, CSc. (MUP, o. p. s., VŠE)
Doc. Ing. Jitka Langhamrová, CSc. (VŠE)

Vážení čtenáři,

odhady růstu HDP našich i mezinárodních institucí i statistické údaje dokládají, že ekonomická situace v naší zemi se zlepšuje, ubývá nezaměstnaných, jejichž počet klesl pod předkrizovou úroveň, roste počet volných pracovních míst a zaměstnavatelé v některých oborech se potýkají s nedostatkem kvalifikovaných pracovníků. Růst domácí spotřeby indikuje zlepšenou příjmovou situaci obyvatelstva.

Tímto číslem se uzavírá již devátý ročník vydávání našeho časopisu, což je obvykle podnětem k zamýšlení na tím, jak se podařilo naplnovat představy a cíle, jež vedly k jeho zrodu. Během tohoto období se měnily vnější podmínky, přibyla řada zejména internetových časopisů a internet a specializované webové stránky jako zdroje aktuálních informací přispěly ke korekci některých původních představ jeho tvůrců. Přesto věříme, že obsahová náplň jednotlivých rubrik odráží dění v oboru a přináší svým čtenářům zajímavé a inspirativní informace, vycházející z analýz, praktických poznatků a profesní odbornosti autorů.

Další změnou, k níž dochází, je změna na pozici šéfredaktorky. Od počátku roku 2016 ji bude zastávat Mgr. Hana Roztočilová.

V rubrice Recenzované stati, studie, úvahy a analýzy, do níž jsou zařazovány výhradně recenzované články, se oba příspěvky zabývají tím, co rodiny s malými dětmi řeší, chtějí-li se matky brzy vrátit na trh práce. Autorky prvního z nich s názvem „Preferovaná délka rodičovské dovolené: Srovnání osmi evropských zemí“ se zabývají preferovanou délkou mateřské a rodičovské dovolené a tím, kdo by na rodičovskou dovolenou měl nastupovat. Vychází přitom z dat za 7 evropských zemí získaných v rámci mezinárodního výzkumného šetření ISSP 2012. Ukazuje, že Češi a Slováci jsou ve srovnání s obyvateli dalších evropských zemí výjimečně vysokou podporou dlouhé rodičovské dovolené. Podpora rodičovské dovolené kratší než 2 roky je v českém prostředí mizivá ve všech vzdělanostních skupinách, vysokoškolačky však vyjadřují o něco nižší podporu tří- a víceletých rodičovských dovolených.

Autorka příspěvku „Flexibilní režim čerpání rodičovského příspěvku a sladování rodičovství s placenou prací“ sleduje dva základní nástroje české rodinné politiky, rodičovský příspěvek a rodičovskou dovolenou, a jejich proměny mezi lety 2007 a 2014. Prezentuje nejnovější kvantitativní data z databáze MPSV o čerpání rodičovského příspěvku a využívá česká data ze dvou vln mezinárodního longitudinálního kvalitativního výzkumu TRANSPARENT z let 2011 až 2014, založeného na rozhovorech s 16 rodičovskými páry před narozením prvního dítěte a v době, kdy byl dítěti rok a půl. Prezentován je pohled rodičů a jejich reálné zkušenosti se sladováním rodičovských rolí s placenou prací. Možnost zkrátit období pobírání rodičovského příspěvku při současném zachování celkového objemu získaných peněz motivuje ženy k rychlejším návratům na trh práce. V rovině představ pak bylo zjištěno, že péče o nejmenší děti není rodiči vnímána jako překážka k současné práci žen. Limity jsou spíše na straně možností, jak zajistit péči o děti v době, kdy žena pracuje.

V nerecenzované části se článek v rubrice Statistika a analýzy věnuje přístupnosti veřejné správy pro občany s omezenou schopností pohybu a orientace a seznamuje s nejčastějšími bariérami. Anketa v rubrice Poznatky z praxe je zaměřena na bariéry v plnění oznamovací povinnosti případů násilí na dětech a jejich řešení. V rubrice Informační servis čtenářům informujeme o VII. kongresu poskytovatelů sociálních služeb a o významu indikátorů integrace cizinců a poznatcích o začlenění ruské komunity do většinové české společnosti. Po nich následují recenze věnující se rovněž problematice integrace migrantů, interkulturnímu soužití a autorkou identifikovaným klíčovými aspekty, které se k němu vztahují, a dále obvyklé podrubriky a aktuální informace.

Na závěr mi dovolu, bych se po devíti letech společného putování po krajině sociální politiky rozloučila a všem čtenářům, příznivcům a spolupracovníkům jménem svým, vydavatele a redakční rady popřála klidné a spokojené Vánoce a vše nejlepší v roce 2016.

Helena Lisá
šéfredaktorka

Preferovaná délka rodičovské dovolené: Srovnání osmi evropských zemí¹

Dana Hamplová, Petra Šalamounová

Text se zabývá preferovanou délkou mateřské a rodičovské dovolené a tím, kdo by na rodičovskou dovolenou měl nastupovat. Vychází přitom z dat za 7 evropských zemí získaných v rámci mezinárodního výzkumného šetření ISSP 2012. Ukazuje, že Češi a Slováci jsou ve srovnání s obyvateli dalších evropských zemí výjimečně vysokou podporou dlouhé rodičovské dovolené. Podpora rodičovské dovolené kratší než 2 roky je v českém prostředí mizivá ve všech vzdělanostních skupinách, vysokoškolačky však vyjadřují o něco nižší podporu tří- a víceletých rodičovských dovolených.

V české společnosti se v posledních letech rozvíjí veřejná debata o tom, jak dlouhá by měla být placená rodičovská dovolená a zda je třeba současnou praxi změnit. Probíhající diskuse jsou reakcí na český model rodinné péče, v němž většina matek po narození dítěte přerušuje pracovní kariéru. Navíc vzhledem k tomu, že v České republice výrazně klesají meziprodenní intervaly² a rodičovské dovolené na sebe často navazují, dochází u mnoha žen k dlouholetému výpadku z pracovního trhu. V důsledku této praxe patří Česká republika společně se Slovenskem v evropském srovnání mezi země s výjimečně nízkou zaměstnaností matek s dětmi do tří let věku (OECD, 2011; Patančoková, 2009).

V diskusích o tom, jak dlouhá by měla být rodičovská dovolená, se hovoří především o nutnosti motivovat matky k většímu zapojení na trhu práce (Kališková, 2012) a o negativních dopadech příliš dlouhého přerušování zaměstnanecké dráhy (Bartáková, 2008). Dlouhodobé přerušování zaměstnání v důsledku péče o dítě se považuje za jednu z příčin feminizace chudoby a nerovnosti mezi muži a ženami, a to jak na pracovním trhu, tak v rodině. Obvykle se argumentuje tím, že ženám, které dlouhodobě přerušují zaměstnání, hrozí ztráta lidského a vzdělanostního kapitálu, omezení příležitostí pracovního postupu nebo přílišná závislost na partnerech (Křížková, Vohlídalová, 2009; Valentová, 2009; Bartáková, 2008). V neposlední řadě se poukazuje i na možný negativní vztah mezi délkou rodičovské dovolené a úrovní porodnosti. Některé studie tak poukazují na obrat, ke kterému došlo v devadesátých letech minulého století a díky němuž dnes porodnost pozitivně koreluje s vyššími mírami zaměstnanosti žen (Sirovátka, 2006).

I přes řadu důvodů, proč může být dlouhá rodičovská dovolená problematická, a přestože řada žen negativní důsledky dlouhé rodičovské vnímá (Valentová, 2009), starší české výzkumy naznačovaly, že většina českých žen dlouhodobé přerušování pracovní dráhy sama preferuje. V šetření Mezinárodní průzkum názorů na populační vývoj a sociální politiky z let 2000 až 2003 hodnotila rodičovskou dovolenou dokonce jako příliš krátkou téměř čtvrtina dotázaných Čechů, kteří s ní měli zkuš-

nost.³ Naopak za dlouhou ji označila jen necelá dvě procenta dotázaných (Valentová, 2006). Podobně i podle šetření Manželství, práce a rodina z roku 2005 přibližně 1 procento českých žen dávalo v případě dětí do dvou let věku přednost institucionální péči (tj. péči mimo rodinu), a to bez ohledu na vzdělání. Skokově pak zájem o péči o děti mimo rodinu narůstal až kolem třetího roku věku dítěte - u tříletých dětí institucionální péči vítalo přibližně 40 procent českých žen a u dětí starších čtyř let už téměř tři čtvrtiny žen (Sirovátka, Bartáková, 2008). Rovněž podle Kocourkové (2006) patří česká společnost k zemím, které podle mezinárodního výzkumu nejméně podporovaly zařízení péče o děti do tří let z nabízených pronatalitních opatření. Ani pozdější šetření nenaznačují zásadnější změny v preferencích, například podle sond z roku 2010 téměř 95 % respondentů s dětmi považovalo za ideální, pokud je matka s dítětem do dvou let věku doma. Vysokou podporu neměla ani zaměstnanost matek dětí ve věku 2–3 roky. V tomto období by totiž považovalo jen okolo 12–16 % dotázaných rodičů za nejlepší volbu pro ženu částečný úvazek a práci na celý úvazek zvolil za optimální méně než každý padesátý respondent (Höhne, Kuchařová, Svobodová, Šťastná, Žáčková 2010).

Otázkou je, proč česká populace - včetně vzdělaných žen v reprodukčním věku - tak zásadním způsobem podporuje dlouhou rodičovskou dovolenou a neprojevuje přílišný zájem o rychlý návrat do zaměstnání. Tato česká „výjimečnost“ se někdy vysvětluje institucionálním nastavením předškolního systému, které formuje očekávání a názory na vhodnou formu péče o nejmenší. V českém případě se totiž - podobně jako v řadě zemí kontinentální Evropy - rozlišují jesle pro děti ve věku 0–3 let a teprve po třetím roce děti nastupují do mateřských škol. Podle historicko-institucionálního argumentu vznikla díky tomuto rozlišení představa o tom, že existuje přirozená tříletá hranice pro rozdílné formy péče o děti a že institucionální péče je vhodná až od tří let. V českém případě se jesle navíc nepovažovaly za vzdělávací, ale za zdravotnické zařízení. Na začátku roku 2014 však došlo k významné institucionální změně a jesle jsou nově v kom-

petenci jejich dosavadních provozovatelů a zřizovatelů. Jak ale zdůrazňují někteří autoři (např. Hašková, 2012), v jiných částech světa takovéto dělení není.

Typicky česká (či středoevropská) tříletá hranice pro očekávaný začátek institucionální péče se vysvětluje jako pozůstatek rakousko-uherského systému předškolního vzdělávání. Ten sice původně vznikl podle francouzského vzoru, Francie pak od něj opustila v 60. letech, v bývalém Československu (i některých dalších zemích) však zůstal zachován (Dudová, Hašková, 2010). Právě příklad Francie však naznačuje, že vztah mezi historickou tradicí, institucionálním nastavením systému a kulturními normami je výrazně složitější. Ve Francii došlo k radikálnímu rozchodu s historicky tradičním systémem v 60. letech, patrně v důsledku změn ve veřejném mínění a rostoucího zájmu o institucionální zajištění péče o nejmenší. Určité posuny bychom mohli očekávat i v českém případě, například díky otevřenější veřejné diskusi na toto téma či rostoucí vzdělanosti žen. První empirickou otázkou našeho článku proto je, jak dlouhou rodičovskou dovolenou Češi v novějších českých výzkumech preferují, nakolik je česká populace v tomto ohledu homogenní a zda se Češi stále zásadním způsobem liší od ostatních Evropanů. S tím souvisí i otázka, jak respondenti vidí rozdělení rodičovské dovolené mezi oba rodiče.

Jakékoliv mezinárodní srovnání preferované délky rodičovské dovolené i jeho interpretace však narážejí na problém. V postojích k rodičovské se nemusejí odrazet jen představy o správné a vhodné péči o nejmenší děti (na což se obvykle klade důraz), ale i obecná očekávání vůči roli státu a veřejnému sociálnímu zabezpečení. Je například možné, že v konzervativnějších zemích není vysoká podpora dlouhé rodičovské dovolené proto, že si lidé myslí, že by matky neměly být doma s dětmi, ale protože jsou přesvědčeni, že by do rodinných záležitostí neměl zasahovat stát. Většina existujících srovnávacích studií však tuto dimenzi nemohla zohlednit, data ISSP, která jsou základem této studie, to však umožňují. Naši druhou empirickou otázkou proto je, jaká by měla být role státu a rodiny v zajištění předškolní péče, konkrétně, kdo by měl být tím hlav-

ním, kdo péči o předškolní děti poskytuje (rodina, stát či trh).

Odpovědi hledáme v datech z mezinárodního výzkumného programu International Social Survey Program (ISSP) z roku 2012. Data jsou dostupná v Českém sociálněvědním datovém archivu. Jedná se o dlouhodobý mezinárodní program výzkumných sociologických šetření, který byl zahájen v roce 1984. Do roku 2010 se postupně rozšířil počet členských zemí z původních čtyř na více než čtyřicet. V těchto zemích se každoročně organizuje srovnatelné dotazovací šetření na stanovené téma, data se sbírají pomocí náhodného výběru a jsou plně reprezentativní. Šetření Rodina 2012 se zúčastnilo 37 zemí, z toho 17 evropských. V tomto textu zpracováváme údaje za 8 evropských zemí, které byly vybrány především podle toho, že se v nich vyvinuly rozdílné sociální systémy a rozdílné institucionální režimy z hlediska péče o děti v předškolním věku. Konkrétně se jedná o Českou republiku a Slovensko, Polsko, Rakousko a Německo - tyto čtyři země byly vybrány na základě geografické a kulturní blízkosti s naší společností. Tyto země sdílí bismarkovskou tradici sociálního zabezpečení, rakouský a slovenský systém péče o nejmenší navíc vychází ze stejného základu rakousko-uherského sociálního zabezpečení. Dále vybíráme země reprezentující rozdílné typy sociálních států podle Esping-Andersenovy typologie (více například Höhne, 2008). Španělsko je v datech ISSP jediným představitelem jihoevropského familialistického systému, v němž je kladen velký důraz na rodinné vazby a pomoc v rámci rodiny. Naproti tomu stojí tzv. sociálnědemokratický (skandinávský) systém, ve kterém je uplatňována aktivní politika zaměstnanosti, na trhu práce je vysoký podíl žen a funguje zde štědrá sociální politika. Jako zástupce jsme vybrali Švédsko, které se obvykle uvádí jako modelový příklad země bez tříleté hranice oddělující péči o nejmenší od péče o děti ve starším předškolním věku (Hašková, Saxonberg, Mudrák, 2012). Poslední sledovanou zemí je Francie, která bývá řazena ke konzervativním (kontinentálním) režimům, ale je pro ni typická výrazně pronatalitní politika a podpora zaměstnanosti žen. Domníváme se přitom, že v těchto zemích nalezneme i velmi odlišné preference týkající se délky rodičovské dovolené. Ve středoevropských zemích, a to zvláště v Rakousku, České republice a Slovensku, očekáváme relativně vysokou podporu delších rodičovských dovolených, a to díky důrazu na rozdílné potřeby dětí do tří let věku a dětí ve starším předškolním věku. V případě Švédska, ale i Francie předpokládáme naopak podporu kratšího trvání rodičovské dovolené, a to díky jejich důrazu na zaměstnanost matek a ve švédském případě i nerozlišování péče o děti do tří let a dětí starších. V případě Španělska

očekáváme spíše střední podporu dlouhým rodičovským dovoleným. Pro familialistické systémy je totiž na jednu stranu typická vysoká podpora toho, aby péče o děti probíhala v rodinném prostředí, na druhou stranu se však neočekává zásadní role státu v tomto zabezpečení. Výsledkem toho pak může být spíše nízké očekávání respondentů ohledně placené rodičovské dovolené. Na úvod je rovněž nutné podotknout, že vzhledem k průřezovému charakteru těchto dat však nemůžeme určit, do jaké míry institucionální podmínky formují převažující postoje a do jaké míry naopak převažující hodnoty a postoje ovlivňují to, jaká sociální politika byla v dané zemi přijata. Rozdílné institucionální podmínky nepochybně ovlivňují, co se ve společnosti považuje za žádoucí, zároveň však můžeme očekávat, že hodnoty a postoje populace ovlivňují to, jaká institucionální pravidla jsou nastavena.

Rodinná politika ve srovnávaných zemích

V tomto článku není prostor, abychom se rozdílnými politikami zabývali detailně, je třeba však připomenout hlavní rozdíly⁴. Detailní informace o institucionálních podmínkách mateřství lze nalézt v jiných publikacích (např. Moss, 2014; MISSOC, 2015; Matějková, Palonciová, 2003).

V České republice je v současné době mateřská dovolená 28 týdnů, z toho šest týdnů musí být vybráno před plánovaným dnem porodu. Českým specifikem je, že po relativně krátkém období (6 týdnů), které je garantováno jen pro matku, se mohou rodiče vystřídat bez specifických důvodů. Žádné dny vyhrazené jen pro otce ale určeny nejsou. V této době pobírá pojištěný rodič 70 % původního platu. Bezprostředně po mateřské následuje rodičovská dovolená. Rodiči je garantováno pracovní místo u původního zaměstnavatele po tři roky. Období, po které je vyplácen příspěvek, si lze za určitých podmínek zvolit. Celková částka byla v roce 2014 určena na 220 tisíc korun, ta se pak rozpočítává na počty měsíců, nejkratší možnost je do druhých narozenin dítěte, nejdéle pak do čtvrtých narozenin.

Slovenská rodinná politika v oblasti délky placené dovolené je velmi podobná té, jaká fungovala v České republice donedávna. Na mateřskou dovolenou rovněž nastupuje žena 6 týdnů před plánovaným porodem, dávka v mateřství (65 % původního platu) je jí celkově vyplácena po 34 týdnů. Pak následuje rodičovská dovolená, která trvá do třetích narozenin a rodina dostává jednotný příspěvek bez zohlednění předchozích příjmů.

V Polsku trvá základní mateřská dovolená 20 týdnů, opět 6 týdnů je určeno na období před narozením dítěte. Pojištěné ženy pak dostávají 6 týdnů navíc. Pokud

se rodina rozhodne toto období rozšířit až do prvních narozenin potomka, tak po celou dobu pobírá 80 % původního platu, namísto 100 %.⁵ I v Polsku se mohou rodiče vystřídat již během mateřské dovolené. Na rozdíl od České republiky jsou však dva týdny vyhrazené jen pro otce, který si musí vybrat 12 měsíců po porodu. Po ukončení mateřské dovolené má zaměstnanec celkově nárok na 36 měsíců uvolnění z práce (34 pro rodinu a k tomu po měsíci musí vybrat jen otec a jen matka). Toto volno si může vzít kdykoli do pátých narozenin dítěte. V této době také rodičům náleží po 24 měsících rodičovský příspěvek.⁶ Rodiče mohou až 4 měsíce volna vybírat souběžně.

Ženy v Rakousku mají nárok na 16týdenní plně hrazenou mateřskou dovolenou (polovina z toho času se musí vybrat před plánovaným datem porodu). Poté možnost uvolnění ze zaměstnání až do druhých narozenin potomka. Rodičovská dovolená je určena pro oba rodiče a nemůže se vybírat souběžně (s výjimkou jednoho měsíce). Každý rodič má možnost odložit až tři měsíce tohoto uvolnění a vybrat si je do sedmých narozenin dítěte. Příspěvek na péči je možné vybírat nezávisle na rodičovské dovolené. Od roku 2010 existuje v pěti variantách. Délka pobírání se prodlužuje, pokud o něj žádají oba rodiče. První čtyři formy jsou paušální dávky a pobírají se v délce 30 (resp. 36 měsíců v případě obou rodičů), dále 20 (24) měsíců, 15 (18) měsíců a 12 (14) měsíců. Poslední možnost je pobírat dávku po dobu 12 (14) měsíců a její výše je příjmově testovaná (80 % předchozího platu).

Německo má nejkratší možnou mateřskou dovolenou podle doporučení evropských směrnic - 6 týdnů před a 8 týdnů po porodu. Státem garantovaná otcovská dovolená zde neexistuje. Po mateřské dovolené následuje možnost uvolnění z práce po dobu 36 měsíců, poslední rok může být vybrán kdykoli až do 8. narozenin potomka. Finanční příspěvek lze čerpat dvojím způsobem. První možností je zvolit příspěvek ve výši 67 % platu po dobu prvních 12 měsíců rodičovské dovolené. Tato doba může být rozšířena až na 14 měsíců, pokud si druhý rodič vybere alespoň dva měsíce (tzv. 12 + 2). Druhou možností je prodloužit pobírání příspěvku na dvojnásobek s poloviční kompenzací (24 + 4). Rodiče mohou čerpat rodičovskou současně. Tato částka je určena na každé dítě, takže lze pobírat najednou na více dětí, ale doba vyplácení je limitována do 14. měsíce věku dítěte. V Německu dále náleží určitý příspěvek rodině, která nedává dítě ve věku jeden až dva roky do státních jeslí.

Ve Francii je délka mateřské dovolené určována podle pořadí dítěte - při prvním a druhém dítěti je délka mateřské dovolené 16 týdnů (6 týdnů před porodem), od třetího pořadí se délka rozšiřuje na 26 tý-

Tabulka č. 1: Přehled rodinných politik

	ČR	Slovensko	Polsko	Německo	Francie	Španělsko	Švédsko
Mateřská dovolená v týdnech	28 70 % platu*	34 65 % platu*	26/52 100/80 % platu	14 100 % platu*	16/26 100 % platu	16 100 % platu	ne
Otcovská dovolená ve dnech	ne	ne	10	ne	11	15	10 **
Rodičovský příspěvek	2–4 roky celková částka	3 roky paušálně	24 měsíců paušálně	14/28 měsíců 67 % platu/po- lovina	1. dítě–6 měsíců/ od druhého do 3. let paušálně	ne	18 měsíců 78 % platu
Nutná výměna rodičů	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ano

* není daněno

** určeno pro „druhého rodiče“

dnů (8 týdnů před porodem). Otec má možnost využít 11 dní plně placené volna v období do 4 měsíců po porodu. I ve Francii je garantována rodičovská dovolená (uvolnění ze zaměstnání) do třetích narozenin dítěte. Finanční příspěvky se však liší podle pořadí dítěte. Na první dítě je dávka vyplácena jen po prvních šest měsících. Od dítěte druhého pořadí náleží rodiči po tuto dobu paušální dávka, a to buď plná, nebo redukováná podle úvazku. Rodiče se ale musejí vystřídat, jeden z nich smí vybrat maximálně 30 měsíců. Pokud je zvolena varianta s redukováním úvazkem, mohou dávku pobírat oba rodiče současně, ale celková výše částky nesmí být překročena. Pokud má rodina třetí a další dítě a jeden rodič nepracuje, je zde možnost zvolit si po jeden rok příspěvek výrazně vyšší (820 versus 570 Euro).

Ve Španělsku je státem určená mateřská dovolená 16 týdnů (rovněž 6 týdnů předem). Zaměstnaná žena může celé období po porodu přenechat muži. Otcům náleží 15denní placené volno (jeho konkrétní forma se liší podle sektoru). Rodičovská dovolená trvá i ve Španělsku do třetích narozenin dítěte, rodiče však v tomto období nedostávají žádný příspěvek.

Švédská opatření na podporu rodičů se od popsanych zemí zásadně liší. V první řadě zde není vymezena žádná mateřská dovolená, od počátku se mluví o rodičovské dovolené.⁷ V období po porodu (během prvních 60 dnů) je dále vymezeno 10 placených dnů (80 % platu) pro tzv. „druhého rodiče“ (bez určení pohlaví). Ve Švédsku je dále odděleno rodičovské „bezplatné uvolnění ze zaměstnání“, na něž má zaměstnanec nárok během prvních 18 měsíců života dítěte, a rodičovská dovolená, tedy období, kdy rodič pobírá příspěvek a současně je mu garantováno volno ze zaměstnání.⁸ Tato dvě období se nemusejí překrývat. Placená rodičovská dovolená trvá 480 dní, z toho 60 dní je určeno jen pro matku a 60 výlučně pro otce. Tato část je nepřevoditelná. Ze zbylých 360 dní náleží každému rodiči polovina, ale rodiče si tuto část mohou rozdělit podle dohody,

kteřá však musí být stvrzena podpisem. Od roku 2014 může být rodičovská dovolená vybrána kdykoli do 12 let věku dítěte, z toho však jen 96 dní po čtvrtých narozeninách dítěte. Další možností je, že tato částka a současně pracovní úvazek se dají krátit na polovinu, čtvrtinu a osminu a odpovídajícím způsobem roste doba pobírání. Například je možné nastoupit do zaměstnání na poloviční úvazek a zároveň pobírat poloviční rodičovský příspěvek. Během prvního roku si rodiče mohou až 30 dní vybrat společně.

Jednotlivé země se liší i v tom, jak se přistupuje k dávkám z hlediska daňového systému. V Čechách, na Slovensku a v Německu tak příspěvek v mateřství není daněn, v ostatních zemích podléhá danění (podrobněji MISSOC, 2015). Různá praxe mezi vybranými zeměmi je i v tom, nakolik musí rodič při pobírání rodičovského příspěvku skutečně přerušit či zkrátit pracovní dráhu.

Preference délky a podoby rodičovské dovolené - výsledky

Jak jsme se zmínili v úvodu, jedním z cílů našeho textu je ukázat, jak dlouhou rodičovskou dovolenou česká populace preferuje a nakolik jsou tyto preference homogenní a odlišné od dalších evropských zemí. Naš text přináší výsledky mezinárodního srovnávacího šetření ISSP z roku 2012. V České republice se výzkumu zúčastnilo 1784 respondentů, z toho 989 žen (55,4 %) ve věku 18+ let. Francouzský vzorek poskytoval údaje o 2409 respondentech (z toho 1558 žen), německý o 1766 respondentech (z toho 909 žen), polský o 1115 respondentech (z toho 602 žen), rakouský o 1182 respondentech (z toho 645 žen), slovenský o 1128 respondentech (z toho 605 žen), španělský o 2595 (z toho 1378 žen) a švédský o 1059 respondentech (z toho 574 žen).

Vzhledem k tomu, že se jednalo o mezinárodní šetření a modely podpory v rané fázi rodičovství se v jednotlivých státech liší, výzkum nerozlišoval mateřskou a ro-

dičovskou dovolenou, ale zjišťoval celkovou preferovanou dobu, po níž by mělo být rodičům umožněno celodenně pečovat o dítě. Otázka konkrétně zjišťovala, zda by rodič měl „mít možnost využít placené mateřské/rodičovské (i otcovské) dovolené, a pokud ano, jak dlouhá by měla být.“ Jistou výhodou může být, že se jedná o obecné preference, u nichž je možné předpokládat, že budou méně závislé na konkrétní situaci respondenta.

Jak jsme se zmínili v úvodu, většina existujících studií dává preferovanou délku mateřské či rodičovské do souvislosti s představami o nevhodnější formě péče o děti. Lze však očekávat, že se v ní odrážejí i obecnější představy o roli státu v sociálním zabezpečení. Proto rovněž analyzujeme otázku: „Lidé mají různé názory na péči o předškolní děti. Kdo by měl být tím hlavním, kdo tuto péči poskytuje?“ Respondenti mohli vybírat z pěti možností: 1) rodina, příbuzní, 2) státní (obecní) zařízení, 3) neziskové organizace (např. charitativní organizace, církve a církevní organizace), 4) soukromé subjekty (např. soukromé jesle a školky, chůvy, paní na hlídání), 5) zaměstnavatelé. V analýzách rozlišujeme tři možnosti: rodina (původně možnost 1), stát (původně možnost 2) a ostatní (sloučené možnosti 3–5).

Dále pracujeme s otázkou zjišťující, jak by měla být placená dovolená rozdělena mezi rodiče. Respondenti přitom byli vyzváni, aby si představili rodinu s dítětem v předškolním věku a odpověděli, jak by si měli oba rodiče rozdělit rodičovskou dovolenou. V tomto případě mohli dotazování vybírat z možností: 1) matka by si měla vybrat celou, otec žádnou, 2) matka by si měla vybrat většinu, otec jen malou část, 3) oba by si ji měli vybrat napůl, 4) otec by si měl vybrat většinu, matka jen malou část, 5) otec by si měl vybrat celou, matka žádnou.

Preferovaná délka mateřské/otcovské a rodičovské dovolené

Tabulka č. 2 dokumentuje, že v evropských zemích existují zcela rozdílné prefe-

Tabulka č. 2: Preferovaná délka rodičovské dovolené v měsících v %

	ČR		Slovensko		Rakousko		Německo		Polsko		Španělsko		Švédsko		Francie	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
0	1,0	3,8	0,8	1,6	7,0	9,6	4,8	8,3	1,3	0,5	4,2	6,9	4,0	6,5	14,0	16,9
1–5	0,0	0,0	0,9	0,7	1,4	1,1	3,3	7,5	7,0	6,4	14,5	15,3	0,9	1,1	6,6	12,4
6	1,7	1,2	0,1	0,8	1,9	1,6	7,7	11,2	12,5	13,0	19,2	22,0	3,4	5,4	20,4	18,4
7–11	0,0	0,5	0,7	0,1	0,1	0,4	2,4	1,6	2,2	1,9	6,7	5,9	1,6	3,0	3,2	3,3
12	3,9	4,5	3,1	5,4	6,6	8,5	43,8	36,2	43,9	48,3	35,9	27,0	30,4	37,4	25,2	22,6
13–23	1,0	1,6	0,6	1,9	4,0	3,0	6,5	7,4	3,0	4,3	3,5	2,8	30,9	24,2	3,1	2,4
24	14,5	17,1	13,7	14,8	24,1	26,2	16,5	15,5	11,0	12,2	6,3	7,3	22,1	16,0	10,6	11,7
25–35	2,4	2,5	1,9	4,2	4,6	6,4	0,3	0,5	0,9	0,0	0,0	0,2	0,4	0,4	0,3	0,8
36	41,1	36,9	50,8	50,0	34,7	30,3	14,2	10,0	16,4	11,4	4,4	3,9	4,7	4,1	16,3	10,1
37+	34,4	32,0	27,5	20,4	15,6	13,0	0,6	1,9	1,8	2,1	5,4	8,8	1,6	1,9	0,5	1,4
Průměr	37,4	35,4	38,0	35,6	29,1	28,0	16,6	15,1	17,1	15,9	13,8	15,4	17,4	15,8	13,9	12,2

Zdroj: ISSP 2012, vážená data

rence ohledně délky placené mateřské/otcovské a rodičovské dovolené a že podpora dlouhé rodičovské dovolené je v České republice (ale i na Slovensku) stále velmi silná. V obou zemích přibližně tři čtvrtiny respondentů uvedly, že by rodiče měli mít možnost využít placené dovolené 36 měsíců či déle. Třetina dotázaných si přitom myslela, že rodičovská dovolená by měla být delší než tři roky. Naopak placenou rodičovskou dovolenou kratší než 2 roky podporoval jen každý desátý český respondent, jednorocní dovolenou podporovala jen 4 procenta dotázaných v České republice.

Česká (a slovenská) podpora systému dlouhých rodičovských dovolených se zdá být výjimečně silná i ve srovnání se sousedními státy. Jediným dalším státem, kde placené rodičovské uvolnění ze zaměstnání po dobu alespoň tři roky podporovala polovina respondentů, bylo Rakousko. Oproti tomu v Polsku či Německu vyjadřovali respondenti nejčastější podporu mateřské/otcovské či rodičovské dovolené v délce 12 měsíců, delší placené volno v souvislosti s péčí o dítě prefero-

vala jen přibližně třetina dotazovaných. Podpora více než tříleté rodičovské dovolené pak byla v těchto zemích mizivá (jako preferovaný stav ji naproti tomu uvedla třetina českých respondentů). V průměru nejkratší placené volno v souvislosti s péčí o dítě požadovali francouzští respondenti. Každý šestý se dokonce domníval, že rodiče by na žádné placené volno mít nárok neměli. Téměř třetina dotazovaných Francouzů se pak vyjádřila, že by nějaká rodičovská dovolená být měla, ale měla by být kratší 12 měsíců. S výjimkou Španělska ve všech zemích pozorujeme, že ženy mají tendenci upřednostňovat delší rodičovskou dovolenou než muži.

Tabulka č. 2 ukazovala, jak dlouhou rodičovskou dovolenou česká populace celkově preferuje, nezohledňovala však možnost heterogenitu postojů a případné socio-demografické rozdíly v preferované délce. Nabízí se tedy otázka, zda v českém případě podporu dlouhé rodičovské dovolené nalezneme ve všech sociálních skupinách. Z tohoto hlediska nás zajímá především to, zda ji nalezneme i mezi ženami v mladších věkových skupinách, kterých se tato

problematika nejvíce týká, a mezi ženami s vyšším vzděláním. V odborné literatuře se totiž předpokládá, že vysokoškolsky vzdělané ženy mají zájem o rychlejší návrat do zaměstnání, a to jak v důsledku vyšší potřeby seberealizace, tak i díky lepšímu příjmovému ohodnocení (Bartáková, 2008). Tabulka č. 3 proto zobrazuje preferovanou délku placené rodičovské dovolené podle vzdělání mezi ženami ve věku 25–44 let. V této tabulce rovněž rozlišujeme postoje žen s vysokoškolským vzděláním a ostatních v České republice, na Slovensku a v Rakousku.

Data ISSP za Českou republiku nepotvrzují, že by české vysokoškolačky měly zájem o výrazně kratší rodičovskou dovolenou. Tento výzkum naopak naznačuje, že podpora dlouhé rodičovské dovolené je velmi silná i mezi mladšími a vzdělanějšími ženami. Pouze 5 procent dotazovaných žen ve věkové skupině 25–44 let vyjádřilo přesvědčení, že dovolené - mateřská (otcovská) a rodičovská - by měly být kratší než dva roky. V případě kratších rodičovských dovolených nenalezneme rozdíly podle dosaženého vzdělání. Ženy s vyso-

Tabulka č. 3: Preferovaná délka rodičovské dovolené podle vzdělání v %, Česká republika, Rakousko, Slovensko, pouze ženy ve věku 25–44 let

	ČR			Slovensko			Rakousko		
	Nižší	Vysokoškolačky	Celkem	Nižší	Vysokoškolačky	Celkem	Nižší	Vysokoškolačky	Celkem
0	0,8	1,2	0,9	0,7	0,0	0,6	3,6	9,3	4,8
1–5	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	0,8	0,8	1,5	0,9
6	1,3	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0	0,4	2,8	0,9
7–11	0,0	0,0	0,0	0,0	1,7	0,4	0,0	0,0	0,0
12	2,2	4,0	2,6	4,2	5,6	4,5	3,5	11,0	5,1
13–23	0,8	0,0	0,7	1,1	0,0	0,8	4,1	3,0	3,8
24	12,6	25,7	15,0	10,8	27,5	15,0	22,8	23,9	23,0
25–35	2,9	0,0	2,3	1,7	0,7	1,4	5,2	7,0	5,6
36	41,4	46,6	42,1	46,8	44,1	46,1	39,7	30,8	37,8
37+	38,0	22,5	35,4	33,7	20,5	30,4	20,0	10,7	18,0
N =	307	47	354	122	36	158	186	55	241

Zdroj: ISSP 2012, vážená data

koškolským diplomem se však odlišují v otázce rodičovských dovolených delšího trvání. Zatímco se 79 procent žen bez vysokoškolského vzdělání domnívalo, že by rodičovská měla být tři roky a déle, mezi vysokoškolačkami se tak vyjádřilo 69 procent. Ještě větší rozdíl je, pokud se zaměříme na rodičovské dovolené delší než 3 roky (22 procent vysokoškolaček oproti téměř 40 procentům žen bez vysokoškolského vzdělání).

Velmi podobnou situaci nalezneme i na Slovensku, kde je podpora kratších rodičovských dovolených mizivá bez ohledu na dosažené vzdělání, byť vzdělanější ženy častěji než jejich méně vzdělané protějšky volily dvouletou rodičovskou dovolenou. V Rakousku se projevily rozdíly mezi vysokoškolačkami a ostatními především v tom, že vzdělanější ženy si častěji myslí, že by žádná placená mateřská/rodičovská dovolená být neměla. Mezi ženami, které se domnívaly, že nějaká placená rodičovská dovolená by být měla, však byly vzdělanostní rozdíly velmi malé. Z dat ISSP 2012 se tak zdá, že v těchto středoevropských zemích vzdělání příliš nediferencuje a podpora relativně dlouhých rodičovských dovolených je poměrně homogenní.

Znamená to tedy, že Středoevropané si myslí, že o děti by se mělo pečovat v rodině, zatímco v jiných částech Evropy vidí jako vhodnou i institucionální péči? Odpověď na tuto otázku je komplikovaná. Použitá data totiž naznačují, že postoje české a slovenské společnosti se neodlišují jen od států, ve kterých je dlouhodobá tradice sociálnědemokratického systému rodinné politiky, ale i od některých společností s tzv. konzervativně-pevninským či familistickým systémem. Jedním z vysvětlení může být, že otázka týkající se délky placené rodičovské dovolené fakticky neodpovídala na otázku, kdo má o předškolní dítě pečovat. Odpovědi totiž mohou vypovídat i o tom, nakolik respondenti očekávají intervence státní politiky do rodinného života.

V tabulce č. 4 jsou proto odpovědi na otázku „Lidé mají různé názory na péči o předškolní děti. Kdo by měl být tím hlavním, kdo tuto péči poskytuje?“ Pokud by

představy o ideální délce rodičovské dovolené odrážely (jen) názory na správnou formu péče o dítě, mohli bychom očekávat podobné pořadí zemí jako u otázky zjišťující délku rodičovské dovolené. Tomu však tak není. Data ISSP 2012 totiž ukazují, že v zemích, jako je Polsko a Španělsko, převládá názor, že právě rodina by měla být tím, kdo péči zajišťuje, byť v těchto zemích nebyla přílišná podpora dlouhých rodičovských dovolených. Tedy to, že si Poláci či Španělé ve srovnání s Čechy častěji myslí, že rodičovská dovolená by neměla být příliš dlouhá, neznamená, že podporují institucionální či jiné typy nerodinné péče. Naopak jsou častěji než Češi přesvědčeni, že by péči o dítě měla zajišťovat hlavně rodina. V České republice a Rakousku je podpora rodinné péči sice relativně vysoká, ale nižší než ve zmíněných zemích. Na druhé straně stojí Švédsko, kde jen každý desátý dotázaný odpověděl, že péče by měla být poskytována především rodinou. Ze sledovaných zemí se odlišují i respondenti z Francie, kteří vyjadřují významnou podporu pro péči soukromých subjektů (chůvy, soukromé školky etc.).

Preferovaná forma rodičovské dovolené

Tabulka č. 5 přináší informace o tom, jak by rodičovská dovolená měla být rozdělena mezi oba rodiče. Vzhledem k tomu, že pouze 7 respondentů ve všech analyzovaných zemích odpovědělo, že by celou mateřskou (otcovskou) a rodičovskou dovolenou měl čerpat otec, spojili jsme poslední dvě kategorie (tj. většinou otec, vždy otec) do jedné. I v tomto případě se čeští a slovenští respondenti výrazně odlišovali od ostatních tím, že zásadně upřednostňovali, aby na mateřskou/rodičovskou dovolenou nastupovala matka. Zároveň však platí, že postoje byly v tomto případě více heterogenní než u délky rodičovské dovolené. Z oslovených Čechů a Slováků tak přibližně 70 procent odpovědělo, že s dítětem by měla zůstat doma především matka. Další pětina respondentů se domnívala, že by matka měla vyčerpat většinu dovolené a otec jen krátké období (rozdíl mezi pohlavími nejsou statisticky signifikantní). Přesvědčení, že rodi-

čovská dovolená by měla být dělena rovným dílem mezi matku a otce, pak zastávala jen desetina českých respondentů. Silnou podporou tomu, že rodičovskou dovolenou má čerpat žena, se naše společnost (spolu se Slovenskem) výrazně odlišuje od ostatních zkoumaných zemí. Pro srovnání můžeme uvést, že v Německu či ve Francii vyjadřovala podporu rovnému sdílení rodičovské dovolené polovina dotazovaných a ve Švédsku dokonce 70 procent. Byť ani v tomto případě v českém vzorku nenalezneme statisticky významné rozdíly mezi vysokoškolačkami a ženami s nižším vzděláním, data přesto naznačují trend, že sdílení rodičovské dovolené dáváji přednost spíše ženy s vyšším vzděláním. Podobné výsledky vycházejí i z dat zkoumajících jednotlivé typy rodin z roku 2010.

Multinomiální regrese

Za preferencemi ohledně délky rodičovské a mateřské dovolené se může skrývat celá řada důvodů. V následujícím kroku jsme proto odhadli multinomiální regrese se dvěma závisle proměnnými, a to preferovanou délkou rodičovské dovolené a postoji k rozdělení této doby mezi oba partnery, které řadu intervencí proměnných kontrolují. Zaměřujeme se přitom na tři středoevropské země: Českou republiku, Slovensko a Rakousko. Důvody k tomu, že vybíráme jen tři země, jsou dva. Zaprvé, z českého hlediska je zajímavé porovnávat postoje naší populace s postoji v zemích, jejichž sociální systémy jsou zakotveny ve společné tradici, ale které se postupně rozrůznily. Zvláště zajímavé je pak srovnání s Rakouskem, které se od této společné tradice v posledních letech patrně nejvíce odklání a investuje do rozvoje zařízení pro děti do tří let věku. Nabízí se tak otázka, zda faktory ovlivňující postoje k rodičovské dovolené jsou v této zemi jiné než v českém či slovenském případě. Druhý důvod pro výběr těchto tří zemí je technického rázu. Vzhledem k tomu, že podpora dlouhé rodičovské dovolené je v ostatních zemích poměrně nízká, nelze v nich použít stejnou dělicí hranici mezi krátkou a dlouhou rodičovskou dovolenou a závislá proměnná by musela

Tabulka č. 4: Kdo má být tím hlavním, kdo zajišťuje péči o předškolní děti, v %

	ČR		Slovensko		Rakousko		Německo		Polsko		Španělsko		Švédsko		Francie	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Rodina	58,0	53,7	46,8	44,7	59,0	62,0	37,6	44,6	74,9	79,9	62,5	64,7	10,0	10,9	29,4	35,9
Vláda (obec)	36,6	41,2	49,2	53,1	28,7	29,8	45,1	41,6	14,5	13,3	31,2	29,0	82,2	82,9	16,2	16,8
Soukromé subjekty	2,9	2,6	2,1	1,2	7,9	5,7	11,0	6,1	9,0	5,5	3,1	3,1	7,0	4,9	45,0	39,3
Jiné*	2,5	2,5	1,9	1,0	4,4	2,4	6,4	7,6	1,6	1,4	3,3	3,3	0,8	1,3	9,3	8,1

* Například zaměstnavatelé, charitativní organizace, církve
Zdroj: ISSP 2012, vážená data

Tabulka č. 5: Kdo má čerpat rodičovskou dovolenou, v %

	ČR		Slovensko		Rakousko		Německo		Polsko		Španělsko		Švédsko		Francie	
	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M	Ž	M
Matka celou	67,1	71,7	66,0	71,3	36,5	40,7	13,1	18,4	29,2	36,2	29,2	37,4	0,6	2,2	12,4	17,0
Matka většinu, otec jen malou část	22,7	19,3	23,9	18,9	41,2	38,4	35,0	34,9	34,0	33,0	34,3	32,8	28,8	27,6	36,1	39,7
Matka i otec napůl	9,8	8,6	9,1	9,4	22,0	20,7	51,5	45,7	36,3	30,4	36,3	29,4	70,4	69,8	51,1	43,2
Otec většinu + otec celou	0,3	0,5	1,0	0,4	0,4	0,1	0,4	1,0	0,5	0,4	0,2	0,4	0,2	0,5	0,4	0,1
N=	1636		1044		985		1440		1012		2246		886		1727	

Zdroj: ISSP 2012, vážená data

být založena na jiných kategoriích (které by nebylo možné uplatnit ve středoevropských zemích)⁹. Multinomiální regrese nám pomohou určit, nakolik názory na délku rodičovské dovolené souvisí se sociodemografickými charakteristikami (vzděláním, věkem, přítomností partnera a dítěte v domácnosti) a postoji (konkrétně souhlasem s tím, že předškolní dítě trpí, pokud matka pracuje). Modely odhadujeme nejdřív pro všechny ženy bez ohledu na věk, potom vybíráme respondentky ve věku 25-44 let.

První regresní modely analyzovaly preferovanou délku rodičovské dovolené a rozlišovaly tři kategorie: méně než 36 měsíců, 36 měsíců, déle než 36 měsíců (viz tabulku č. 6). Srovnávací kategorie byla rodičovská dovolená dlouhá 36 měsíců. Tabulka č. 6 ukazuje, že hodnoty ovlivňují postoje k ideální délce rodičovské dovolené v české a rakouské společnosti, nikoliv však na Slovensku. V Rakousku přitom liberálnější ženy (tj. ženy, které si myslí, že dítě pracující matky netrpí) častěji podporují rodičovskou dovolenou kratší než 3 roky, tj. domnívají se, že by neměla trvat celé tři roky. Zdá se přitom, že hodnotová orientace je v rakouském prostředí klíčová a ostatní sociodemografické charakteristiky nehrají příliš velkou roli. Tedy, v rakouském prostředí preferovaná délka rodičovské dovolené opravdu odráží představy o vhodné formě péče o malé děti. Tento závěr přitom platí jak u vzorku všech žen, tak u žen v reprodukčním věku. Naproti tomu v Čechách se vztah mezi hodnotami a preferovanou délkou rodičovské dovolené projevuje jen tehdy, pokud pracujeme s celým vzorkem (navíc v opačném než očekávaném směru). Mezi mladšími českými ženami však už hraje roli jen to, zda mají nezletilé dítě v domácnosti, nikoliv jejich představy o tom, co je pro dítě dobré. Pokud totiž děti mají, podporují rodičovskou dovolenou delší než tři roky výrazně častěji než bezdětné bez ohledu na to, co si myslí o důsledcích zaměstnání matky pro dítě. Na Slovensku se pak zdá hrát jistou roli vyso-

Tabulka č. 6: Multinomiální regrese se závislou proměnnou délka rodičovské dovolené (srov. kategorie 36 měsíců), ženy

	Česká republika		Slovensko		Rakousko	
	Všechny	25-44 let	Všechny	25-44 let	Všechny	25-44 let
35 měsíců nebo kratší (srov. 36 měsíců)						
Vzdělání (srov. nižší) Vysokoškolské	1.10	1.00	1.73*	1.89	1.05	1.50
Věk	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	0.97
Žijící s partnerem	0.95	0.74	0.87	0.79	0.97	1.02
Děti v domácnosti (srov. bez dětí)						
Min. 1 předškolní	0.48*	0.59	1.21	0.75	0.71	1.10
Pouze děti ve školním věku	0.68	0.61	1.42	0.96	0.58*	0.77
Dítě trpí (rozhodný souhlas) +						
Spíš souhlasí	0.51*	0.57	1.42	0.68	1.53	2.12
Ani, ani	0.61	0.52	2.23	0.78	2.35**	4.03*
Spíš nesouhlasí	0.47*	0.40	1.24	0.74	2.90***	4.87**
Rozhodně nesouhlasí	0.57	0.56	1.38	1.52	2.90**	4.59*
37 měsíců nebo delší (srov. 36 měsíců)						
Vzdělání (srov. nižší) Vysokoškolské	0.53*	0.51	0.65	0.64	0.71	0.71
Věk	1.01	1.04	0.99	0.97	0.98*	0.97
Žijící s partnerem	1.01	1.17	0.92	0.58	0.97	0.71
Děti v domácnosti (srov. bez dětí)						
Min. 1 předškolní	1.53	2.35*	1.10	1.29	0.40	0.48
Pouze děti ve školním věku	1.65*	2.17*	1.68	2.33	0.84	0.84
Dítě trpí (rozhodný souhlas) +						
Spíš souhlasí	0.50*	0.85	1.37	1.46	0.69	0.51
Ani, ani	0.37**	0.87	1.33	1.43	0.52	0.64
Spíš nesouhlasí	0.39**	0.58	1.00	1.23	0.32*	0.38
Rozhodně nesouhlasí	0.71	1.14	0.82	1.22	0.31	0.37

Zdroj: ISSP 2012

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

+ Předškolní dítě pracující matky trpí

koškolské vzdělání ženy, kdy vzdělanější ženy vyjadřují vyšší podporu rodičovské kratší tří let. Je však nutné podotknout, že tento vztah nenalezneme u žen v reprodukčním věku.

Druhá sada regresních modelů odhadovala preferovanou formu rodičovské dovolené a rozlišovala rovněž tři možnosti: celou čerpá matka, většinu čerpá matka, ostatní (viz tabulku č. 7). Srovnávací kategorií je situace, kdy celou rodičovskou dovolenou čerpá matka. Data ISSP naznačují, že vysokoškolské vzdělání ovlivňuje představy o tom, kdo má čerpat rodičovskou dovolenou, pouze na Slovensku a v Rakousku, nikoliv v České republice. Ukazuje se totiž, že slovenské a rakouské vysokoškolačky výrazně častěji než ženy s nižším vzděláním vyjadřují podporu názoru, že otec i matka by měli péči sdílet. Naproti tomu české vysokoškolačky se v tomto ohledu nezdají být o moc „modernější“ než je-

jich méně vzdělané protějšky. V českém prostředí se zdá hrát roli pouze věk ženy, kdy mladší respondenty vyjadřovaly liberálnější postoje. Na závěr můžeme ještě upozornit na zajímavost, že v Rakousku sdílenou péči mezi otcem a matkou podporují především ženy, které žádné malé dítě nemají.

Závěr

Data ISSP z roku 2012 naznačují, že Češi a Slováci mají v mezinárodním srovnání poměrně výjimečné postoje vůči placené rodičovské dovolené a že jejich podpora relativně dlouhému placenému pobytu mimo pracovní trh je v našich zemích v podstatě univerzální. Navíc se zdá, že především v českém prostředí podporují delší rodičovskou dovolenou ty ženy, které mají děti. Tato česko-slovenská „výjimečnost“ se obvykle vysvětluje jako historický důsledek rakousko-uherského na-

stavení předškolní péče, díky němuž vznikla kulturní hranice rozlišující děti do tří let věku a starší. Naše analýzy dat ISSP 2012 však naznačují, že situace i její interpretace je výrazně složitější.

Zprvce, představy o přirozené tříleté hranici byly v minulosti sdílené v řadě zemí kontinentální Evropy. V dalších evropských zemích, včetně Rakouska i Francie, podle jejíhož příkladu byl rakousko-uherský systém vytvořen, však k určitým posunům došlo přinejmenším ve srovnání s českou a slovenskou společností. Čechům a Slovákům se však zdá systém dlouhých rodičovských dovolených vyhovovat, přestože se tyto společnosti v mnoha jiných ohledech rychle liberalizovaly a modernizovaly. Podpora radikálnějšího zkracování rodičovských dovolených není silná ani u vysokoškolaček jako potenciálně nejliberálnější skupiny žen. Jen mizivý podíl z nich si myslí, že by měla být rodičovská dovolená kratší než 2 roky (pro srovnání - v Rakousku to byla více než čtvrtina). Jedním z možných vysvětlení je, že tyto ženy mají relativně vyšší jistotu zaměstnání, díky čemuž nevidí dlouhé přerušování své pracovní dráhy jako problém. Některé starší výzkumy opravdu naznačují, že tři čtvrtiny vysokoškolaček považovaly svůj návrat do zaměstnání po rodičovské dovolené za bezproblémový oproti polovině žen s nejnižším vzděláním (Bartáková, 2009: 183).

Zadruhé, názory na délku rodičovské dovolené se v odborné literatuře tradičně spojují s představami o tom, jakou péči malé dítě potřebuje. Často se pak víceméně automaticky očekává, že existuje úzké spojení mezi preferovanou délkou rodičovské dovolené a postoji k institucionální péči o nejmenší. Jinými slovy, očekává se, že pokud lidé nepodporují dlouhou rodičovskou dovolenou, znamená to, že považují institucionální péči za vhodnou. Data ISSP však naznačují, že tomu tak není. Jak jsme ukázali, ve Španělsku a Polsku, kde se klade nejvyšší důraz na roli rodiny v předškolní péči, 70–80 % respondentů označilo na vhodný model rodičovské dovolené v rozmezí 0–12 měsíců. Zdá se tak, že se v těchto postojích neodráží ani tak představy o tom, co je dobré pro dítě (či pro matku), ale spíše představy o tom, co by stát měl - nebo je ochotný - rodinám poskytnout.

Právě pokud se zaměříme na otázku, kdo by měl být tím hlavním, kdo by měl péči poskytovat, Češi a Slováci přestávají být tak výjimeční. Patří sice pořád ke spíše konzervativnějším národům kladoucím velký důraz na roli rodiny, avšak nikoliv mezi ty nejkonzervativnější. Jako relativně konzervativní se česká společnost nejeví ve srovnání se zeměmi jihoevropskými či střeoevropskými, ale pouze v porovnání se severozápadní Evropou. Určitou roli může hrát to, že v těchto zemích probíha-

Tabulka č. 7: Multinomiální regrese se závislou proměnnou kdo má rodičovskou dovolenou čerpat (srov. kategorie pouze matka), ženy

	Česká republika		Slovensko		Rakousko	
	Všechny	25–44 let	Všechny	25–44 let	Všechny	25–44 let
Především matka (srov. pouze matka)						
Vzdělání (srov. nižší) Vysokoškolské	0.85	1.09	2.13**	6.43***	2.66**	4.07**
Věk	0.98***	1.00	0.99	1.15**	0.99	0.97
Žijící s partnerem	1.03	0.88	0.97	0.58	0.91	0.68
Děti v domácnosti (srov. bez dětí)						
Min. 1 předškolní	0.76	0.84	1.07	2.24	0.59	0.86
Pouze děti ve školním věku	0.94	1.17	0.94	0.59	1.08	1.44
Dítě trpí (rozhodný souhlas) +						
Spíš souhlasí	1.54	1.43	1.48	0.43	2.21**	1.17
Ani, ani	1.06	1.10	1.11	0.30	2.80**	0.96
Spíš nesouhlasí	1.68	2.20	1.76	0.69	2.14*	0.80
Rozhodně nesouhlasí	0.74	0.77	1.37	0.17*	1.84	0.89
Matka i otec (srov. pouze matka)						
Vzdělání (srov. nižší) Vysokoškolské	1.18	2.11	1.27	4.88*	1.99	0.95
Věk	0.97**	1.04	0.98	1.05	0.98**	0.93
Žijící s partnerem	0.70	0.61	0.77	0.86	0.87	0.82
Děti v domácnosti (srov. bez dětí)						
Min. 1 předškolní	0.85	0.82	1.93	1.96	0.32**	0.31*
Pouze děti ve školním věku	0.85	0.80	1.10	1.24	0.67	0.74
Dítě trpí (rozhodný souhlas) +						
Spíš souhlasí	0.56	0.39	0.89	0.34	1.43	1.95
Ani, ani	0.30**	0.44	1.14	0.44	1.81	2.23
Spíš nesouhlasí	0.43*	0.33	2.03	1.85	1.31	1.78
Rozhodně nesouhlasí	0.55	0.34*	1.16	0.00	1.60	0.93

Zdroj: ISSP 2012

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

+ Předškolní dítě pracující matky trpí

la postupná „emancipace“, kdy ženy pozvolna přecházely od modelu žena-matka k ženám zapojeným do pracovního procesu, zatímco v bývalém Československu byly ženy již od padesátých let minulého století nuceny z ekonomických důvodů kombinovat zaměstnání s péčí o rodinu, často zmiňované jako dvojí zatížení. Současné mladší ročníky tak mohou reagovat na komplikovanější situaci svých matek, a proto preferovat alespoň v obdobích, kdy jsou potomci nejmladší, jen práci v domácnosti. Z období socialismu také patrně přetrvávají negativní postoje k jeslím.

Opravdu výjimeční jsou tak Češi a Slováci obou pohlaví zvláště v přesvědčení, že rodičovskou dovolenou by měly čerpat matky. Multinomiální logistická regrese přitom naznačuje, že tento postoj je v podstatě univerzálně rozprostřený po společnosti bez ohledu na vzdělání, představy o pracujících matkách či přítomnost dítěte v domácnosti. Otázkou je, zda české ženy nepovažují dlouhou rodičovskou dovolenou za jisté privilegium. Ačkoliv české matky s dětmi do tří let vykazují jednu z nejnižších ekonomických aktivit v Evropě, ženy se staršími dětmi mají naopak jednu z nejvyšších ekonomických aktivit, a to často na plný úvazek. Navíc je třeba připomenout, že pracovní aktivita žen byla v minulých generacích často vynucena nastavením socialistického pracovního trhu. Dnešní mladé ženy tak možná vítají několikaleté přerušení své pracovní dráhy s vědomím, že to je jediné období, kdy nemusí těžce balancovat mezi požadavky rodiny a zaměstnání.

Na závěr je třeba výsledky zasadit i do současné diskuse o vztahu mezi preferovanou délkou rodičovské dovolené a skutečnou délkou rodičovské dovolené, dostupností zařízení péče o nejmenší děti, ale i flexibilitou pracovního trhu. V těchto diskusích často zaznívá argument, že preference odrážejí realitu a že lidé své preference přizpůsobují podmínkám a tomu, co je dostupné. Tedy, že nedostatek zařízení péče o nejmenší a neflexibilní pracovní trh vytváří podmínky, v nichž je skloubení zaměstnání a péče o děti tak náročné, že matky raději dávají přednost tomu zůstat doma. Naše data naznačují, že jistým způsobem to platit může, ale že situace je výrazně složitější. Na jednu stranu opravdu platí, že v zemích s dlouhou rodičovskou dovolenou lidé vyjadřují dlouhé rodičovské dovolené podporu. Zdá se tedy, že lidé považují za normální to, na co jsou zvyklí (byť nemůžeme určit, co je příčina a co následek). Na druhou stranu je však třeba připomenout, že korelace mezi skutečnou délkou rodičovské dovolené a preferencemi není dokonalá. Například více než 60 procent německých a 40 procent švédských žen vyjádřilo podporu kratší rodičovské dovolené, než jakou v současnosti jejich země nabízí. Situace je však především kompli-

kována tím, že preference ohledně rodičovské dovolené neodrážejí jen postoje vůči péči o děti, ale i postoje vůči roli státu. Preference kratší rodičovské dovolené tak nemusí automaticky znamenat, že si lidé myslí, že by péče o nejmenší neměla zůstat v rukou rodiny. Naše data naopak naznačují, že v zemích, kde je nejvyšší důraz na roli rodiny a v nichž si nejvíce respondentů myslelo, že péče o předškolní děti je záležitostí rodiny (Španělsku a Polsku), převažovala jednoznačná podpora krátkých rodičovským dovoleným. Jinými slovy, naše data naznačují, že preference ohledně rodičovské dovolené nelze redukovat pouze na trade-off mezi rodičovskou dovolenou a institucionální péčí, ale vstupuje do nich představa o roli státu samotného.

- 1 Text vznikl za podpory projektu GA ČR GA14-15008S Měníci se hodnoty práce a zaměstnání.
- 2 Více viz ČSÚ 2014 (dostupné na https://www.czso.cz/documents/10180/20554223/130069-14_4.pdf/a5bbb34a-133b-4170-a587-4e6d55c3fbbb?version=1.0)
- 3 V této době přitom náleželo rodiči tříleté uvolnění ze zaměstnání a rodičovský příspěvek bylo možné pobírat po dobu 4 let.
- 4 Pro zjednodušení zde uvádíme u všech států jen základní pravidla - tedy případy, kdy se jedná o jednočetné porody bez dalších zdravotních či jiných komplikací. Dále se hovoří jen o zaměstnaných rodičích, kteří si platili po určité období pojištění (délka a výše se liší podle regionu a dalších okolností).
- 5 Pokud se žena rozhodne změnit dobu pobírání až po prvním půlroce, je jí v druhém období vypláceno 60 % mzdy.
- 6 Doba vypláčení se může prodloužit až na 36 měsíců, pokud je v rodině více dětí (Michoň, Kotowska, Kurowska, 2014).
- 7 Žena 2 týdny před a po porodu nesmí chodit do práce, ale nemusí si vybrat rodičovský příspěvek (viz Duvander, 2014).
- 8 Teoreticky tedy mohou rodiče zůstat doma až do třetích narozenin, pokud nejprve vyčerpají neplacenou část a pak následuje placená rodičovská (78 % platu). V praxi se to však nepoužívá.
- 9 V regresních modelech rozlišujeme 3 možné délky rodičovské dovolené: méně než 36 měsíců, 36 měsíců a delší než 36 měsíců. V Německu, Polsku, Švédsku a Francii však do poslední kategorie spadají méně než 2 procenta respondentů. Alternativní rozdělení, které by předěl posouvalo na nižší úroveň, by však bylo problematické ve středoevropských zemích, kde je podpora krátkých rodičovských dovolených velmi nízká.

Literatura:

- Bartáková, Helena. 2008. „Problémy přechodu žen na trh práce po rodičovské dovolené.“ Pp. 175-206 in Sirovátka, Tomáš and Ondřej Hora (eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: FFS MUNI.
- Blum, Sonja and Daniel Erler. 2014. „Germany country note“ in Peter Moss (ed.) *International Review of Leave Policies and Research 2014*. Dostupné na http://www.leavenetwork/lp_and_r_reports/
- Český statistický úřad. 2014. *Porodnost a plodnost*. Dostupné na https://www.czso.cz/documents/10180/20554223/130069-14_4.pdf/a5bbb34a-133b-4170-a587-4e6d55c3fbbb?version=1.0.
- Dudová, Radka and Hana Hašková. 2010. „Diskursy, instituce a praxe péče o děti do tří let ve francouzsko-české komparativní perspektivě“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 12 (2): 36-46.
- Duvander, A.-Z., A., L. Hass and C. P. Hwang. 2014. „Sweden country note“ in Peter Moss (ed.) *International*

- Review of Leave Policies and Research 2014*. Dostupné na http://www.leavenetwork/lp_and_r_reports/
- Escobedo, A., G. Meil and I. Lapuerta. 2014. „Spain country note“ in Peter Moss (ed.) *International Review of Leave Policies and Research 2014*. Dostupné na http://www.leavenetwork/lp_and_r_reports/
- Fagnani, J., D. Boyer and O. Thévenon. 2014. „France country note“ in Peter Moss (ed.) *International Review of Leave Policies and Research 2014*. Dostupné na http://www.leavenetwork/lp_and_r_reports/
- Gerbery, Daniel. 2014. „Slovak Republic country note“ in Peter Moss (ed.) *International Review of Leave Policies and Research 2014*. Dostupné na http://www.leavenetwork/lp_and_r_reports/
- Hašková, H., S. Saxonberg and J. Mudrák. 2012. *Péče o nejmenší. Boření mýtů*. Praha: Slon.
- Höhne, Sylva. 2008. „Rané fáze rodičovství - péče o děti ve vybraných evropských zemích“ in A. Křížková., R. Dudová, H. Hašková, H. Maříková and Z. Uhde (eds.) *Práce a péče*. Praha: Slon.
- Höhne S., V. Kuchařová, K. Svobodová, A. Štátná, L. Žáčková. 2010. *Rodina a zaměstnání s ohledem na rodinný cyklus*. Praha: VÚPSV, v.v.i.,
- Kalíšková, Klára. 2012. „Pracovní motivace českých žen a ekonomické dopady daňového a sociálního systému.“ *Fórum sociální politiky* 6: 9-17.
- Kocourková, Jiřina. 2006. „Proč a jaká rodinná politika v ČR“ Pp. 139-157 in Kocourková, Jiřina and Ladislav Rabušic (eds.) *Sňatek a rodina: zájem soukromý nebo veřejný*. Praha: Přírodovědecká fakulta UK.
- Kocourková, Jiřina. 2014. „Czech Republic country note“ in P. Moss (ed.) *International Review of Leave Policies and Research 2014*. Dostupné na http://www.leavenetwork/lp_and_r_reports/
- Křížková, Alena and Marta Vohlídalová. 2009. „Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 45:31-60.
- Matějková, Barbora and Jana Paloncycová. 2003. *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích I*. Praha: VÚPSV.
- MISSOC 2015 dostupné na <http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MISSOCDATABASE/comparativeTableSearch.jsp> 9.2.2015
- Michoň, P., I. E. Kotowska and A. Kurowska. 2014. „Poland country note“ in Peter Moss (ed.) *International Review of Leave Policies and Research 2014*. Dostupné na http://www.leavenetwork/lp_and_r_reports/
- OECD. 2011. *Maternal employment rates compared to female employment rates*. Staženo 3/10/2014 z <http://www.oecd.org/social/soc/oecdfamilydatabase.htm>.
- Patančoková, Michaela. 2009. „Neplnohodnotné matky? Imperativ dobré matky a participácia matiek maloletých detí na trhu práce.“ *Sociologický časopis/Czech Sociological Review* 45:61-88.
- Rille-Pfeiffer, Christiane and Helene Dearing. 2014. „Austria country note“ in Peter Moss (ed.) *International Review of Leave Policies and Research 2014*. Dostupné na http://www.leavenetwork/lp_and_r_reports/
- Sirovátka, Tomáš. 2006. „Rodina a reprodukce versus zaměstnání a role sociální politiky“ Pp 77-112 in Sirovátka, Tomáš (ed.) *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: FSS MUNI.
- Sirovátka, Tomáš and Helena Bartáková. 2008. „Harmonizace rodiny a zaměstnání v České republice a role sociální politiky.“ Pp. 63-96 in Sirovátka, Tomáš and Ondřej Hora (eds.). *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Brno: FFS MUNI.
- Valentová, Marie. 2009. „Přerušení účasti na trhu práce z důvodu péče o děti a subjektivní vnímání jejich důležitosti.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 10:29-41.
- Valentová, Marie. 2006. „Postoje k opatření týkajícím se rodiny a rovnováha pracovního a rodinného života (mezinárodní srovnání)“ Pp. 165-202 in Sirovátka, Tomáš (ed.) *Rodina, zaměstnání a sociální politika*. Brno: FSS MUNI.

Autorky působí v Sociologickém ústavu Akademie věd ČR.

Flexibilní režim čerpání rodičovského příspěvku a sladování rodičovství s placenou prací¹

Olga Nešporová

Článek sleduje dva základní oddělené a přitom úzce související nástroje české rodinné politiky - rodičovský příspěvek a rodičovskou dovolenou. Zaměřuje se na sledování proměn těchto institutů mezi lety 2006 a 2014 a poukazuje na výsledky reformy v čerpání rodičovského příspěvku započaté v roce 2008. Autorka využívá mixed method approach za účelem širšího postihnutí zkoumané problematiky. Ústředním tématem přitom je sladování rodičovských a profesních povinností. Text prezentuje nejnovější kvantitativní data z databáze MPSV o čerpání rodičovského příspěvku. Pro hlubší vhled do problematiky byla využita česká data ze dvou vln mezinárodního longitudinálního kvalitativního výzkumu TransPARENT, realizovaného v letech 2011 až 2014. Tento výzkum byl založen na rozhovorech s 16 rodičovskými páry očekávajícími narození prvního dítěte a dále v době, kdy byl dítěti rok a půl. Prezentován je pohled rodičů a jejich reálné zkušenosti se sladováním rodičovských rolí s placenou prací. Výsledná zjištění naznačují, že zavedení flexibilního režimu bylo pozitivním krokem české sociální politiky, který rozšířil možnosti volby pro rodiče malých dětí a usnadnil jim situaci při kombinování jejich rodinných a pracovních povinností. Možnost zkrátit období pobírání rodičovského příspěvku při současném zachování celkového objemu získaných peněz motivuje ženy k rychlejším návratům na trh práce. V rovině představ pak bylo zjištěno, že péče o nejmenší děti není rodiči vnímána jako překážka k současné práci žen. Limity jsou spíše na straně možností, jak zajistit péči o děti v době, kdy žena pracuje.

Úvod

Rodičovská dovolená (RD) a rodičovský příspěvek (RP) jsou základními nástroji rodinné politiky pomáhající rodičům sladit jejich pracovní a rodičovské role. V českém případě přímo navazují na institut zvaný (další) mateřská dovolená, který původně nebyl spojen s žádnou finanční podporou. Až v roce 1970 byl pro matky na další mateřské dovolené zaveden mateřský příspěvek (Dudová, 2008: 30–31). Délka další mateřské dovolené se postupně prodlužovala, takže v roce 1990 ji mohly všechny české matky využít až do tří let věku dítěte. Rodič (matka, ale případně i otec) mohl během této doby pobírat tzv. rodičovský příspěvek. Délka pobírání tohoto příspěvku byla v roce 1995 prodloužena až do čtyř let věku dítěte. V roce 2001 byla učiněna další významná změna, starší název byl nahrazen genderově neutrálním termínem rodičovská dovolená² a nově mohl tento institut využít i otec dítěte.

Délka rodičovské dovolené i okolnosti nároku na rodičovský příspěvek mají přímý dopad na situaci rodin s malými dětmi a významným způsobem ovlivňují pozici rodičů na trhu práce. V posledních desetiletích proto byla politikám zaměřeným na sladování péče o děti s profesním životem věnována v Evropě značná pozornost (Den Dulk, 2001; Gatrell, 2005; Eurostat, 2009; Hein, 2006; Hein, Cassirer, 2010; OECD, 2002, 2011; Öun, Pardo Trujillo, G., 2005). Mohou totiž ovlivnit dvě oblasti klíčové pro chod a vývoj celých společností, jimiž jsou trh práce a plodnost (Castles, 2003).

Zatímco dříve v Evropě platilo, že míra úhrnné plodnosti byla nejvyšší v zemích s nejsilnějšími prorodinně orientovanými kulturními tradicemi a nejnižší participací žen na trhu práce (Recko, Itálie, Španěl-

sko), v posledních desetiletích se tento vztah otočil. V těchto státech je velmi nízká úhrnná plodnost žen (očistěná od efektu změn časování a pořadí narození)³. Naopak nejvyšší úhrnnou plodnost v Evropě vykazují státy, ve kterých je často zároveň vysoká zaměstnanost žen (Francie, Švédsko, Velká Británie, Belgie, Finsko, Norsko).⁴ Ženy zde nemusí v takové míře volit mezi rodinou/dětmi či profesí, předpokládá se totiž, že zvládnou působit v obou sférách zároveň. Tyto státy velmi podporují různé formy služeb péče o děti, které jsou nezbytností v případě, že se mají ženy, respektive oba rodiče, uplatnit na trhu práce. Zmíněné rozdíly v plodnosti jsou vykládány jako důsledek změn v preferencích žen (rodiny či placené práce) a jako dopad uplatňování různých prorodinných politik v jednotlivých státech (Castles, 2003).

Strukturální podmínky jsou nepochybně velmi důležité a mnohé autorky poukázaly na jejich význam i nadřazení nad osobními preferencemi žen (i mužů), které se jim přizpůsobují (Crompton, Harris, 1998; Crompton, Lyonette, 2005). Problém je ovšem složitější a rozhodně nelze jednotlivé politiky bez přizpůsobení kopírovat z legislativy jednoho státu do druhého. Kulturní zvyky, normy a klima totiž sehrávají velmi významnou úlohu v celkovém výsledku. Co úspěšně funguje v jednom evropském státě, rozhodně nemusí fungovat v jiném. Obecné postoje a přesvědčení převládající v dané společnosti výrazným způsobem formují, respektive limitují, reálnou praxi. Chování aktérů je (ostatními) hodnoceno dle zažitých postojů a názorů. Proto se posuny v postojích pravděpodobně promítnou do zbrzdění či naopak urychlení sociálních proměn (Gatrell, 2005: 8).

Podívejme se na jeden ilustrativní příklad. Tím je zavedení rodičovské dovo-

le, kterou může z legislativního hlediska rovnocenně využívat matka i otec. V České republice byla tato možnost zavedena v roce 2001. To ovšem samo o sobě v žádném případě neznamená, že je tento institut skutečně otci využíván. Míra využívání rodičovské dovolené a čerpání rodičovského příspěvku muži zůstává v ČR dlouhodobě velmi nízká (Nešporová, 2006; 2012). Podíl mužů z celkového množství osob pobírajících rodičovský příspěvek v ČR dosud nikdy nepřesáhl 2 %.

V zemích, kde bylo po staletí zvykem, že o nejmenší děti pečují matky či jiné ženy, lze jen těžko tuto praxi ze dne na den změnit. Kulturní normy se totiž mění mnohem pomaleji než zákony. Vědomí této skutečnosti vedlo některé státy výrazně prosazující genderovou rovnost k zavedení tzv. otcovských kvót (*father quota*), kdy je určitá část rodičovské dovolené vyhrazena otci (neformálně bývá označována jako tzv. *daddy/papa leave/month*). Při snaze o zachování genderové neutrality a rovnosti se přitom v zákonech často nemluví o otcích, ale o „druhém rodiči“. Pokud druhý rodič tuto část rodičovské dovolené nevyužije, ztrácí na ni rodičovský pár nárok. Nověji pak některé státy volí pozitivnější přístup a namísto ztráty zavádí bonus v podobě přidáných dnů či měsíců placené rodičovské dovolené či finanční odměny (*gender equality bonus*) pro ty rodičovské páry, ve kterých oba rodiče využijí určitou část rodičovské dovolené.

Přestože takováto direktivní politika vzbudila řadu diskusí a byla některými autory kritizována za to, že výrazným způsobem zasahuje do uspořádání genderových rolí v rámci rodičovského páru (Daly, 2004), její výsledky nejsou tak výrazné, jak by bylo možné očekávat. Respektive změny se dějí jen pomalu a celkový počet dnů

rodičovské dovolené využitých mužů je v porovnání s ženami stále výrazně nižší. I ve Švédsku, kde muži využívají rodičovskou dovolenou historicky i aktuálně nejvíce (muži jí tam mohou čerpat již od sedmdesátých let 20. století a „povinný otcovský měsíc“ tam byl zaveden v roce 1995), využívali v roce 2012 z celkového počtu dní rodičovské dovolené⁵ muži „pouze“ 24 % a převážnou většinu dní (76 %) využívaly ženy (Eydal, Rostgaard, 2015: 351).

Mnozí autoři upozorňovali na omezenou platnost ekonomické teorie racionální volby, která rozhodně selhává tam, kde do hry vstupují normativní koncepce a morální dimenze. Oblast rodiny, rodičovství a péče o děti je přitom příkladem par excellence. Neexistuje žádná obecně platná logika, podle které by na stejná sociálně politická opatření reagovali aktéři ve všech sociálních vrstvách, ve všech dobách a na všech místech stejně (Carling, Duncan, Edwards, 2002). Proto je nezbytné se při studiu potřeb rodin podrobněji věnovat nejen chování, ale i vnímaným normativním závazkům jednotlivých aktérů. Jak ukázali Duncan a Irwin na příkladu z Velké Británie, prosté spojení teorie a politiky může vést k chybě pramenící z opomenutí významu sociálních vazeb a morální zodpovědnosti v rodinách (Duncan, Erwin, 2004).

Cílem článku je s využitím těchto poznatků shrnout a doplnit zjištění o využívání rodičovského příspěvku a rodičovské dovolené, jakož i zhodnotit dopady zavedení flexibilního režimu a poukázat na souvislosti týkající se sladování péče a práce. První část článku se zaměří na stručné srovnání českého systému RD a RP s jejich mezinárodními obdobami a zrekapituluje vývoj v pobírání rodičovského příspěvku mezi lety 2006 a 2014. Vedle shrnutí legislativních úprav přinese i nejnovejší a dosud nepublikovaná data poskytnutá MPSV o délce pobírání rodičovského příspěvku. Druhá část textu pak bude vycházet přímo z rozhovorů s rodiči a poukáže na některé významné souvislosti týkající se čerpání rodičovského příspěvku, využívání rodičovské dovolené a sladování péče o děti s placenou prací. V následné diskusi a závěru bude zhodnocena aktuální česká praxe v této oblasti a nastíněna doporučení pro možná vylepšení podmínek sladění rodičovského a profesního života.

Metodologie

Autorka využívá kombinace kvantitativních a kvalitativních metod (Creswell, Clark, 2007), aby přinesla nové poznatky o problematice, které byla v českém prostředí naposledy věnována odbornou pozorností v roce 2008 (Křížková et al., 2008).

Kvantitativní data pochází z databáze MPSV a mají především poskytnout jasnou představu o frekvencích a změnách

v délce pobírání rodičovského příspěvku mezi lety 2007–2014. Bohužel existují značná omezení týkající se evidovaných proměnných, kdy MPSV začalo evidovat celkovou délku pobírání rodičovského příspěvku na jedno dítě až v souvislosti se zavedením nového režimu volby od roku 2012. Pro porovnání proměn v čerpání rodičovského příspěvku proto musela být použita průřezová data o celkových počtech příjemců rodičovského příspěvku vždy k červnu daného roku.

Druhá část práce pak využívá kvalitativní data pocházející z mezinárodního výzkumného projektu TransPARENT,⁷ jehož českou část autorka realizovala. Jedná se o longitudinální výzkum sestávající v tuto chvíli ze dvou vln rozhovorů s rodiči. První vlna byla realizována v letech 2011 a 2012, druhá vlna v letech 2013 a 2014. V první vlně byly zjišťovány plány a představy těhotných žen a jejich partnerů o nadcházejícím rodičovství, ve druhé vlně byly rozhovory zaměřeny na realitu každodenního života s akcentem na sladování pracovních a rodičovských rolí. Druhý rozhovor se konal v době, kdy bylo dítě zhruba rok a půl staré. V obou vlnách byli rodiče přímo dotazováni na čerpání rodičovského příspěvku a využívání rodičovské dovolené. Zjišťovány byly jejich plány a preference i reálný stav a důvody pro jejich rozhodnutí.

Výzkumný vzorek užitý pro tento článek sestával z 16 heterosexuálních partnerských párů, které v době první vlny výzkumu očekávaly narození svého prvního dítěte nejdéle za půl roku. Do analýz pro tento článek byly zahrnuty především ženy z těchto párů. Důvodem je skutečnost, že muži volbu délky rodičovské dovolené i pobírání rodičovského příspěvku většinou nechávali na rozhodnutí svých partnerek a v rozhovorech se k těmto otázkám vyjadřovali jen velmi stručně bez udání důvodů pro zvolenou délku RD a čerpání RP. Deset párů žilo v Praze či jejím okolí, 1 v Plzni a 5 párů žilo ve Strakonicih či jejich okolí. Podle vzdělání převažovaly vysokoškolačky (10), méně zastoupeny byly středoškolačky s maturitou (4) a nejméně žen bylo vyučených (2). Respondenti byli získáni za pomoci širších sociálních sítí dvou tazatelek,⁸ dále oslovením v čekárnách porodnice, u dětské lékařky a na kursu cvičení pro těhotné ženy. Rozhovory byly v naprosté většině případů realizovány u respondentů doma, a byly vždy vedeny individuálně bez přítomnosti partnera.

Zhruba hodinové rozhovory byly nahrány na diktafon a přepsány. Jejich následné kódování a analýzy byly provedeny za pomoci softwaru ATLAS.ti. Využito bylo otevřené kódování dle obsahu a kategorizace s následnou obsahovou analýzou. Ta byla realizována opakovaným studiem výpovědí respondentů vztahujících se k tématům rodičovské dovolené a pobírání rodičovského

příspěvku a jejich porovnáním (Guest, MacQueen, Namey, 2012: 161–171).

Mezinárodní srovnání různých typů rodičovských dovolených a jejich flexibilita

V současné Evropské unii platí, že všechny členské státy musí zaručit nejméně čtyři měsíce rodičovské dovolené každému rodiči (směrnice/předpis 2010/18/EU). V Evropě je tak jediným státem, kde není legislativně zakotvena rodičovská dovolená (či její ekvivalent) pouze Švýcarsko. Z ekonomicky vyspělých států stojí dále za připomenutí USA, kde rovněž rodičovská dovolená chybí. K podobnému účelu tam mohou rodiče využívat obecněji vymezené tříměsíční neplacené rodinné a zdravotní volno (family and medical leave), na které ovšem nemají nárok zaměstnanci pracující v soukromých firmách s méně než 50 zaměstnanci (Galtry, Callister, 2005).

Směrnice EU o rodičovské dovolené nespécifikuje žádné požadavky týkající se placení rodičovské dovolené či její flexibility. I proto se legislativy jednotlivých zemí značně liší, a to především ve čtyřech základních ohledech: délka, platba, zda se jedná o nárok individuální či rodinný, flexibilita (Moss, 2014).

Délka rodičovské dovolené je základní veličinou, podle níž lze evropské státy rozdělit do dvou skupin. V první jsou státy, kde je rodičovská dovolená kratší než 15 měsíců: Belgie, Chorvatsko, Dánsko, Finsko, Island, Irsko, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Norsko, Portugalsko, Slovinsko a Velká Británie. Do druhé spadají státy, ve kterých je rodičovská dovolená delší než 15 měsíců: Česká republika, Estonsko, Francie, Německo, Maďarsko, Litva, Polsko, Rusko, Slovensko a Španělsko. Podle délky volna stojí někde na pomezí dvou zmíněných skupin Švédsko (celkový počet dnů placené rodičovské dovolené odpovídá zhruba 16 měsícům, pokud jsou využity vcelku, a každý rodič může navíc využít ještě neplacené volno v době, kdy má dítě mladší 18 měsíců), Rakousko (do 2 let věku dítěte) a Řecko (8 měsíců v soukromém sektoru a 24 měsíců ve státním sektoru) (Moss, 2014).

Stanovení vhodné délky rodičovské dovolené je složitou záležitostí, neboť jak již bylo naznačeno, může mít odlišné dopady v různých sociálních vrstvách, na různých místech a v různých obdobích. Američtí autoři Galtry a Callister (2005) proto doporučují sledovat více oblastí zároveň. Za nejvýznamnější přitom považují dopady na uplatnění matek na trhu práce, rekonvalescenci dítěte a matky po porodu, utváření vztahu mezi rodičem a dítětem, duševní vývoj dítěte, kojení a genderovou rovnost. Krátkou rodičovskou dovolenou s garancí návratu na pracovní místo hod-

notí jako prospěšnou pro ekonomickou a zaměstnaneckou situaci žen. Na druhou stranu poukazují na fakt, že tři měsíce jsou málo pro zdraví a duševní pohodu matky a dítěte. Dlouhou rodičovskou (a mateřskou) dovolenou naopak ve shodě s dalšími autory (Jaumotte, 2003; OECD, 2011) hodnotí jako potenciálně škodící rodičům (respektive matkám, které ji reálně využívají) v zaměstnání a ekonomické oblasti (Galtry, Callister, 2005: 233).

Ekonomická marginalizace žen byla jako přímý důsledek dlouhé rodičovské dovolené pozorována na příkladu Maďarska (Fodor, Kispeter, 2014). Situace v České republice po roce 1989 vykazovala v mnohém shodné rysy. Familialistická politika i zde napomohla marginalizaci žen s malými dětmi na trhu práce (Křížková, Vohlídalová, 2008; Sirovátka, 2004). Ženy s malými dětmi i ženy v plodném věku se tak staly diskriminovanou skupinou vzhledem k předpokladu jejich dlouhodobé absence na trhu práce v souvislosti s rodičovstvím (Bartáková, 2005; Křížková et al., 2011; Křížková, Vohlídalová, 2009; Sokačová, 2006). Na rozdíl od současného Maďarska je však v ČR dnes situace lepší a ženy nejsou v průběhu dlouhé rodičovské dovolené okolnostmi nuceny v takové míře přijímat především neformální, podřadné a málo placené práce. Byť nelze říci, že taková praxe by se České republice vyhýbala, naopak se s ekonomickou krizí mezi pečujícími ženami ještě rozšířila (viz Dudová, Hašková 2014). V mezinárodním srovnání vykazovala Česká republika (v roce 2011) výrazně nejnižší zaměstnanost matek s dět-

mi mladšími tří let.⁹ Podobně jako v Estonsku, na Slovensku a v Turecku tu byla zaměstnána jen zhruba pětina z těchto žen. Ze zemí OECD to bylo méně už jen ve zmíněném Maďarsku (OECD, 2014). Průměrně přitom byla v zemích OECD zaměstnána zhruba polovina z matek s nejmladším dítětem do tří let. Pozitivně lze naopak hodnotit zaměstnanost českých matek s nejmladším dítětem ve věku od tří do šesti let, která převyšovala průměr OECD a v roce 2011 činila zhruba 80 % (OECD, 2014). Je ovšem nad rámec této studie zjišťovat, proč není zbývající pětina matek s dětmi ve věku 3 až 6 let zaměstnána a nakolik v tom hrají roli nemožnost najít vhodnou práci, zajistit péči o dítě či reálné preference matky zůstat doma a pečovat o dítě.

Druhým institutem významně ovlivňujícím situaci rodin s malými dětmi je již zmíněný rodičovský příspěvek. Tedy finanční dávka, která náleží rodiči zpravidla po dobu rodičovské dovolené. Rodičovský příspěvek, nebo jeho funkční ekvivalent, poskytuje rodičům většina Evropských států. Výjimkou je pouze Řecko, Irsko, Španělsko a Velká Británie. V jednotlivých státech se značně liší výše tohoto příspěvku i délka jeho pobírání. Podle těchto veličin rozděluje Moss země do dvou zhruba stejně velkých skupin (Moss, 2014: 18–22). První skupina zemí se vyznačuje obecně spíše nižší finanční podporou - příspěvek je buď paušální či odvozený od nízkých příjmů, nebo není univerzální (např. určený pouze nízkopříjmovým rodinám), případně může být příspěvek sice poměrně

vysoký, ale vyplácený po dobu kratší než šest měsíců. Do této skupiny lze vedle České republiky zařadit i Belgie, Francii, Itálii, Nizozemsko, Polsko, Rakousko, Rusko a Slovensko. Ve druhé skupině zemí je rodičům vyplácen příspěvek vyšší než dvě třetiny jejich normálního příjmu¹⁰ po dobu více než šest měsíců. Takový systém platí v Dánsku, Estonsku, Finsku, Litvě, Lucembursku, Maďarsku, Německu, Norsku, Portugalsku, Slovinsku a Švédsku. V šesti státech je rodičům na rodičovské dovolené vyplácen obecněji pojatý příspěvek (*child-rearing benefit*), který náleží všem rodičům malých dětí, nikoliv pouze těm, kteří využívají rodičovskou dovolenou. Vedle České republiky se jedná o Estonsko, Francii, Německo, Rakousko a Slovensko (tamtéž: 18).

Flexibilita v možnostech využití rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku je vysoce důležitá, neboť rodičům rozšiřuje možnosti, jak sladit péči o dítě se zaměstnáním či podnikáním. V tomto ohledu je oddělení rodičovského příspěvku od čerpání rodičovské dovolené nepochybně velmi významným faktorem zvyšujícím flexibilitu celého systému. Výhodné je především pro podnikající matky (či otce), které by jinak na příspěvek neměly nárok. Významné je však i pro zaměstnané rodiče, kteří nemusí doplácet na to, že ukončením rodičovské dovolené či nástupem do práce ztratí rodičovský příspěvek.

Flexibilita může mít různé další formy. V Evropě se nejčastěji vyskytují následující možnosti, které rodičům dávají možnost volby. 1. Možnost využít rodičovskou dovo-

Tabulka č. 1: Schéma pobírání rodičovského příspěvku v letech 2006–2014

Rok	2006	2007	2008–2011			2012–2014
Délka pobírání (věk dítěte)*	max. do 4 let	max. do 4 let	max. do 4 let			max. do 4 let
Schéma pobírání	neflexibilní	neflexibilní	„třírychlostní“, režim výměry			flexibilní, režim volby
			rychlejší 22 týdnů - 24 měsíců	klasické 22 týdnů - 36 měsíců	pomalejší 0 týdnů - 21 měsíců, dále 22 - 48 měsíců ^o	
Výše dávky v Kč	3 696**	7 582	11 400	7 600	7 600, dále 3 800	3 800–11 500
Maximální celková částka RP na jedno dítě	nestanovena	nestanovena	216 600	235 600	224 200***	220 000
Omezení pobytu dítěte v jeslích a MŠ	do 3 let věku – nejvýše 5 dní v měsíci, od 3 let věku – nejvýše 4 hodiny denně	do 3 let věku – nejvýše 5 dní v měsíci, od 3 let věku – nejvýše 4 hodiny denně	do 3 let věku – nejvýše 5 dní v měsíci, od 3 let věku – nejvýše 4 hodiny denně nebo 5 dní v měsíci			do 2 let věku – nejvýše 46 hodin měsíčně

Pozn. * Jedná se o délku pobírání RP u dětí, které nejsou zdravotně postižené. Do roku 2011 (včetně) zákon umožňoval čerpání rodičovského příspěvku až do věku 7 či 15 let v případě dětí zdravotně postižených. Tyto případy nejsou v tabulce zohledněny.

** Do roku 2006 byla částka odvozována od životního minima.

*** Celková částka v případě, že je rodičovský příspěvek čerpán až po skončení mateřské dovolené jako v ostatních případech.

^o Od r. 2011 bylo zkráceno období pobírání vyšší částky na 9 měsíců, dále byla (10–48 měsíců) pobírána částka nižší.

Zdroj: MPSV; Dudová 2008: 32.

lenou buď celou, nebo její část až do doby, kdy dítě dosáhne určitého věku. 2. Možnost využít rodičovskou dovolenou buď najednou, nebo po několika kratších úsech. 3. Možnost využít volno plně či zkráceně, tedy že rodič kombinuje „částečnou“ dovolenou (*part-time leave*) s částečným úvazkem. 4. Dodatečné/volno v případě mnohočetných porodů či při jiných okolnostech. 5. Možnost, aby oba rodiče využili celé volno či jeho část ve stejném čase. 6. Možnost volby mezi využitím delšího volna s nižší finanční podporou (rodičovským příspěvkem), nebo kratšího volna s vyšším rodičovským příspěvkem. 7. Možnost přesunout nárok na rodičovskou dovolenou na pečovatele, kteří nejsou rodiči (např. prarodiče). Dvě posledně zmíněné možnosti se přitom v Evropě vyskytují nejméně často (Moss, 2014). Při zohlednění zmíněných sedmi možností volby je rodičům poskytována největší flexibilita v Norsku a ve Slovinsku (šest možností) a dále v Chorvatsku, Německu a Švédsku (čtyři možnosti výběru).

V České republice lze stávající režim možností volby využití rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku rovněž považovat za značně flexibilní, byť některé možnosti nejsou stanoveny přímo a nejsou v praxi hojně užívané. Fakticky lze v ČR uplatnit body volby 1, 2,¹¹ 3 a 6. Navíc je bod 4 českým rodičům dvojčet a vícčet kompenzován delší mateřskou dovolenou, což je pro většinu rodičů finančně výhodnější. Na základě mezinárodního srovnání tak lze uzavřít, že stávající česká legislativa patří při hodnocení možností využívání rodičovské dovolené a rodičovského příspěvku rozhodně mezi ty flexibilnější a k rodičům vstřícnější. Navíc musí být zmíněna i možnost otce čerpat rodičovskou dovolenou, která byla zavedena v roce 2001. Tato možnost je v Evropě dnes již běžná, byť ji otcové stále využívají mnohem méně v porovnání s matkami (Eydal, Rostgaard, 2015; Moss, Deven, 2015).

Česká reforma poskytování rodičovského příspěvku v roce 2008 a další vývoj

Český systém rodičovské dovolené a zejména institut rodičovského příspěvku prošel v posledním čtvrtstoletí značnými změnami (viz Dudová, 2008; Mitchell, Hamplová, 2012: 45–47, 58–59), přičemž za jedny z nejvýznamnějších lze považovat reformy z roku 2008. Předznamenaly je již o rok předcházející změny, které spočívaly ve výrazném zvýšení částky rodičovského příspěvku zhruba na dvojnásobek (tabulka č. 1). Státní výdaje na rodičovský příspěvek se tak mezi lety 2006 a 2007 více než zdvojnásobily.¹² Oproti předchozím letům se tak stal rodičovský příspěvek ve výši zhruba sedmi a půl tisíce Kč význam-

nější částí příjmů rodin s malými dětmi. Tato výše odpovídala 40 % průměrné měsíční mzdy v nepodnikatelské sféře v roce 2005 (Dudová, 2008:32). V té době již platilo (od 1. 1. 2004), že rodič může mít při pobírání rodičovského příspěvku neomezený příjem z výdělečné činnosti, pokud na dobu jejího vykonávání zajistí péči o dítě jinou zletilou osobou. Zrušení omezené výše současného příjmu při pobírání rodičovského příspěvku otevřelo matkám malých dětí možnost legálně se uplatnit na trhu práce. Navíc zadalo důležitý podnět k uvažování o matkách dětí mladších tří let jako o potenciálních zaměstnancích.

Reforma vyplácení rodičovského příspěvku, která vešla v platnost 1. 1. 2008, posunula započaté kroky ještě dál. Zvýšila finanční podporu rodičům a podpořila je v rychlejších návratech na trh práce. Veřejnosti byla tato reforma představena jako „třírychlostní rodičovská“. Hlavní novinkou bylo stanovení celkového objemu peněz, který rodič mohl vyčerpat ve třech pevně stanovených výměrách. Pro možnost volby rychlejší varianty čerpání bylo nutné splnit zadané podmínky týkající se výše předchozího příjmu. Nabízeny byly tři varianty („rychlosti“) čerpání rodičovského příspěvku: rychlejší čerpání, klasické čerpání a pomalejší čerpání (tabulka č. 1).¹³

Nový systém byl odborníky kritizován pro svoji rigiditu (rodiče se museli pro volbu rozhodnout do 22. týdne či 21. měsíce věku dítěte)¹⁴ i normativní rozměr podporující dlouhé setrvávání matek s dětmi doma, zejména pak u podnikatelek neplaticích nemocniční pojištění a studentek, kterým automaticky náležela čtyřletá varianta čerpání (Dudová, 2008). Ještě větší kritika pak byla namířena na nesoulad mezi dvouletou variantou „rodičovské dovolené“ a absencí státní podpory do předškolních zařízení péče o děti do tří let věku (tamtéž: 43–44; Hašková, Saxonberg, 2012; Křížková, Vohlídalová, 2009).

Zavedení možnosti rychlejšího čerpání rodičovského příspěvku a zároveň snížení jeho výše pro ty, kteří ho užívali (ať již volně či nuceně) po dobu čtyř let, vedlo ve svém výsledku ke státním úsporám a snížení výdajů na tuto sociální dávku, které se projevilo v roce 2010. Od té doby státní výdaje na rodičovský příspěvek stále klesají (MPSV, 2014: 26). Nebylo to ovšem způsobeno pouze zrušením vyplácené částky cca 7500 Kč až do čtyř let věku dítěte, ale rovněž pozvolným poklesem počtu narozených dětí od roku 2008.¹⁵

Následné legislativní změny se pokusily odstranit některé nedostatky nově zavedeného systému. Režim výměry, kde mohli rodiče (kteří na to dosáhli) volit mezi třemi rychlostmi čerpání rodičovského příspěvku, byl od roku 2012 nově nahrazen flexibilnějším režimem volby, který stanovil jednotnou maximální možnou sumu po-

skytutou rodičům při péči o jedno dítě: 220 tis. Kč. Dále umožnil rodičům volit individuálně měsíční výšku rodičovského příspěvku do maxima 11 500 Kč za měsíc. Volba navíc ztratila definitivní charakter a v případě potřeby mohou rodiče svoje rozhodnutí změnit a každé tři měsíce mohou požádat o zvýšení či snížení rodičovského příspěvku, čímž se změní i délka období, po které budou příspěvek čerpat. Maximální doba čerpání rodičovského příspěvku přitom zůstala stejná, tedy do čtyř let věku dítěte. Nově bylo též zmírněno omezení na umístění dítěte do zařízení kolektivní péče (př. jesle), a to snížením věkové hranice dítěte na dva roky, přičemž takové dítě smí navštěvovat toto zařízení maximálně na 46 hodin měsíčně. Na starší děti se (s výjimkou zdravotně postižených) pak již žádné omezení nevztahuje.

Délka čerpání rodičovského příspěvku

Aktuálně v ČR neexistují žádná přesná data o reálně využívané délce rodičovské dovolené. Statistický úřad tento údaj neeviduje a ani žádné novější výběrové šetření ho zatím nezjišťovalo.¹⁶ Proto se zde budeme věnovat výhradně čerpání RP. Od roku 2013 MPSV eviduje věk dítěte v době ukončení pobírání rodičovského příspěvku. Tento indikátor nám může prozradit alespoň některé informace o chování rodičů malých dětí. Pro předchozí roky pak můžeme délku využívání rodičovského příspěvku odvozovat z podílů osob pobírajících rodičovský příspěvek a z věku dítěte, na které byl pobírán (tabulka č. 2).

Při srovnání počtu příjemců rodičovského příspěvku od roku 2007, kdy ještě nemohli žádní rodiče volit rychlejší čerpání rodičovského příspěvku, až do minulého roku lze i na průřezových datech jasně sledovat snižování počtu osob pobírajících rodičovský příspěvek po třetích narozeních dítěte (tabulka č. 2). Jasný výsledek reformy se projevilo již v pololetí roku 2010, kdy se v porovnání s předchozími lety výrazně snížil počet rodičů pobírajících rodičovský příspěvek déle než do tří let věku dítěte. Jejich počet klesl zhruba na polovinu. V posledních letech tak činí rodiče pobírající rodičovský příspěvek na dítě starší tří let zhruba 8 % ze všech rodičů pobírajících tento příspěvek, což je poměrně nízký podíl. Tím spíše, když uvážíme, že některým rodičům byla a je odeprána jiná než čtyřletá možnost pobírání RP. Jedná se o ty, u kterých nelze stanovit výši denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství nebo nemocenské v souvislosti s porodem nebo převzetím dítěte podle zákona o nemocenském pojištění. To jsou případy, kdy oba rodiče si jako OSVČ neplatili nemocenské a důchodové pojištění, byli nezaměstnaní nebo studenti.¹⁷ Zánik nároku na pobírání RP

Tabulka č. 2: Příjemci rodičovského příspěvku dle věku dítěte v letech 2007–2014

Měsíc nároku a rok	Počet příjemců rodičovského příspěvku za sledovaný měsíc podle věku dítěte											
	relativní						absolutní					
	věk dítěte (v měsících)						věk dítěte (v měsících)					
	-12	13–24	25–36	37–48	49+	celkem	-12	13–24	25–36	37–48	49+	celkem
6/2007	24%	29%	26%	21%	1%	100%	81 273	100 457	88 664	71 274	1 753	343 421
6/2008	26%	30%	25%	18%	1%	100%	94 210	107 705	91 330	66 508	2 464	362 217
6/2009	26%	32%	26%	16%	1%	100%	95 221	116 595	95 470	57 315	3 138	367 739
6/2010	29%	34%	29%	7%	1%	100%	98 929	115 721	96 833	23 163	3 625	338 271
6/2011	27%	35%	29%	7%	1%	100%	88 398	114 275	95 100	24 319	3 863	325 955
6/2012	26%	35%	30%	8%	0%	100%	81 398	107 902	93 428	24 678	0	307 406
6/2013	27%	35%	30%	8%	0%	100%	80 147	102 289	87 103	24 861	0	294 400
6/2014	29%	36%	28%	7%	0%	100%	79 655	100 625	77 388	20 349	0	278 017

Zdroj: databáze MPSV, vlastní výpočty autorky.

s narozením dalšího dítěte v rodině se přitom neměnil, příspěvek může být vždy pobírán pouze na nejmladší dítě v rodině. Rovněž omezení týkající se pobytu dítěte v předškolním vzdělávacím zařízení byla v posledních letech zmenšována (viz tabulka č. 1), takže je při sledování vývoje nelze považovat za důvod, proč by rodiče zkracovali délku pobírání rodičovského příspěvku.

Nejnovější data z MPSV již dle změněné metodiky evidují přesně i celkovou délku pobírání rodičovského příspěvku v souvislosti s věkem dítěte, na které je příspěvek pobírán (tabulka č. 3). U rodičů, kterým v roce 2014 skončil nárok na pobírání rodičovského příspěvku, tak víme, do jakého věku dítěte jej čerpali. Celkově nejčastější volbou bylo pobírání příspěvku do tří let věku dítěte (36 měsíců), kterou si zvolila více než třetina rodičů (36 %), kteří v daném roce pobírání příspěvku ukončili. Plně dvě pětiny rodičů (40 %) pak ukončily čerpání rodičovského příspěvku v době, kdy bylo jejich dítěti méně než tři roky (tabulka č. 3). Většina těchto případů padá asi na vrub volby, menší části z nich pat-

ně nárok zaniknul narozením dalšího dítěte, případně umístěním dítěte mladšího dvou let do jeslí či obdobného zařízení na více než 46 hodin v měsíci. Téměř čtvrtina rodičů (24 %) ukončuje pobírání rodičovského příspěvku až v době, kdy je jejich dítě starší tří let.¹⁸

Přestože nemáme srovnatelná data pro předreformní období, z prostého srovnání v počtech pobírajících je zřejmé, že zatímco v roce 2007 bylo pobírání příspěvku ve čtvrtém roce věku dítěte velmi obvyklé, v roce 2014 bylo již spíše výjimečné (tabulka č. 2). Zavedení možnosti volby zkrácené délky pobírání rodičovského příspěvku při jeho současné vyšší výši tak jednoznačně vedlo ke zkrácení průměrné délky jeho pobírání. Přestože rodičovský příspěvek není pevně spjatý s využitím rodičovské dovolené, lze se domnívat, že zkrácení doby jeho pobírání bude mít i dopad na zkrácení rodičovské dovolené a zvýšení motivace rodičů vracet se dříve na trh práce. Kvantitativní data pro doložení této souvislosti však aktuálně neexistují, proto dále využijeme kvalitativní data z české části mezinárodního projektu TransPA-

RENT. Ty nám pomohou lépe porozumět dopadům reformy v čerpání rodičovského příspěvku na reálnou praxi a poskytnou hlubší vhled do uvažování a potřeb rodičů nejmenších dětí.

Rozhodování rodičů o volbě délky pobírání rodičovského příspěvku

V době, kdy se režim výměry měnil na flexibilnější režim volby, jsme zjišťovali plány rodičů očekávajících narození dítěte. O jejich reálné volbě i důvodech jejich rozhodnutí jsme se se stejnými rodiči bavili v době, kdy byl jejich dítěti zhruba rok a půl. Tehdy (v roce 2013 a 2014) již byl flexibilní režim volby plně zaveden a vztahoval se na všechny dotazované. Z rozhovorů vyplynulo několik základních zjištění.

V dotazovaných rodičovských párech to byly ženy, kdo rozhodoval o volbě výše rodičovského příspěvku. Otec dítěte se buď na této volbě podílel, nebo ji nechal plně v kompetenci partnerky, tedy matky dítěte. To souvisí se skutečností, že to ve všech případech byly ženy, kdo o rodičovský příspěvek žádal. Z rozhovorů vyplynulo, že tradiční genderový řád je v českém prostředí pevně zakořeněn. Nejen že žádný z párů se nerozhodl ani do budoucna neplánoval, že by rodičovskou dovolenou čerpal muž (i přesto, že třeba nepracoval nebo měl nižší příjem než partnerka), ale ani rodičovský příspěvek nechtěli ve zkoumaných párech čerpat muži místo žen.

Aktuální stav, kdy na dosažení vyšší částky příspěvku postačuje doložení určité výše denního vyměřovacího základu příjmu partnera, tak velmi dobře odpovídá

Tabulka č. 3: Ukončení čerpání rodičovského příspěvku ve vztahu k věku dítěte v roce 2014

Věk dítěte při ukončení pobírání RP (v měsících)					
-12	13–24	25–35	36	37–48	celkem
2 416	11 946	29 990	40 504	27 242	112 098
2%	11%	27%	36%	24%	100%

Zdroj: databáze MPSV, vlastní výpočty autorky.

kulturním normám. Ochota žen přenechat rodičovský příspěvek mužům totiž byla u zkoumaných párů nízká, ale muži ani neusilovali o převzetí tohoto příspěvku. Může to souviset se skrytým rizikem, na které již dříve upozornila Dudová (2008: 42-43). Převedení rodičovského příspěvku na muže může omezit skutečnou či pocíťovanou finanční nezávislost ženy matky, byť je tato nezávislost mnohdy jen dílčí. Situace rodičovského páru administrativní pracovnice Mariany¹⁹ a automechanika Miroslava žijícího ve větším jihočeském městě velmi jasně ukazovala na toto úskalí. Před narozením prvního dítěte spolu již sedm let žili ve společné domácnosti, nicméně necítili potřebu uzavřít sňatek, ani sloučit svoje účty. Příjem ženy byl sice vždy výrazně nižší v porovnání s příjmem muže, ale v období rodičovské dovolené ještě významně poklesl. Mariana po dohodě s partnerem zvolila měsíční příspěvek 7100 Kč, který jí měl být vyplácen zhruba do tří let věku dítěte. Výběr komentovala následovně:

„No já jsem si vlastně chtěla užít první miminko, prostě ty tři roky být doma s ním, tak jsem si vybrala tu tříletou. No a pobírám 7100 měsíčně. Takže žádná sláva. Teď tedy o pár dní se to vždycky třeba zpozdí, takže už jako... vždycky k poslednímu... vždycky už čekám, kdy a je to těžké, no.“ (Mariana, matka osmnáctiměsíčního syna, rozhovor 15. 11. 2013)

Možnost zvolit si dvouletou variantu pobírání příspěvku rozhodně odmítla s poukazem na skutečnost, že v tom případě by ve třetím roce neměla žádný příjem:

„No, když chcete být dva roky doma a protáhla byste to na tři, tak vlastně ten třetí rok zůstanu doma zadarmo, takže to vůbec. A ono to... ve finále to vyjde vlastně stejně, ty peníze vyjdou stejně na ty dva roky jako na ty tři, no, takže...“ (Mariana, matka osmnáctiměsíčního syna, rozhovor 15. 11. 2013)

Představa, že by neměla vůbec žádný příjem a byla zcela odkázaná na manželův příjem byla pro Marianu nemyslitelná. Být to v této souvislosti primárně nepřipomněla, jinde v rozhovoru s ní i v rozhovoru s jejím partnerem zazněla obava z toho, aby měl Miroslav stále práci přinášející mu stálý příjem, který ještě doplňoval neoficiální prací o víkendech (melouchy). Rozhovor s Miroslavem ozřejmil i další důvod, proč bylo pro Marianu důležité mít nějaký vlastní příjem. V jejich rozvržení to do značné míry byla ona, kdo financoval běžný provoz domácnosti. Partner jí pak na další potřeby přispíval a finančně jí tak „pomáhal“, jak to sám označil:

„No, tak tam vlastně... vydělávám vlastně já, že ano. Ta [Mariana] si bere nějakou vlastní tu... teď nevím, jak se tomu vlastně říká.“ Tazatelka: „Rodičovská?“

Miroslav: „Rodičovskou, že ano. A vlastně já jí ještě potom nějaké peníze jako

dávám, jako navíc, a že vlastně na ten nákup ještě, aby si ještě něco koupila, třeba malému aby koupila. Takže jí vlastně jakoby pomáhám trochu.“

Tazatelka: „Jako nemáte účet společný?“

Miroslav: „Ne, ne, každý má svůj.“ (Miroslav, otec osmnáctiměsíčního syna, rozhovor 15. 11. 2013)

Každé peníze navíc tak byly předmětem Miroslavova rozhodnutí nebo vzájemného vyjednávání, to znamená, že o ně Mariana musela Miroslava požádat a vysvětlit, na co je potřebuje. Navíc by se potenciální ztrátou Miroslavova zaměstnání ocitli bez prostředků, protože nepředpokládali, že by se před třetími narozeninami syna mohla zaměstnat Mariana. Ta byla nadto aktuálně bez zaměstnavatele, protože jí smlouva na dobu určitou vypršela v době mateřské dovolené. Alternativa, že by na rodičovskou dovolenou mohl nastoupit Miroslav a Mariana by se zaměstnala, napadla ani jednoho z nich. Vzhledem k velké disproporcii mezi jejich příjmy ještě v době, kdy dítě neměli, je to poměrně pochopitelné. Rozvržení genderových rolí bylo v tomto páru výrazné a jasné, muž byl živitelem, žena pečovatelkou. Na otázku, zda se na svém příteli po narození dítěte cítí Mariana víc finančně závislá, odpověděla:

„Určitě. Určitě, ano. Je to takové, že opravdu ano. Protože vlastně mi přijde 7100 na účet, z toho zaplatím svoje měsíční poplatky, tak vlastně zůstane na nějakých tři tisících na měsíc, což v dnešní době jako opravdu nic není. Takže opravdu jsme závislí na něm.“

V žádném případě zde nechci hodnotit tuto závislost, jen je třeba při tvorbě politik vědět, že existuje. A zdá se spíše žádoucí, aby nebyla ještě prohlubována, protože tato nerovnováha může mít v případě problematického vztahu rodičovského páru negativní důsledky pro matku a dítě. Lze tedy jen uzavřít, že převedení rodičovského příspěvku na muže bez toho, aby zároveň čerpal rodičovskou dovolenou, by ve většině případů ještě více prohloubilo rozdíl mezi nižšími příjmy ženy a vyššími příjmy muže.

Volba čerpání RP do zhruba tří let věku dítěte (a stejně dlouhé RD) zůstává stále nejčastější (tabulka č. 3), protože poskytuje ženám určitou jistotu příjmu pro třetí rok péče o dítě. Přestože je režim flexibilnější, původní nastavení „rychlejšího dvouletého“, „klasického tříletého“ a „pomalejšího čtyřletého“ čerpání rodičovského příspěvku funguje do značné míry stále velmi normativně. Tím spíše, že rodičovská dovolená končí ve třech letech věku dítěte, kdy také začíná předškolní vzdělávání.²⁰ Jak uvedla v rozhovoru tehdy těhotná kuchařka Renata očekávající narození prvního dítěte: „čtyři je moc, dva je málo, tři je akorát“.²¹ Tříletou variantu volily v našem vzorku i některé vysokoškol-

ské páry, ve kterých by žena i na základě vlastního příjmu dosáhla na kratší volbu. Byla to určitá volba na jistotu. Plán dalšího dítěte zhruba po dvou či třech letech byl pro ně v době první volby (zhruba kolem půl roku věku prvního dítěte) ještě značně neurčitý. Ve dvou případech pak ženy měnily volbu a zvyšovaly rodičovský příspěvek na maximum, aby vůbec stačily vyčerpat celkovou částku 220 tisíc do narození druhého dítěte.

Kratší dobu než do tří let věku dítěte volily v našem vzorku nejčastěji vysokoškoláčky, a to nehledě na to, zda pracovaly nebo ne. Jednalo se vesměs o páry s vyššími příjmy, z nichž mnohé plánovaly mít brzy další dítě. Finanční analytička Brigita, toho času nepracující matka osmnáctiměsíčního syna, popsala provedené rozhodnutí volby maximální částky rodičovského příspěvku poměrně výstižně: „princip bylo vyčerpat ty peníze“.²² Nevylučovala přitom, že v budoucnosti provede podle aktuálních rodinných okolností změnu spočívající ve snížení částky, pokud to uzná za vhodné. Aktuálně tomu nahrávalo několik skutečností. Oproti předchozímu plánu (z doby, kdy byla těhotná) nepracovala, manžel převzal méně péče o syna, než předpokládala, a navíc se jejich předchozí záměr mít brzy další dítě posouval dál do budoucnosti. I z tohoto případu je patrné, že okolnosti se pro rodiče mění a původní plány jsou často revidovány.

Zavedení možnosti volby výšky rodičovského příspěvku každé tři měsíce je tak jednoznačně vstřícným krokem, který rodičům poskytuje možnost přizpůsobit volbu aktuálním okolnostem. Umožňuje například matkám/rodičům sladit konec pobírání příspěvku s nástupem do zaměstnání. Tedy pokud si to přejí a pokud je tento čas dopředu jasně předpověditelný. Tak si například jedna z respondentek zvolila nižší výši příspěvku (6111 Kč) proto, aby jí byl vyplácen do září. Vycházela přitom ze znalosti prostředí a místních podmínek, kdy předpokládala, že jí dítě v době jeho třetích narozenin (v květnu) do MŠ nepřijmou a bude muset počkat až na začátek školního roku (do září). Jinou možností, jak zajistit péči o dítě neměla, a proto pro ni byl první možný termín návratu do zaměstnání spojený s počátkem školního roku následujícího po třetích narozeninách dítěte. V podobné situaci je v ČR víc rodičů, protože veřejný vzdělávací systém zpravidla počítá i v MŠ s nástupem dětí od září (Bartáková, 2008).

Volba vyššího rodičovského příspěvku a kratší doby jeho pobírání je vhodná především pro páry s vysokými příjmy, které s financemi hospodaří společně. Dále pro rodičovské páry, ve kterých žena začne pracovat dříve než ve třech letech věku dítěte, a/nebo pro ty, kde se rodičům narodí další dítě brzy, takže by jinak nestihli vyčerpat celkovou částku 220 tisíc Kč.

Diskuse

Od první reformy zavádějící v roce 2008 možnost čerpání vyššího rodičovského příspěvku po kratší dobu uplynulo již více než sedm let, což je dostatečný čas na to, aby bylo možné ji zhodnotit. Jaký byl dopad provedených změn na sloučitelnost práce a péče i na vnímání této oblasti?

Důsledkem provedené reformy bylo reálné zkracování délky pobírání rodičovského příspěvku. Významné snížení měsíční částky při jeho pobírání delším než tři roky motivuje rodiče, aby zkracovali období jeho pobírání a tím dostávali měsíční částku vyšší. Stanovení celkové maximální sumy, kterou mohou rodiče vyčerpat v rámci stanovených limitů různě rychle, tak lze hodnotit určitě pozitivně.

K úspěšné implementaci tohoto opatření přispělo i ekonomické dění, kde je zřejmé, že ponechání větší volnosti a poskytnutí flexibility je pro rodiče jistě výhodou. Za zmínku zde stojí především světová ekonomická krize a následný vzestup nezaměstnanosti. Z rozhovorů s těhotnými ženami a matkami malých dětí vyplynulo, že zejména výše kvalifikované ženy a matky malých dětí si uvědomovaly svoje znevýhodněné postavení na trhu práce, proto se často snažily udržet si kvalifikaci i pracovní pozici tím, že se na trh práce vracely dříve, než skončila maximální délka rodičovské dovolené, nebo to alespoň plánovaly.

Tyto postoje korespondují se zjištěními jiných autorek, které analyzovaly kvantitativní data o zaměstnanosti v ČR po světové ekonomické krizi započaté na konci roku 2008. Podle nich vzdělanější matky dětí mladších šesti let vykazovaly výrazně vyšší míru zaměstnanosti v porovnání s matkami stejně starých dětí, které mají pouze základní vzdělání či jsou vyučené. A zatímco dopadem světové ekonomické krize byla v ČR vyšší zaměstnanost matek s vyšším vzděláním, již tak výrazně nižší zaměstnanost nízkokvalifikovaných matek dětí mladších šesti let naopak v roce 2011 ještě dále poklesla (Formánková, Křížková, 2014). Tuto skutečnost lze interpretovat jako vědomou snahu žen s vyšším vzděláním udržet se na trhu práce a neztrácet kvalifikaci, zatímco u žen s nižším vzděláním tento faktor chyběl. V jejich případě však hrály roli ještě dvě významné překážky. Zprvu nedostatek pracovních míst pro osoby s nízkým vzděláním a jejich obecně horší zaměstnatelnost. Zadruhé nedostatek veřejných a cenově dostupných služeb péče o nejmenší děti (Hašková, Saxonberg, 2012; Kuchařová, Svobodová, 2006). Potenciální příjmy žen vyučených a se základním vzděláním jsou zpravidla nízké, takže je pro ně nemyslitelné zaplatit si drahé služby péče o děti tohoto věku.

Přesto je důležité upozornit na zjištění, že v našem vzorku šestnácti těhotných žen až překvapivě většina nehledě na vzdělání

předpokládala, že bude na částečný (výjimečně i plný) úvazek pracovat dříve, než budou dítěti tři roky. O čem to svědčí? Především na obecné rovině již nejsou placená práce žen a péče o nejmenší děti vnímány jako neslučitelné. Lze se domnívat, že k tomu přispělo právě i ono zkrácení pobírání rodičovského příspěvku do dvou let věku dítěte, byť tuto souvislost nelze prokázat. A dále i skutečnost, že souběh čerpání rodičovského příspěvku s vykonáváním placené práce je legální, stejně jako souběh čerpání rodičovské dovolené a vykonávání placené práce pro stejného či jiného zaměstnavatele na jinou smlouvu.

Souvislost mezi rodičovským příspěvkem a rodičovskou dovolenou byla ve vnímání dotazovaných zaměstnaných rodičů velmi těsná, mnozí tyto instituty ztotožňovali. Mělo by tak platit, že zkrácení doby pobírání rodičovského příspěvku by mělo matky/rodiče motivovat k dřívějším návratům na trh práce. Tedy alespoň v těch případech, když nemají další dítě. Zda napomáhá rovněž ke zkracování intervalů mezi porody, nebylo dosud prokázáno.²³ Z rozhovorů bylo patrné, že zavedení možnosti rychlejšího čerpání rodičovského příspěvku poskytlo jasný koncepční rámec, ke kterému se rodiče vztahovali. Dotazované matky (či otcové) se k možnosti rychlejšího čerpání a s tím volně související kratší dobou rodičovské dovolené vymezovaly a vnímaly ji jako jednu z možností, byť pro ně třeba nevhodnou.

Důvody, proč ji nevolily, lze rozdělit do dvou skupin, zprvu kulturní a zadruhé praktické. Ty první nelze podceňovat, protože se významně promítají do volby možností a nalézání řešení. Provedený výzkum odhalil vysoký důraz kladený na mateřskou a rodinnou péči v prvních letech života dítěte. Mnozí rodiče nechtěli svoje dítě svěřit do péče jiné osoby a za náležitou považovaly toliko rodinnou péči. Často platila „magická“ hranice tří let, od které jsou české děti přijímány do MŠ, a lze ji považovat za normativní. O ranějším umístění svých dětí do soukromých vzdělávacích institucí či jeslí uvažovaly pouze vysokoškolačky, a to ještě pouze některé. Zpravidla ty, které v roce a půl věku dítěte již částečně pracovaly. Praktickým důvodem pak byla nemožnost sladit péči o dítě se zaměstnáním v situaci, kdy nebyli k dispozici žádní rodinní členové, kteří by mohli/chtěli péči o dítě poskytovat. A dále již zmíněná nedostupnost veřejné a cenově dostupné péče o děti.

Pro ženy podnikatelky pak bylo v porovnání s ženami zaměstnanými specifické, že se častěji vracely ke své práci dříve, zpravidla začaly pracovat již několik týdnů či nejvýše měsíců po porodu. I když je nezbytné poznamenat, že tak činily bez ohledu na to, jakou dobu délky pobírání rodičovského příspěvku zvolily. Ta se řídila spí-

še plány na další početí a finanční situaci rodiny.

Ve zkoumaném vzorku nikdo neprovedl volbu nižšího rodičovského příspěvku než šest tisíc Kč měsíčně a nejnižší volba byla odvozena od nástupu dítěte do mateřské školy v září následujícím po jeho třetích narozeninách. To připomíná již zmíněnou ústřední souvislost, a tou je možnost svěřit dítě do péče někoho jiného po dobu, kterou matka tráví placenou prací. Otec dítěte či jeho prarodiče zde hrají významnou roli, ale bohužel nejsou ve většině případů k dispozici tak často a pravidelně, jak by bylo potřeba, aby se matka mohla zaměstnat. U žen s vyššími příjmy existuje možnost zaplatit si chůvu či soukromou vzdělávací instituci nebo jesle, pokud v místě jsou. Pro ženy s nižšími příjmy je však tato možnost finančně nevhodná, protože zejména v těch prvních případech by vysoké náklady byly větší než ženin příjem. Návaznost veřejného školského systému na variantu, že rodič čerpá rodičovský příspěvek a rodičovskou dovolenou zhruba do dvou let věku dítěte, by tedy bylo velmi vhodné posílit.

Na tuto skutečnost již dříve upozorňovali mnozí autoři (Dudová, 2008; Hašková, 2007; Palonciová, 2013, 2014) a stále není dořešena. I stávající výzkum potvrdil, že jesle jsou některými rodiči vnímány negativně. Proto by se jako vhodnější řešení mohlo jevit formální snížení věkové hranice pro vstup dítěte do mateřských škol na dva roky, které navrhovala Hašková (Hašková, Saxonberg, 2012). Patrně by to pomohlo vyřešit i nepříznivou situaci dětí, kterým je odepřeno přijetí do MŠ, protože jim v září ještě nejsou tři roky.²⁴ U menších dětí by se ve veřejných institucích určitě rovněž vyplatilo zavedení flexibilnějšího systému docházky. Ten je běžný v soukromých zařízeních poskytujících vzdělání předškolním dětem. Většina z těchto dětí totiž netráví v zařízení osm či více hodin denně pět dní v týdnu, takže mnozí rodiče platí nižší než plně školné.²⁵ Četnost návštěv dítěte je volena dle různých systémů rodiči více flexibilně, což ve výsledku umožňuje, že dané zařízení může navštěvovat více dětí při zachování jeho stejné maximální kapacity, protože se prostírají.²⁶

Závěr

Provedený kvalitativní výzkum potvrdil, že přestože se dnes v České republice jedná o oddělené a nezávislé instituty, ve vědomí rodičů jsou rodičovská dovolená a rodičovský příspěvek vnímány často spojitě. Reformy v systému pobírání rodičovského příspěvku tak mohou v praxi ovlivňovat i využívání rodičovské dovolené, byť tomu tak nemusí být vždy. Reformu v čerpání rodičovského příspěvku platnou od roku 2008 lze na základě provedených analýz dat kvantitativních i kva-

litativních výzkumů hodnotit jako úspěšnou, neboť nově zavedené možnosti jsou v praxi využívány a zdá se, že rodičům skutečně pomáhají smladovat rodičovské a profesní povinnosti. Rozšíření možnosti vyčerpat celkově stanovený objem peněz rychleji a získat tak vyšší měsíční částky je v praxi rodiči využíváno. Od roku 2010 je patrný trend ve zkracování období pobírání rodičovského příspěvku. Vzhledem ke zmíněné propojenosti rodičovského příspěvku s rodičovskou dovolenou v předstávách rodičů se lze domnívat, že mnozí rodiče tím zkrátí i pobyt na rodičovské dovolené, zejména pak matky s vyšším vzděláním.

I v mezinárodním kontextu je stávající míra flexibility v čerpání rodičovského příspěvku a možnostech využívání dlouhé rodičovské dovolené poměrně vysoká, což umožňuje rodičům volit a případně měnit podmínky dle různých okolností. Na druhou stranu však musí být zdůrazněno, že jak finanční nevýhodnost, tak kulturní omezení stále velmi limitují počet otců využívajících RD a RP. Podobně i velký důraz na rodinnou péči o nejmenší děti omezuje možnost matek, aby pracovaly. Jiní rodinní příslušníci, kteří by o dítě mohli/chtěli pravidelně pečovat, totiž ve většině případů nejsou k dispozici. Dále jsou rodiči jako vhodné a dostupné zpravidla vnímány služby poskytované veřejnými mateřskými školami, ty jsou ovšem nejčastěji poskytovány až zhruba od tří let věku dítěte. Právě zde je velký prostor pro vstřícnější přístup politik, které by se měly zaměřit na rozšiřování služeb finančně dostupné (veřejné) péče o děti mladší tří let. A připomenuty musí být i politiky zaměstnanosti a samotný přístup zaměstnavatelů. Je totiž zřejmé, že místně i časově flexibilní pracovní režimy nepochybně umožňují ženám i mužům lépe sladit jejich rodičovské a pracovní povinnosti.

- 1 Článek je výstupem grantového projektu Otcovství a mateřství v kontextech trhu práce a sociální politiky (Reg. č. 15-14736S) podpořeného GA ČR.
- 2 Pro kritiku nevhodných implikací slova dovolená viz Křížková et al., 2008.
- 3 V roce 2010 byla úhrnná plodnost očištěná od efektu změn časování a pořadí narození v Španělsku a v Itálii 1,5 a v Řecku 1,7 (European Demographic Data Sheet, 2014).
- 4 V roce 2010 byla úhrnná plodnost očištěná od efektu změn časování a pořadí narození v těchto státech 2,2 (Velká Británie), 2,1 (Norsko, Francie), 2,0 (Belgie, Finsko, Švédsko) (European Demographic Data Sheet, 2014). Pro údaje o zaměstnanosti žen a matek malých dětí viz OECD, 2014.
- 5 Od roku 2002 činí maximální délka rodičovské dovolené ve Švédsku 480 dní (včetně 90 dní placených jednotnou sazbou a šedesáti dní určených druhou sazbou); Evertsson, 2016; Eydal, Rostgaard, 2015: 350).
- 6 Větší podíl dnů rodičovské dovolené využívají muži už jen na Islandu (zhruba třetinu, 33 %), kde platí systém tří měsíců určených pro jednoho rodiče, tří měsíců pro rodiče druhého a pokud je oba využijí, tak získají bonus v podobě dalších tří měsíců. Ty mohou využít oba rodiče, ale většinou je využívají matky (Moss, 2014: 40).

- 7 Do komparativního projektu TransPARENT jsou zapojeny následující státy: Česká republika, Itálie, Německo, Nizozemsko, Polsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko. Pro více informací viz <http://www.transparent-project.com/>.
- 8 Vedle autorky vedla rozhovory R. Stuchlá, které tímto autorka děkuje za spolupráci. Respondentky jsme (s výjimkou dvou) před výzkumem neznaly.
- 9 Musí být zmíněno, že mezinárodní statistiky zahrnují ženy na rodičovské dovolené různě. Zatímco v zemích severní a západní Evropy jsou zpravidla považovány za zaměstnané, v ČR a dalších zemích střední a východní Evropy jsou řazeny mezi ekonomicky neaktivní. Bylo by zajímavé sledovat, proč jsou činěny tyto rozdíly a jaký mají vztah k pozici těchto žen na trhu práce.
- 10 Nebo je všem rodičům vyplácen vysoký paušální příspěvek (1000 EUR měsíčně a více).
- 11 Využití rodičovské dovolené najednou je běžné, byť zákonně nic nebrání jejím přerušovanému využití, ovšem pouze do maximálně tří let věku dítěte (bod 2). Tato možnost má větší význam v zemích, kde je rodičovská dovolená výrazně kratší (počítá se v řádu týdnů či měsíců, ne roků).
- 12 Zatímco v roce 2006 činily státní výdaje na rodičovský příspěvek celkem 13 526 mil. Kč, v roce 2007 to bylo již 28 690 mil. Kč (MPSV, 2014: 26).
- 13 Propagační materiál prezentovaný na internetových stránkách MPSV ČR http://www.mpsv.cz/files/clanky/4876/MPSV_A4_bezorezu.pdf (přístup dne 5. 6. 2015).
- 14 Přesně řečeno v případě volby „dvouleté“ varianty (mohly volit pouze osoby s předchozím hrubým příjmem vyšším než 16 521 Kč měsíčně) bylo nezbytné požádat o dávku nejpозději do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, ve kterém dítě zakládající nárok na rodičovský příspěvek dosáhlo 22 týdnů života (nebo 31 týdnů života u dvojčat a víceračat). O „klasickou tříletou“ variantu musel rodič požádat do 21 měsíců věku dítěte, jinak mu byl následně automaticky vyplácen příspěvek ve snížené výměře 3800 Kč měsíčně a přešel na pomalejší čtyřleté čerpání. To bylo rovněž určeno všem, kteří neměli nárok na pobírání peněžitě podpořené v mateřství či na nemocenskou poskytnovanou v souvislosti s porodem.
- 15 V roce 2008 se v ČR narodilo více dětí od roku 1993, a to celkem 119 570 (pouze živě narozené). Od té doby jejich počty zvolna klesají, takže v roce 2013 se v ČR narodilo celkem 106 751 živých dětí (ČSÚ, 2014).
- 16 Ve starších šetřeních byla délka rodičovské dovolené zjišťována např. výzkumem HR205 (Ettlerová et al., 2006), kdy ovšem ještě neexistoval flexibilní režim čerpání rodičovského příspěvku. Novější výběrové (ovšem kvótní a nikoli reprezentativní) šetření Péče 2013 sledovalo aktuální ekonomickou situaci respondentek (matek dětí ve věku 1–4 roky) a jejich návraty na trh práce (viz Palonciová et al., 2014).
- 17 Ve starším režimu výměry jim do 21 měsíců věku dítěte náleželo 7600 Kč a dále 3800 Kč měsíčně. Od r. 2011 jim náleží rodičovský příspěvek v pevných měsíčních částkách 7600 Kč do konce 9. měsíce věku a následně ve výši 3800 Kč do 4 let věku dítěte (MPSV). https://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/rodicovsky_prisp (přístup dne 9. 6. 2015)
- 18 Desetina z nich přitom končí pobírání RP v 37. měsíci věku dítěte. V součtu tedy platí, že zhruba jedna pětina rodičů (21 %) končila v roce 2014 s pobíráním rodičovského příspěvku v době, kdy bylo jejich dítěti 38 měsíců či více. Vlastní výpočty autorky z dat poskytnutých MPSV ČR.
- 19 Všechna jména jsou z důvodu zachování anonymity respondentů smyšlená.
- 20 U vzdělávacího systému je hranice spíše iluzorní, protože souvisí více se začátkem školního roku než s třetím narozeninami.

- 21 Rozhovor ze dne 7. 2. 2014.
- 22 Rozhovor ze dne 15. 8. 2013.
- 23 Tuto souvislost se v právě probíhajícím výzkumu snaží ověřit demografka Kocourková, výsledky bohužel ještě nebyly publikovány.
- 24 V tomto bodě existují ohromné regionální rozdíly, o přijetí či nepřijetí rozhoduje ředitel/ka MŠ. V mnohých zkoumaných lokalitách (Praha a okolí) byla v době výzkumu kapacita MŠ nedostatečná a neumožňovala přijetí všech přihlášených dětí do MŠ.
- 25 I nižší než plně školné je však v soukromých a neziskových vzdělávacích institucích pro předškolní děti zpravidla mnohonásobně vyšší v porovnání s cenami za veřejné MŠ.
- 26 Takový systém je přirozeně složitější na organizaci a nelze v něm spoléhat na častou nepřítomnost dětí, jako se to děje ve veřejných mateřských školách. Počet vychovatelů tam musí být vyšší, aby byla zachována kvalita vzdělávání a péče. Děti v soukromých vzdělávacích institucích navíc bývají často mladšího věku, protože jsou tam mnohdy umisťovány děti, které nebyly v dané lokalitě z důvodů nedostatečné kapacity přijaty do veřejných MŠ (přijetí je často odepřeno nejmladším dětem, i když kritéria se mohou různit).

Literatura:

- Bartáková, H. Problémy přechodu žen na trh práce po rodičovské dovolené. In Sirovátka, T. - Hora, O. (ed.) *Rodina, děti a zaměstnání v české společnosti*. Boskovice/Brno: ALBERT, 2005, s. 175-206.
- Carling, A. - Duncan, S. - Edwards, R. *Analysing Families. Morality and Rationality in Policy and Practice*. London: Routledge, 2002.
- Castles, F. G. The World Turned Upside Down: Below Replacement Fertility, Changing Preferences and Family-friendly Public Policy in 21 OECD Countries. *Journal of European Social Policy*, 2003, 13 (3): 209-227.
- Creswell, J. W. - Clark, V. L. P. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. London: Sage, 2007.
- Crompton, R. - F. Harris. 1998. „Explaining Women's Employment Patterns: 'Orientations to Work' Revisited.“ *The British Journal of Sociology*, 1998, 49 (1): 118-136.
- Crompton, R. - Lyonette, C. The New Gender Essentialism - Domestic and Family 'Choices' and Their Relation to Attitudes. *The British Journal of Sociology*, 2005, 56 (4): 601-620. DOI:10.1111/j.1468-4446.2005.00085.x.
- ČSÚ. *Demografická ročenka 2013*. Praha: Český statistický úřad, 2014.
- Daly, M. *Rodinná politika v evropských zemích. In Perspektivy rodinné politiky v ČR*. Sborník příspěvků z konference. Praha: MPSV ČR, 2004, s. 62-71.
- Dudová, R. - Hašková, H. Prekérní práce pečujících žen v kontextu ekonomické krize. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2014, 15 (2): 19-32. DOI: <http://dx.doi.org/10.13060/12130028.2014.15.2.128>.
- Duncan, S. - Erwin, S. The Social Patterning of Values and Rationalities: Mothers' Choices in Combining Caring and Employment. *Social Policy and Society*, 2004, 3 (4): 391-399.
- Dudová, R. Promarněná šance na změnu: zhodnocení reformy rodičovského příspěvku. In: Křížková, A. et al. *Práce a péče*. Praha: SLON, 2008, s. 29-50.
- Den Dulk, L. *Work-family Arrangements in Organizations: A Cross-national Study in the Netherlands, Italy, the United Kingdom, and Sweden*. Amsterdam: Rozenberg, 2001.
- Ettlerová, S. et al. *Postoje a zkušenosti s harmonizací rodiny a zaměstnání rodičů dětí předškolního a mladšího školního věku*. Praha: VÚPSV, 2006.
- European Demographic Data Sheet 2014*. [Cit. 20. 5. 2015] Dostupné na http://www.oew.ac.at/vid/datasheet/DS2014/VID_DataSheet2014_print.pdf
- Eurostat. *Reconciliation between Work, Private and Family Life in the European Union*. Luxembourg: Eurostat, 2009.

- Evertsson, M. Institutional Context, Family Policies and Women's and Men's Work Outcomes in Eight European Welfare States. In: Grunow, D. - Evertsson, M. *Transition to Parenthood in Europe: Analysing Gender and Labour Divisions*. Cheltenham: Edward Elgar, 2016 (v tisku).
- Eydal, G. B. - Rostgaard, T. (ed.) *Fatherhood in the Nordic Welfare States. Comparing Care Policies and Practice*. Bristol: Polity Press, 2015.
- Formánková, L. - A. Křížková. Intersekcionalní perspektiva zkoumání dopadů krize na životní dráhy v ČR: gender, třída, věk (a rodičovství). *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2014, 15 (2): 61–75. DOI: <http://dx.doi.org/10.13060/12130028.2014.15.2.131>.
- Gatrell, C. *Hard Labour. The Sociology of Parenthood*. Maidenhead: Open University Press, 2005.
- Guest, G. - MacQueen, K. M. - Namey, E. E. *Applied Thematic Analysis*. London: Sage, 2012.
- Hašková, H. Doma, v jeslích nebo ve školce? Rodinná a institucionální péče o předškolní děti v české společnosti v kontextu změn na trhu práce, sociálních politik a veřejných diskurzů mezi lety 1945–2006. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2007, 8 (2): 15–26.
- Hašková, H. - Saxonberg, S. (eds.). *Péče o nejmenší. Boření mýtů*. Praha: SLON, 2012.
- Hein, C. *Reconciling Work and Family Responsibilities: Practical Ideas from Global Experience*. New Delhi: Bookwell, 2006.
- Hein, C. - Cassirer, N. *Workplace solutions for child-care*. Geneva: International Labour Office, 2010.
- Jaumotte, F. *Female Labour Force Participation: Past Trends and Main Determinants in OECD Countries*, OECD Economics Department Working Paper, č. 376, Paris: OECD Publishing, 2003, dostupné na <http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?doclanguage=en&cote=eco/wkp%282003%2930>
- Křížková, A. et al. *Pracovní dráhy žen v České republice*. Praha: SLON, 2011.
- Křížková, A. - Vohlídalová, M. Rodiče na trhu práce: mezi prací a péčí. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 2009, 45 (1): 31–60.
- Křížková, A. - Vohlídalová, M. Kdo se bojí zaměstnané matky. In: Křížková, A. et al. *Práce a péče*. Praha: SLON, 2008, s. 85–104.
- Kuchařová, V. - Svobodová, K. *Sítě zařízení denní péče o děti předškolního věku v ČR*. Praha: VÚPSV, 2006.
- Mitchell, E. - Hamplová, D. (eds.) *Kdo se (po)stará? Dítě mezi rodinou, státem a trhem*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2012.
- Moss, P. (ed.). *10th International Review of Leave Policies and Related Research 2014*. London: Institute of Education University of London, 2014. Dostupné na http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Annual_reviews/2014_annual_review_korr.pdf
- Moss, P. - Deven, F. Leave Policies in Challenging Times: Reviewing the Decade 2004–2014. *Community, Work & Family*, 2015, 18 (2): 137–144. DOI: 10.1080/13668803.2015.1021094
- MPSV. *Základní ukazatele z oblasti práce a sociálního zabezpečení v České republice ve vývojových řadách a grafech. 2013*. Praha: MPSV, 2014. Dostupné na http://www.mpsv.cz/files/clanky/19914/Zakladni_ukazatele_2013.pdf.
- Nešporová, O. Otcové pečující o děti formou rodičovské dovolené. *Demografie*, 2006, 48 (3): 179–193.
- Nešporová, O. Mateřství a otcovství v současnosti s přihlédnutím k historickému kontextu. *Lidé Města / Urban people*, 2012, 14 (3): 457–486.
- OECD. *Babies and Bosses: Reconciling Work and Family Life*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2002.
- OECD. *Doing Better for Families*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, 2011.
- OECD. *Maternal Employment Rates*. OECD 2014 [cit. 14. 4. 2015]. Dostupné na http://www.oecd.org/els/family/LMF1_2_Maternal_Employment_Sep2014.pdf
- Öun, I. - Pardo Trujillo, G. *Maternity at Work: A Review of National Legislation. Findings from the ILO's Conditions of Work and Employment Database*. Geneva: International Labour Organization, 2005.
- Palonciová, J. et al. *Systém denní péče o děti do 6 let ve Francii a v České republice*. Praha: VÚPSV, 2013.
- Palonciová, J. et al. *Nové formy denní péče o děti v České republice*. Praha: VÚPSV, 2014.
- Sirovátko, T. 2004. Family Policy in the Czech Republic after 1989: From Gendered and Enforced Familialism to Gendered and Implicit Familialism. In Mareš, P. *Society, Reproduction and Contemporary Challenges*. Brno: Barrister & Principal, 2004, s. 97–117.
- Sokačová, L. (ed.) *Kariéra, rodina, rovné příležitosti. Výzkumy postavení žen a mužů na trhu práce*. Praha: Gender Studies, 2006.

Autorka působí ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i.

Setkání ministrů práce a sociálních věcí zemí G7

Ministři práce a sociálních věcí zemí G7 se na svém říjnovém setkání rozhodli zesílit společné úsilí a přijmout opatření k podpoře dodržování pracovního práva, zabezpečení důstojných pracovních podmínek a ochrany životního prostředí v světových zásobovacích řetězcích. Odsouhlasili řadu opatření včetně vytvoření vícezdrojově financovaného fondu „Vision Zero Fund“ určeného k podpoře sociálního dialogu, uplatňování standardů ILO v oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a základních principů a práv při práci ve světových zásobovacích řetězcích.

Podle statistik ILO zemřou ročně 2,3 miliony mužů a žen v souvislosti s pracovními úrazy nebo nemocemi z povolání. Náklady na ně vedou podle odhadů ročně ke ztrátě až 4 procent světového HDP. Vytvořený fond pomůže při prevenci a omezování nepřijatelného počtu úmrtí v souvislosti s pracovními úrazy a nemocemi z povolání. Získání přístupu do světových zásobovacích řetězců může být i důležitou součástí strategie omezování chudoby.

ILO bude s vládami, organizacemi zaměstnanců i zaměstnavatelů a dalšími zainteresovanými subjekty úzce spolupracovat na tom, aby se přijatá opatření přetavila ve skutečný pokrok v životech zhruba 450 milionů lidí, kteří pracují v této oblasti. Podle závěrečné deklarace má ILO hrát vedoucí roli při implementaci zřízeného fondu. První aktivity mají začít v roce 2016.

Generální ředitel ILO přivítal i specifické úsilí o podporu „fair“ produkce v malých a středních velkých podnicích včetně důkladné diskuse o důstojné práci v světových zásobovacích řetězcích, jež se má uskutečnit během Mezinárodní konference práce příští rok.

Ministři G7 na svém setkání vyjádřili rovněž podporu agendě udržitelného rozvoje a jejím cílům, zvláště pak působení v rozvojových zemích. Zdůraznili také potřebu více informovat odběratele a vytvořit hodnotově odpovědnější řetězce.

Zdroj: ILO

Péče o zdraví zaměstnanců je název odborné konference uspořádané Unii zaměstnavatelských svazů ČR 15. října 2015 v Poslanecké sněmovně. Cílem bylo seznámit účastníky, zejména středně velké a malé firmy, se zkušenostmi a poznatky velkých firem v oblasti této péče a přispět k rozšíření dobré praxe. Řada firem vychází ze zkušenosti, že fyzicky i psychicky zdravý zaměstnanec více přispívá k efektivitě firmy, a proto svým zaměstnancům nabízí cílené zdravotní programy, např. cílené očkování, odvykání kouření nebo školení ve zvládání stresu. Dále jsou oblíbené nabídky vitamínů, voucherů na cvičení či pravidelný přísun čerstvého ovoce na pracovišti. Za zdravotní benefit lze považovat i oblíbené „sick days“, které může zaměstnanec vyčerpat, pokud mu není dobře a potřebuje vyležet začínající onemocnění, aniž by si musel brát nemocenskou. Zaměstnavatelé tím aktivně ovlivňují snížení produktivity kvůli absenci na pracovišti z těchto důvodů i motivaci svých zaměstnanců k práci. V tomto směru dosud není plně využita možnost spolupráce firem se zdravotními pojišťovnami či lékárnami, umožňující snížit náklady na tyto programy, s níž některé velké firmy mají pozitivní zkušenosti. Zaměstnavatelé by si měli uvědomit význam dlouhodobě plánované péče o zdraví svých zaměstnanců, již mohou pozitivně ovlivňovat důsledky vyvolané zvyšujícími se kvalifikačními a psychosociálními požadavky na zaměstnance, stárnutím pracovní síly či potřebnými změnami organizační práce. Zahraniční zkušenosti jednoznačně ukazují, že péče o zaměstnance v tomto směru má pozitivní zdravotní i ekonomické účinky. Velké firmy se proto dlouhodobě zaměřují na upevnění fyzického i psychického zdraví svých zaměstnanců, mají vlastní fitness centra, zdravotnická zařízení na pracovišti, zavádějí protistresová opatření, podporují slaďování pracovního a soukromého života a další aktivity. Avšak i ve středně velkých firmách lze dosahovat stejných výsledků, například prostřednictvím cíleně zaměřených zaměstnaneckých benefitů či voucherů. Zaměstnavatelé také sledují účinky takto zaměřených programů, např. IBM pět let zkoumala, jaký reálný vliv na zdraví jejich zaměstnanců má jejich účast v programech zaměřených na kontrolu krevního tlaku, obsahu tuků v krvi, odvykání kouření či redukci váhy. Ukázalo se, že zhruba 60 % účastníků programu klesl krevní tlak a více než polovina z nich přestala kouřit.

Konference byla určena zejména zástupcům zaměstnavatelů, zákonodárcům, zástupcům zdravotních pojišťoven, poskytovatelům zdravotní péče a odborné veřejnosti.

Zdroj: Unie zaměstnavatelských svazů

Přístupnost veřejné správy pro občany s omezenou schopností pohybu a orientace

Eva Liberdová

Veřejná správa má vytvářet podmínky, které umožní spotřebu veřejnosprávních činností a služeb i občanům s omezenou schopností pohybu, orientace či jiným handicapem. Bezbariérové užívání je veřejným zájmem. Existují technické požadavky pro bezbariérové užívání. Ty se však nedodržují důsledně nebo jsou bezbariérové úpravy udělány nevhodným způsobem. Článek se zabývá bariérami při přístupu do budov a při samotném pohybu v budovách veřejné správy. Řeší požadavky na pohyb a orientaci.

Úvod

Úlohou veřejné správy je poskytovat služby a činnosti občanům bez rozdílu. Existují technické požadavky pro bezbariérové užívání staveb občanského vybavení veřejností, kam lze řadit i stavby pro veřejnou správu. Problémem je nedůslednost, nedodržování požadavků bezbariérovosti a nevhodná řešení přístupnosti a užívání. Přístupnost veřejné správy je aktuální záležitostí. V současnosti se řeší, jak přiblížit veřejné služby občanovi a jak zajistit jejich maximální dostupnost a kvalitu. Součástí je také dostupnost pro občany s omezenou schopností pohybu a orientace. Vláda prodloužila program na financování přístupnosti v letech 2016–2025. To má význam pro veřejnou správu, která může sama podávat záměry na bezbariérové úpravy budov, ve kterých poskytují služby.

V roce 2015 se stala vizí Smart Administration - veřejná správa v ČR je služba občanovi a veřejné služby jsou služby orientované na občana-klienta. Veřejné služby občanovi mají zajistit maximální dostupnost a kvalitu. Dostupnost znamená také bezbariérové užívání. Bezbariérové užívání je definováno jako veřejný zájem Zákonem č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu. Veřejným zájmem je požadavek, aby „byly odstraněny stavebně bezpečnostní, požární, hygienické, zdravotní nebo provozní závady na stavbě anebo na stavebním pozemku, včetně překážek bezbariérového užívání stavby“.¹ Dostupnost veřejných služeb a veřejné správy zahrnuje přístupnost informací, bezbariérovou dopravu k sídlu veřejné správy, odstranění bariéry ve veřejné správě a v právním prostředí. To je označováno jako tzv. governance accessibility. V České republice se tento pojem vysvětluje jako přátelská veřejná správa, která je efektivní a nebyrokratická. Neoznačuje se jím přístupnost pro osoby s postižením. U nás se používá pro přístupnost osobám s postižením spíše pojem bezbariérovost.

Občané s omezenou schopností pohybu a orientace

Veřejná správa je přístupná, když využívání služeb veřejné správy je možné i pro osoby se zdravotním postižením bez zbytečných a neodůvodněných omezení. Otázkou při odstraňování bariér je, zda přizpůsobit prostředí pro specifické potřeby jednotlivce, pro skupinu (průměrné uživatele)

nebo pro nespécifické uživatele, tj. osoby s různými potřebami. Fischer a Meuser² tvrdí, že budovy dosud nejsou přizpůsobeny lidem, nýbrž lidé se musejí přizpůsobovat budovám. Hovoří o stavbách i formách přístupných všem lidem. Bezbariérovost staveb znamená mít přizpůsobené prostředí pro osoby bez ohledu na stáří a tělesnou kondici tak, aby tyto osoby měly samostatně a bez cizí pomoci neomezený přístup do budov. Skiba a Züger³ u budov a služeb považují plánování za základní aspekt ve 21. století, který lze označit univerzálním designem pro všechny. Jedině takový design může odpovídat potřebám lidí s postižením, podporuje ohleduplnost k těmto potřebám, rozpoznává a omezuje bariéry. Ačkoliv bezbariérovost staveb je zaměřena na určité skupiny, jejich řešení a udržitelnost přináší prospěch i všem uživatelům.

Pro přístupnou veřejnou správu byly zavedeny principy. Principy přístupné veřejné správy zahrnují nediskriminující právní prostředí, garanci rovného přístupu, přístupnost informací o veřejné správě a službách, o právech i povinnostech osob a možnost v maximální možné míře využívat služby veřejné správy. Tyto principy dále rozvádí Rada⁴ na základní principy bezbariérové veřejné správy. Těmito principy mají být:

- nediskriminace účastníků procesů veřejné správy kvůli postižení a prevence takové diskriminace,
- odstranění komunikačních bariér mezi úředníky a osobami se zdravotním postižením,
- dostupnost informací o právech a povinnostech, zajištění přístupu k informacím veřejné správy pro uživatele asistivních technologií,
- bezbariérovost budov veřejné správy a odstraňování bariér současných.

Existuje program umožňující omezovat bariéry ve veřejném sektoru. Od roku 2005 Národní rozvojový program mobility pro všechny podporuje komplexní bezbariérové trasy v obcích. Do konce roku 2013 bylo vynaloženo již celkem 538 mil. Kč a program měl skončit v roce 2015, avšak vláda rozhodla o pokračování do roku 2025. Financování zajistí plán na období 2016 až 2025, který naváže na plán podpory z období 2005 až 2015. Hlavním cílem tohoto programu je zajistit svobodný pohyb ve městech a obcích pro všechny skupiny

obyvatelstva. Program poskytuje prostředky na odstraňování bariér v budovách a při vstupu do budov pro ústřední orgány státní správy, pracoviště Úřadu práce ČR, pracoviště České správy sociálního zabezpečení, finanční úřady, budovy radnic, obecní a městské úřady. Zpřístupňování komunikací je zaměřeno také na budování bezbariérových tras i na jejich propojení s jednotlivými úřady a institucemi v obcích a městech. Odstraňování bariér v budovách obecních a městských úřadů je financováno podílově. Vládní plán financování Národního rozvojového programu mobility pro všechny na období 2016–2025⁵ počítá s rozpočtem konkrétního města a rozpočtem Ministerstva pro místní rozvoj. V listopadu 2014 byly schváleny Zásady programu pro poskytování dotací v roce 2015 a Výzva k předkládání žádostí o dotaci. Na počátku roku 2015 byla zveřejněna první výzva k předkládání záměrů pro rok 2016. Ministerstvo pro místní rozvoj vydat 15 miliónů korun v podprogramu Podpora odstraňování bariér v budovách pro realizaci záměrů při odstraňování bariér v budovách městských a obecních úřadů.⁶ Prostředky mají být poskytnuty na odstraňování bariér při vstupu do budov a výstupu z budov, na odstraňování bariér uvnitř budov, na bezbariérové úpravy WC ve veřejných prostorech a na pořízení zdvižných systémů nebo transportních technologií.

Parametry bezbariérovosti v prostředí jsou hodnoty stanovené manipulačními nároky osob s omezenou schopností pohybu a orientace, které jsou v souladu s legislativou.⁷ Vyhláška upravuje minimální požadavky. Podle této vyhlášky musí stavby a rekonstruované veřejné budovy být bez bariér. Přesto je řada budov veřejných služeb nepřístupných a při zpřístupňování budov je zanedbáváno propojování s bezbariérovou pěší trasou. Jednotlivé resorty budou od roku 2016 na odbourávání bariér dávat každoročně deset miliónů korun.⁸

Je potřeba také zmínit, že při přípravě nového Plánu rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na roky 2015 až 2020 byla zmíněna podpora opatření pro uplatnění prostředků automatizovaného rozpoznávání řeči a přepisu mluveného slova do textu pro osoby se sluchovým postižením při komunikaci s veřejnou správou (gestorem je Ministerstvo vnitra)

a splnění je stanoveno do 31. 12. 2018.⁹ Dále je v plánu využít asistivní technologie pro osoby se zdravotním postižením a související služby pro poskytování veřejných služeb (gestorem je Ministerstvo práce a sociálních věcí) s termínem do 31. 12. 2017.¹⁰

Bezbariérovost je chápána jako úpravy umožňující pohyb a manipulaci člověka na vozíku. Avšak bezbariérovost se týká širšího okruhu osob než pouze osob se zdravotním postižením. Jde o lidi s kočárky, cestující se zavazadly, seniory se sníženou pohyblivostí, schopností rychlé reakce a odhadu situace, osoby s dočasným úrazem, lidi malého či velkého věku. Podle Zdařilové¹¹ se jedná o 35 % populace. Pojem přístupné prostředí „navozuje představu vstřícného prostředí pro každého, bez rozdílu věku či zdravotního postižení“¹², aby v něm člověk „mohl fungovat nezávisle a co nejpřirozeněji“.¹³

Takové přístupné prostředí má charakteristické znaky:

- funkčnost a dispoziční řešení pro manipulační nároky,
- přístupnost do budovy a vnějšího prostředí bez cizí pomoci,
- orientaci ve vnějším prostředí a v budově bez cizí pomoci,
- použitelnost vybavení,
- požitek z dobře navrženého přístupného prostředí,
- bezpečnost prostředí,
- ohleduplnost ke specifickým požadavkům pro přístupné prostředí,
- realizovatelnost přístupného prostředí,
- souvztažnost mezi prvky přístupného prostředí - cestou i budovou.

Bezbariérovým užíváním je takové provedení, které zajišťuje přístup, orientaci, samostatný a bezpečný pohyb i využití veřejnosti. Ve Vyhlášce jsou jako osoby s ome-

zenou schopností pohybu nebo orientace vymezeny osoby s pohybovým, zrakovým, sluchovým i mentálním postižením, osoby pokročilého věku, ženy těhotné a osoby s dítětem v kočárku a s dítětem do tří let. Každé omezení má jiné nároky na prostor a orientaci. Základní bariéry přístupného prostředí uvádí obrázek č. 1.

Technické požadavky pro bezbariérové užívání

Konkrétní technický požadavek na úpravu je „limitní hodnota, návrhová metoda, národně stanovené parametry, technické vlastnosti stavebních konstrukcí a technických zařízení“¹⁴, jehož dodržení je splněním požadavků stanovených vyhláškou. Vyhláška nastavuje požadavky na stavby občanského vybavení, mezi kterými vymezuje i stavby veřejné správy.

Bezbariérové úpravy by se měly doplňovat, aby tvořily funkční celek. Má jít o bezbariérovost, která nesplňuje jen požadavky zákona, nýbrž je funkční. Řešení musí umožnit využití bez zvláštních nesnází a cizí pomoci - musí být přístupné, užitečné a využitelné.

Přetrvává však nízká znalost problematiky prostorových a manipulačních nároků i rozříštěnost bezbariérových řešení. Chybí koncepce bezbariérových tras, jejich provázanost mezi cestou a budovou a dostatek financí pro odstranění stávajících bariér. Nerespektování zásad bezbariérových řešení ohrožuje bezpečnost osob a jejich orientaci. Proto je potřebné sledovat základní oblasti úprav přístupného prostředí:

- dostupnost budovy od zastávky hromadné dopravy (MHD) po komunikaci pro pěší a dostupnost parkovacích ploch,
- vnější i vnitřní vstupní prostory budovy, horizontální pohyb na podlažích, verti-

Tabulka č. 1: Počet vyhrazených stání do počtu 80 míst

2 až 20 stání	1 vyhrazené stání
21 až 40 stání	2 vyhrazená stání
41 až 60 stání	3 vyhrazená stání
61 až 80 stání	4 vyhrazená stání

Pramen: Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb [online]

kální pohyb v budově a dostupnost podlaží,

- hygienické prostory pro veřejnost,
- informační orientační systémy.

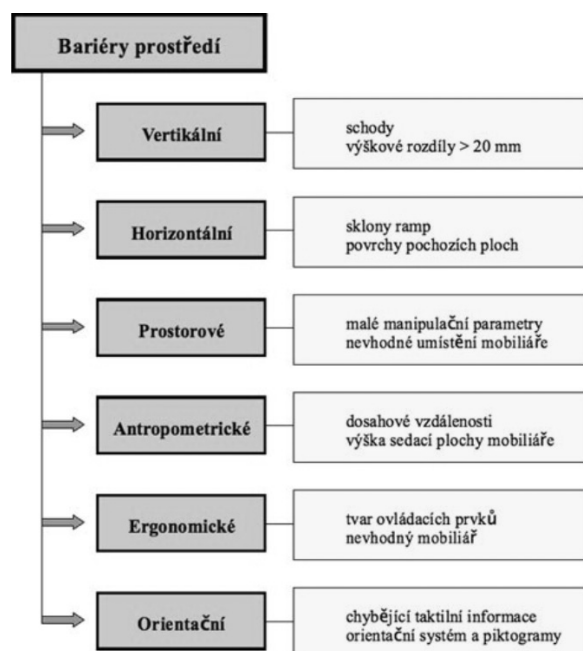
Přístup k budově a parkování

Pochozí plochy musí umožnit „samostatný, bezpečný, snadný a plynulý pohyb“¹⁵. Umístění mobiliáře musí respektovat přirozený pohyb chodců. Pro orientaci v prostoru jsou nezbytná orientační místa, která jsou při pohybu na trase „snadno, rychle a zaručeně postžitelná a která se výrazně odlišují od okolí“.¹⁶ Na parkovišti mají být zavedena vyhrazená stání. Jejich počet vychází z jednotlivé parkovací plochy. Počet vyhrazených stání uvádí tabulka č. 1.

Z pohledu bezbariérového užívání se vyskytují na přístupové trase následující bariéry:

- u nástupiště MHD: chybějící vodicí linie, nevhodné umístění přístřešků u vodicí linie, nedotažení signálního pásu k vodicí linii, neprovedení speciálních obrubníků, chybějící informace pro osoby se zrakovým postižením na označnicku zastávky,
- u chodníků: nedodržení maximálních výškových rozdílů, rovného povrchu, nerespektování vodicí linie a její umístění, nezabezpečení překážek při výkopových pracích, umístění mobiliáře v místě vodicí linie, velikost šterbin,¹⁷ kvalita dlažby a sklon komunikace,
- u přechodů: neakceptování rozdílného řešení přechodu a místa pro přecházení, vizuálního a hmatného kontrastu rozměrových a materiálůvých řešení signálních a varovných pásů, chybějící návaznost signálních pásů na protilehlých chodnících a návaznost na vodicí linie, nedodržení požadavku vodicího pásu přechodu u přechodů v oblouku nebo v šikmém směru, nevhodné umístění sloupků světelné signalizace,
- u mobiliáře: nevhodné umístění na trase vodicí linie, nedodržení průchozího pásu, nedostatečný manipulační prostor, výška osazení, chybějící zarážky pro hůl,
- u cyklostezky a pěši: chybějící vymezení prostoru pro pěší, chybějící hmatové a vizuální prvky na rozhraní pásu pro chodce a cyklisty, špatné řešení přechodu pro chodce přes jízdní pruh pro cyklisty,
- u parkování: nerespektování počtu parkovacích míst na dílčích plochách, neu umístění vyhrazených míst u budovy, nevhodné nebo chybějící vodorovné zna-

Obrázek č. 1: Bariéry přístupného prostředí

Pramen: Zdařilová, Bezbariérová řešení staveb v oboru městské inženýrství [online]

čení vyhrazených míst, chybné umístění parkovacího místa bez přímé návaznosti na vstup do budovy, chybějící bezbariérové nájezdy na chodníky, nedořešené manipulační prostory u podélného stání,¹⁸ chybějící vyhrazená stání,

- u rampy a schodiště: nedodržení sklonu, délky a přímosti rampy, nedodržení maximální výšky schodišťového stupně, sklonu ramene, nevhodně provedená madla a jejich materiál, výška, přesah, chybějící kontrastní značení nástupního a výstupního schodišťového stupně a nezabezpečení nebezpečného prostoru schodiště zábradlím.

Vstup do budovy

Přístup do budovy veřejné správy musí být v úrovni komunikace. Vyhláška požaduje, aby byl přístup do všech prostor pro veřejnost zajištěn „vodorovnými komunikacemi, schodišti a souběžně vedenými bezbariérovými rampami nebo výtahy“.¹⁹ Nelze-li zřídit výtah ani rampu, má být bezbariérové užívání zajištěno u vstupního podlaží a služby veřejné správy poskytované v budově musejí být poskytovány na vstupním podlaží. Má-li budova výtah, přístup je třeba zajistit do všech podlaží pro veřejnost.

U vstupů bývají nejčastějšími nedostatky nezajištění bezbariérového vstupu pro samostatný pohyb, nevyhovující vodorovná manipulační plocha před vstupem a její zastřešení, nevhodné či chybějící kontrastní značení prosklených vstupů, nerespektování minimální šířky hlavního vstupního křídla a osazení madla, osazení ovládacích prvků v nevhodné dosahové vzdálenosti, nevhodný povrch bez úpravy proti skluzu, nedostatečné osvětlení vstupního prostoru,²⁰ úzké nebo příliš těžké vstupní dveře a rampa s nevhodnými parametry.²¹ U změn staveb, kde je užíván jiný než hlavní bariérový vstup, není na vhodném místě u hlavního vstupu umístována informace o tom, kde se nachází bezbariérový náhradní vstup.

Vnitřní prostory, horizontální a vertikální pohyb v budově

Pro horizontální pohyb po budově je důležitá manipulační plocha a průchod dveřním křídlem nebo zúžením. U dveří do místností a výtahů se vizuální kontrasty řeší celkově ve srovnání se stěnou a vybavením dveří, jako jsou kliky a madla. Chodby a komunikační prostory mívají nedostatky v podobě nevytvořené vodící linie od vstupu k informační službě. Nejsou držovány manipulační plochy a šířky chodeb, manipulační plochy před dveřními křídly. Objevuje se nevhodné značení místností na nesprávném místě či nevhodné výškové osazení ovládacích prvků. Chybí kontrastní značení prosklených dveří.

Ve výtahové kabině je potřebné ošetřit správné výškové a polohové umístění ovládacích prvků a vybavení v podobě madla na stěně, sklápěcího sedátka, ovladače nou-

zové signalizace, ovladače dveří i ovladače pro volbu stanice v dosahové výšce. Schodišťové stupně mají definovanou výšku, tvar i sklon schodišťového ramene a mají určen požadavek kontrastního značení stupňů. Přesto se u výtahů, schodišť a ramp také objevují nedostatky. Jde o:

- nevhodný manipulační prostor před vstupem do kabiny výtahu, nerespektování rozměrových parametrů výtahové kabiny, nedostatečné vybavení výtahové kabiny a chybějící vizuální a akustické hlášení stanic,
- nerespektování maximální výšky schodišťového stupně a sklonu ramene, chybějící kontrastní značení stupně nástupního a výstupního schodišťového stupně, nevhodné tvary schodišťových stupňů, nevhodně provedená madla a jejich tvar, výška a přesah,
- špatně osazenou vodící tyč u rampy a nedodržení sklonu a délky rampy.

Hygienické prostory pro veřejnost

Vyhláška povoluje minimální rozměry kabiny WC. Je nutné respektovat správné rozmístění zařizovacích předmětů a otevírání dveří ven a zejména manipulační prostor pro nástup na záchodovou mísu. WC musí být vybaveno signalizací nouzového volání. U bezbariérových WC kabin se objevují nedostatky, jako je nevyhovující velikost WC kabiny, nevhodné osazení zařizovacích předmětů, madel či neexistence nouzového volání.

Informační orientační systém

Orientační systémy v budovách jsou určeny ke snadné navigaci a k získání informací o rozložení kanceláří a měly by proto splňovat nároky přístupnosti. Základní informace pro orientaci veřejnosti musí být vizuální a podle okolností rovněž akustické i hmatné. Vizuální informace mají osvětlené a kontrastní nápisy a symboly. Informační i signalizační prvky musí být vnímatelné. Důležité je tu zorné pole, velikost a vzdálenost písma.

Prostory umožňující indukční poslech mají označení symbolem boltce ucha a přeřezanou diagonálou. O zvláštním bezbariérovém vstupu je důležité informovat na vhodném místě, zároveň se symbolem a přístupovou trasou. Orientační systém i řešení interiéru má být barevné a kontrastní.

Informační grafické zařízení má splňovat tyto podmínky:

- je umístěno pro snadné čtení, je dostatečně velké, osvětlené,
- uspořádání informační tabule je přehledné,
- existují jednotné symboly, barvy, velikost písma, text je barevně kontrastní,
- je možné přenést informace pomocí hmatu.²²

Vysoký stupeň rozlišení detailů u symbolů zdůrazňují Fischer a Meuser²³, a to proto, aby se osoba na základě detailních informací mohla sama rozhodnout, zda je

pro ni budova dostupná nebo představuje bariéru. Tito autoři také uvádějí, že osoby bez postižení, které přijdou do styku s těmito dobře rozlišitelnými a čitelnými symboly, se stávají vnímavějšími k problémům a omezením, kterým čelí osoby se zdravotním postižením. Prostřednictvím detailních popisů se v přístupnosti prostředí snadněji projeví slabiny, které mohou být rychle lokalizovány a vyřešeny.

Studie bezbariérovosti

Ve své studii jsem jako metodu výzkumu zvolila standardizované pozorování v terénu a srovnávací analýzu získaných údajů s kritérii ve Vyhlášce č. 398/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby občanské vybavenosti. Studie je zaměřena na popis dostupnosti. Zásadní zjištěné skutečnosti o přístupnosti z provedené studie jsou popsány v tabulce č. 2.

Diskuse

Přístupnost budov veřejné správy je aktuálním tématem dnešní doby a řeší ho i ministerstva, která v rozpočtových kapitolách soustřeďují prostředky pro financování bezbariérových úprav u agend, které spadají do jejich působnosti.

Je sice na pohled vidět, že budovy veřejné správy mají nainstalované rampy či plošiny, avšak tato přístupnost je pouze zdánlivá a řešením vlastně není. Nejpalčivějším problémem je totiž udržitelnost bezbariérových řešení, zejména při překonávání výškových rozdílů (sjízdnost plošiny, neuklizené schody u zábradlí, již nefunkční zvonek apod.). Nebývá prováděna trvalá údržba a řešení bezbariérovosti je omezeno pouze na občany s omezenou schopností pohybu. WC pro veřejnost bývá přístupné, bezbariérové veřejné WC je však uzamčené. Nejčastějším argumentem pro uzamykání, se kterým jsem se při mapování setkávala, byl argument, že se na něm zdržují rizikové skupiny občanů. Tato argumentace podle mého názoru nemůže bránit volnému přístupu k bezbariérovému veřejnému WC, pokud ostatní veřejné WC kabiny jsou přístupné a neuzamčené. Tato argumentace totiž vede k nepřímé diskriminaci založené na „praxi“.

Zajištění přístupnosti je stále něčím zvláštním, nikoliv samozřejmým. Lze to dokumentovat na příkladu, kdy byl po přestěhování odboru sociálních věcí do jiné budovy vytvořen přístup do oné budovy pomocí schodišťové plošiny. Při šetření v terénu jsem zjistila, že již nebyl domyšlen přístup přes 3 schody uvnitř oné budovy k samotnému výtahu. Nedostatkem je nahodilost řešení, nepromyšlenost, neznalost předepsaných parametrů i nedotažení bezbariérových úprav. Hmatné úpravy se nedělají vůbec a pokud ano, omezuje se pouze na popis ovládacích tlačítek výtahu v nepředepsané variantě. Na informačních orientačních tabulích nejsou vy-

Tabulka č. 2: Odlíšnosti prvků od parametrů Vyhlášky č. 398/2009 Sb.

Prvek	Parametr ve vyhlášce	Skutečnost
Výškové rozdíly pochozích ploch	Max. 20 mm Povrch rovný, pevný, protiskluzový	30 mm práh - magistrát 25 mm práh - z vnitřní strany vstupu magistrát, 35 mm práh u WC - magistrát 40 mm práh kanceláří + smekající se rohože, schody - FÚ Kluzký vestibul - ÚP Kluzká rampa - magistrát Schody směrem k výtahu - magistrát Neřešené výškové rozdíly - ÚP
Rošt	Mezery max. 15 mm ve směru chůze	26 mm rošt - ÚP 20 mm rošt - magistrát 40 mm rošt - OSSZ
Ovládací prvky - dosahová vzdálenost	Výška 600 mm - 1200 mm nad podlahou	1460 mm - ovládací panel výtahu 1260 mm - zvonek u dveří - ÚP 1350 mm - zvonek - magistrát 1510 mm - zvonek - magistrát 1480 mm - zvonek na patře - magistrát
Vodící linie přirozená	Přerušení linie pouze na vzdálenost 8 m, jinak doplněná umělou vodící linií	nejsou
Vodící linie umělá	Odbočení - přerušit linii hladkou plochou odpovídající šířce vodící linie Oboustranně 800 mm od osy linie nesmí být překážky	Vodící linie nemá vyznačenou hladkou plochu signalizující změnu směru Signální pás nesprávně nahrazuje vodící linii
Signální pás	Při spojení tras nutné přerušení v délce 800 mm - 1000 mm (odpovídá šířce pásu) 800 mm od okraje pásu musí být prostor pro pohyb	Spojení signálních pásů není přerušeno, u zastávky MHD není vyznačen signální pás, který navádí na přechod Na cestě není vyznačen signální pás navádějící na přechod
Vodící pás přechodu přecházení delší než 8 m	Šířka 550 mm Pásky 2 x 3 nebo 2 x 2 Návaznost na signální pás	Přechody delší než 8 m nejsou vybaveny vodícím pásem přechodu
Varovný pás	Ohraničující nebezpečné místo - rozhraní chodníku a vozovky, snížený obrubník, vstup na přechod, okraj pěší zóny Vnímatelný nášlapem a holí	Mezi chodníkem a vozovkou v místě sníženého obrubníku není vyznačen varovný pás, který by byl vnímatelný nášlapem a holí
Hmatný pás	Ohraničující rozhraní mezi chodníkem a cyklostezkou Vnímatelný nášlapem a holí	Není vyznačen hmatný pás rozhraní s cyklostezkou U zastávky MHD nepřipustné navádění na hmatný pás vedle cyklostezky
Průchozí prostor	Dodržet vodící linie a šířku podél 1500 mm (lze snížit na 900 mm) Neumísťovat překážky Umístit ve výšce 100 mm - 250 mm nad pochozí plochou pevnou zárazku pro hůl (spodní tyč zábradlí, podstavec), ve výšce 1100 mm pevnou ochranu (zábradlí, oplocení) - totéž pro konstrukce nesahající k zemi, výkopy	Překážky v průchozím prostoru: poutače, lavičky, lampy, schody, keře, odpadkové koše, stojany na kola s koly, výkop - vykrojený chodník bez zábrany
Vizuální kontrast	Celoskleněných ploch, nástupního a výstupního schodišť, ramene, dveří výtahu, dveří do místnosti, zařizovacích předmětů (umyvadla, záchodové mísy, ovládací prvky), madel, klik vůči okolí Umístění nápisů a osvětlení	Kontrast nástupního a výstupního schodišťového ramene nedostatečný, v šedém pozadí je umístěné bílé písmo orientačních cedulí - magistrát Nekontrastní bílé značení nástupního a výstupního schodišťového ramene v šedobílé dlažbě - magistrát Není kontrast schodů, tmavé cedule, tmavé označení budovy - magistrát Žluté písmo ve žluté fasádě označující budovu - magistrát Orientační naváděcí cedulka na rohu ÚP - malá Zařizovací předměty WC jsou bílé, pozadí je bílé Schody bez značení - FÚ, vstup - magistrát
Vstupní dveře	Šířka vstupu 1250 mm Hlavní křídlo 900 mm Výška kliky 1100 mm	Šířka křídla vstupních dveří 700 mm - FÚ Výška kliky 1500 mm - magistrát Místo kliky úchytky - FÚ
Otvírávací dveřní křídla	Vodorovné madlo ve výšce 800 mm - 900 mm přes celou šířku	Nevhodné madlo - magistrát Chybějící madlo - magistrát
Zvonek	Horní hrana - 1200 mm	Nedostupný přes schody - FÚ 1350 mm vysoko - magistrát
Prosklené dveře	Kontrastní značení pruhem šířky 50 mm nebo pruhem značek průměru 50 mm a 150 mm od sebe ve výšce 800 mm - 1000 mm a 1400 mm - 1600 mm	Chybí dvojí kontrast proti pozadí - pruhy ze značek - nebo chybí druhý pruh či je pruh nekонтрастní šedý a bílý
Vstupy do jízdni dráhy plošiny	Pevná zábrana - sokl, spodní tyč zábradlí, podstavec, tyč zábradlí, oplocení	Chybí zábrana vstupu do plošiny - magistrát

Prvek	Parametr ve vyhlášce	Skutečnost
Schodišřové stupně	Stejný počet, min. 3 a max. 16 Výška max. 160 mm Kontrast nástupního a výstupního stupně každého ramene Sklon schodišřte max. 28°	Počet 4 x 4 x 3 schodů, vnitřní schodišřte má nekontrastní značení stupně bílým kolečkem vůči šedo-bílé dlažbě - magistrát Výška venkovního schodu až 180 mm, vnitřní schodišřte 8 x 8 x 10 schodů ramene - FÚ Sklon schodů 36°, výška 180 mm - magistrát Výška stupně 170 mm - magistrát 31° sklon, 200 mm výška + vnitřní schodišřte 33° sklon, výška 180 mm schodu - ÚP
Madla	Po obou stranách Výška 900 mm Přesah 150 mm prvního i posledního stupně Od konstrukce odsazená o 60 mm	Zábradlí začíná v půli schodišřte, u vnitřního schodišřte výška 1080 mm - magistrát Zábradlí vysoké 1030 mm - FÚ Venkovní schody bez zábradlí - magistrát Výška 1070 mm - magistrát Výška 970 mm - OSSZ Výška 940 mm - ÚP Výška 1030 mm - magistrát Výška 980 mm - ÚP
Vybavení klece výtahu	Sklopné sedátko v dosahu ovladačů	Bez sedátka - magistrát Sklopné sedátko hladké a klouže, nakloněné k zemi - magistrát Sklopné sedátko - po sklopení mírně nakloněné k podlaze - magistrát
Ovladače tlačítek ve výtahu	Braillov znak vpravo od ovladače	Postrádají Braillov znak - magistrát Braillovo písmo se nachází přímo v tlačítku - magistrát Pod číslicemi - budova OSSZ Pod číslicemi + výška horního tlačítka 1460 mm - ÚP
Optická signalizace směru	Doplnění hlasovou frází	Hlasová fráze hlášení pater - má pouze budova OSSZ
Rozměry rampy	Šířka 1500 mm Při délce nad 9 m a kruhová či zakřivená rampa - vybavení podestou	Zakřivená rampa bez podesty - magistrát Šířka 1400 mm - magistrát Šířka 1140 mm - budova OSSZ (zúžení madly)
Sklon rampy	Podélný - max. 6,25 % Příčný - max. 1 %	Sklon 17 % a v rampě umístěná plošina - magistrát Sklon částí rampy mezi podestami - 7,8 %, 9,3 % a 8,5 % - budova OSSZ
Madla rampy	Po obou stranách ve výšce 900 mm, přesah o 150 mm	Přesah madel u rampy není
Zdvihací plošina	1500 mm x 1500 mm, resp. šířka 1200 mm, hloubka 1500 mm u čelního nájezdu, u přímého nájezdu 800 mm šířka, hloubka 1200 mm	Nefunkční - magistrát Na klíč + 1250 mm x 900 mm - magistrát Funkční 900 mm x 1000 mm - ÚP
Dveře WC	Vodorovné madlo z vnitřní strany - výška 800-900 mm Ve výšce 200 mm nad klikou štítek s hmatným orientačním znakem a nápisem v Braillově písmu	Vodorovné madlo ve výšce 1080 mm - budova ÚP Madlo na vnější straně dveří - magistrát Štítek - neumístěn na žádných dveřích
Manipulační prostor	Průměr 1500 mm Proti dveřím Nesmí být zúžen	Zúžení prostor pro přístup na mísu z boku 1000 mm - budova ÚP 970 mm, 800 mm - magistrát
Vybavení kabiny WC	Záchodová místa Umyvadlo Háček na oděv Odpadkový koš	Písoár navíc, 1340 mm zúžení - magistrát Háček na oděv - chybí na každém WC
Záchodová mísa	Odsazení v osové vzdálenosti 450 mm od boční stěny Vzdálenost čela mísy a zadní stěny 700 mm Horní hrana sedátka mísy - výška 460 mm	Ne vždy dodrženo, např. WC mísa je umístěná 520 mm vysoko - magistrát
Signalizace nouzového volání	Výška 600 mm - 1200 mm nad podlahou a 150 mm v dosahu z podlahy	Chybí na každém bezbariérovém WC
Splachovadlo	Na straně přístupu na mísu v dosahu osoby sedící na míse	Na šetřených WC splachovadlo umístěno za zády Nejvýše 1200 mm nad podlahou
Umyvadlo	Stojánková páková baterie Podjezd Horní hrana - výška 800 mm Svislé madlo vedle umyvadla délky 500 mm	Umyvadlo je bez postranního svislého madla - budova ÚP, magistrát Vodorovné madlo místo svislého - magistrát
Madla po stranách záchodové mísy	Ve vzdálenosti 600 mm od sebe Výška madel 800 mm Na straně přístupu sklopné - přesah čela mísy o 100 mm U zdi pevné - přesah čela mísy o 200 mm	Sklopné madlo se viklá Sklopné madlo se sklápí obtížně Pevné madlo nemá požadovaný přesah 200 mm

Pramen: První dva sloupce: Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb [online], třetí sloupec: vlastní výzkum a zpracování

značeny důležité informace pro osoby s omezením pohybu a orientace.

Pokud jde o horizontální pohyb, užívání vstupu podlaží není zcela bezbariérové. Kontrast prosklených dveří je řešen pouze jedním pruhem značek, zpravidla šedé barvy, který proti sklu není dostatečně kontrastní. WC ani v jednom případě není hmatově označené, není vybaveno háčkem na oděv, chybí v něm předepsaná signalizace nouzového volání a splachovací je umístěno za zády a nikoliv z boku. Pevné madlo nemá požadovaný přesah a je omezována manipulační plocha potřebná k nástupu na mísu. Jako bezbariérové je symbolem vozíku označeno WC i takové, které má vysoký práh.

Na webových stránkách se vyskytují neaktuální informace o bezbariérovosti (je uvedena plošina, přestože přístup je bariérový), dochází-li ke změnám a přesunům agendy do jiné budovy. Na webových stránkách úřadu se nenacházejí informace o podlaží, na kterém se ta která agenda vyřizuje. Informace, které lze získat vizuální cestou při fyzické návštěvě úřadu, není dostupná dálkovým přístupem prostřednictvím webových stránek, což by mohlo orientaci usnadnit.

Je nutné řešit horizontální přístupnost - odstranění prahů, vizuální kontrast schodů i dveří, funkčnost a označení zvonků, dbát na sjízdnost plošiny, dbát na předepsané parametry madel a na vybavení volně přístupných bezbariérových WC i na doplnění informačního orientačního systému o informace, které usnadní pohyb a orientaci.

Závěr

Přestože jsem zmínila nejdůležitější aspekty, které jsou pro přístupnost klíčové, není tato problematika zcela vyčerpána. Odstranění nahodilosti bezbariérových řešení je zásadní úkol každého plánování bezbariérových úprav a ten se netýká pouze budov veřejné správy, ale i dalších služeb pro veřejnost. Zásadní je navrhování bezbariérových úprav řešit školenými projektanty, kteří mají povědomí, jak mají být kritéria bezbariérovosti naplněna. Směrem, kterým by se měla zaměřit pozornost, je i přístupnost veřejné správy pro osoby se sluchovým postižením, které dnes podle legislativy mají právo na vyřizování úředních záležitostí v jimi zvoleném komunikačním systému, což dosud není ve veřejné správě naplňováno. Do dosavadní praxe ve veřejné správě je potřeba začít prosazovat přepis mluvené řeči jako další oblast přístupnosti veřejné správy, která dosud není dostatečně řešena.

- 1 Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, par. 132, odst. 3, písm. e) [online]. Portál veřejné správy - 2015 © Ministerstvo vnitra [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62549&name=-C3-BAzemn-C3-ADm-20pl-C3-A1nov-C3-A1n-C3-AD&rpp=15#local-content>
- 2 FISCHER, Joachim a Philipp MEUSER, eds. *Barrierefreie Architektur: Alten- und behindertengerechtes Planen und Bauen im 21. Jahrhundert*. Berlin: Dom Publishers, 2009.

- 3 SKIBA, Isabella a Rahel ZÜGER. *Basics barrier-free planning*. Basel: Birkhäuser, 2009.
- 4 RADA, Michal. *Governance accessibility - přístupná veřejná správa a veřejné služby* [online]. Příspěvek do sborníku konference INSPO 2014 - Helpnet [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: http://www.helpnet.cz/sites/default/files/soubory/down_101453-44033.pdf
- 5 *Vládní plán financování Národního rozvojového programu mobility pro všechny na období 2016–2025* [online]. Vláda ČR 2009–2014 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: www.vlada.cz/assets/ppov/vvzpo/program-mobility/Vladni-plan-financovani-NRPM.doc
- 6 *MMR otevřelo výzvu na bezbariérové úpravy budov* [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: <http://www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Ministerstvo/Pro-media/Tiskove-zpravy/2014/MMR-otevrela-vyzvu-na-bezbarierove-upravy-budov>
- 7 ZDARILOVÁ, Renata. *Navrhování a provádění staveb: Bezbariérové užívání staveb, základní principy přístupnosti*. Praha: ČKAIT, 2007.
- 8 *Stát dal na odstranění bariér za devět let 538 mil Kč* [online]. 2015 invArena [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.invarena.cz/?p=18732>
- 9 RADA, Michal. *Nové znění kapitoly 8 do Národního plánu OZP 2015–2020* [online]. Přístupnost informací ve veřejné správě [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://webdocuments.site44.com/ga-kapitola-npozp2015/>
- 10 RADA, Michal. *Nové znění kapitoly 8 do Národního plánu OZP 2015–2020* [online]. Přístupnost informací ve veřejné správě [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://webdocuments.site44.com/ga-kapitola-npozp2015/>
- 11 ZDARILOVÁ, Renata. *Bezbariérové užívání staveb: základní principy přístupnosti v městském inženýrství*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2012, s. 4.
- 12 ZDARILOVÁ, Renata. *Bezbariérové užívání staveb: základní principy přístupnosti v městském inženýrství*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2012, s. 5.
- 13 ZDARILOVÁ, Renata. *Navrhování a provádění staveb: Bezbariérové užívání staveb, základní principy přístupnosti*. Praha: ČKAIT, 2007, s. 8.
- 14 *Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, § 3* [online]. Portál veřejné správy - 2015 © Ministerstvo vnitra [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=398-2F2009&rpp=15#seznam>
- 15 *Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, § 4* [online]. Portál veřejné správy - 2015 © Ministerstvo vnitra [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=398-2F2009&rpp=15#seznam>
- 16 ŠESTÁKOVÁ, Irena a Pavel LUPAČ. *Budovy bez bariér: návrhy a realizace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, s. 47.
- 17 ZDARILOVÁ, Renata. *Bezbariérové užívání staveb: základní principy přístupnosti v městském inženýrství*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2012.
- 18 ZDARILOVÁ, Renata. *Bezbariérové užívání staveb: základní principy přístupnosti v městském inženýrství*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2012.
- 19 *Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb, § 6* [online]. Portál veřejné správy - 2015 © Ministerstvo vnitra [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=398-2F2009&rpp=15#seznam>
- 20 ZDARILOVÁ, Renata. *Navrhování a provádění staveb: Bezbariérové užívání staveb, základní principy přístupnosti*. Praha: ČKAIT, 2007.
- 21 MÁLKOVÁ, Marie. *Přes bariéry* [online]. Centrum pro prezentaci kulturního dědictví © 2007 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.emuseum.cz/admin/files/CMH-02-Ing.-Marie-Malkova.pdf>

- 22 ZDARILOVÁ, Renata. *Bezbariérové užívání staveb: základní principy přístupnosti v městském inženýrství*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2012.
- 23 FISCHER, Joachim a Philipp MEUSER, eds. *Barrierefreie Architektur: Alten- und behindertengerechtes Planen und Bauen im 21. Jahrhundert*. Berlin: Dom Publishers, 2009.

Literatura:

- FISCHER, Joachim a Philipp MEUSER, eds. *Barrierefreie Architektur: Alten- und behindertengerechtes Planen und Bauen im 21. Jahrhundert*. Berlin: Dom Publishers, 2009. 327 s. ISBN 978-3-938666-46-3.
- LIBERDOVÁ, E. *Komunikační potřeby později ohluhaných lidí*. In Sociální práce, 2010, roč. 10, č. 4, s. 10 - 11. ISSN 1213-6204.
- Národní rozvojový program mobility pro všechny*. 3. aktual. vyd. Úřad vlády ČR: Praha, 2008, 51 s. ISBN 978-80-87041-53-6.
- Orientační plán rozmištění budov Magistrátu města Karviné*. In Karvinský zpravodaj, roč. 2014, č. 1, s. 5. *Rukověť mapovače*. Praha: Pražská organizace vozíčkářů, 2012, 24 s. ISBN 978-80-01-05194-8.
- SKIBA, Isabella a Rahel ZÜGER. *Basics barrier-free planning*. Basel: Birkhäuser, 2009. 78 s. ISBN 978-3-7643-8959-8.
- ŠESTÁKOVÁ, Irena a Pavel LUPAČ. *Budovy bez bariér: návrhy a realizace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 125 s. ISBN 978-80-247-3225-1.
- ZDARILOVÁ, Renata. *Bezbariérové užívání staveb: metodika k vyhlášce č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb*. 1. vyd. Praha: ČKAIT, 2011, 193 s. ISBN 978-80-87438-17-6.
- ZDARILOVÁ, Renata. *Bezbariérové užívání staveb: základní principy přístupnosti v městském inženýrství*. Ostrava: VŠB - Technická univerzita Ostrava, 2012, 152 s. ISBN 978-80-248-2825-1.
- ZDARILOVÁ, Renata. *Navrhování a provádění staveb: Bezbariérové užívání staveb, základní principy přístupnosti*. Praha: ČKAIT, 2007, 60 s. ISBN 978-80-87093-56-6.

Elektronické zdroje:

- ČESKO. *Vyhláška č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb* [online]. Portál veřejné správy - 2015 © Ministerstvo vnitra [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=398-2F2009&rpp=15#seznam>
- ČESKO. *Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob* [online]. Portál veřejné správy - 2015 © Ministerstvo vnitra [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?page=0&idBiblio=46706&recShow=7&nr=155-2F1998&rpp=15#parCnt>
- ČESKO. *Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu* [online]. Portál veřejné správy - 2015 © Ministerstvo vnitra [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=62549&name=-C3-BAzemn-C3-ADm-20pl-C3-A1nov-C3-A1n-C3-AD&rpp=15#local-content>
- Governance accessibility* [online]. Iniciaiva informatiky pro občany [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.iiio.cz/portaly/governance-accessibility?print>
- Hmatné úpravy pro nevidomé* [online]. Tyflocentrum Brno, o. p. s. [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://bariery.centrumpronevidome.cz/bariery/hmatne.htm>
- Jak funguje online přepis* [online]. © 2012 Transkript online s. r. o. [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://transkript.escribe.cz/index.php?clanek=3>
- JIRKŮ, Zdeněk. *Poradna pro bezbariérová řešení Konta Bariéry a ČVUT* [online]. Časopis Múzeš [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.muzes.cz/poradna-pro-bezbarierova-reseni/poradna-pro-bezbarierova-reseni-konta-bariery-a-cvut/>
- KARÁSEK, Petr. *Prostorová orientace a samostatný pohyb nevidomých* [online]. NIPI ČR, o. s. [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: www.nipi.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200054&id_dokumenty=1045

Kategorizace přístupnosti [online]. 2009–2015 Pražská organizace vozíčkářů [cit. 2015-01-24]. Dostupné z: <http://www.presbariery.cz/napoveda.html>

Manuál pro tvorbu orientačního systému [online]. Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, naposledy aktualizováno 10. února 2015 [cit. 2015-02-12]. Dostupné z: http://teiresias.muni.cz/download/MU_manual06.pdf

MMR otevřelo výzvu na bezbariérové úpravy budov [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: www.mmr.cz/cs/Ministerstvo/Ministerstvo/Pro-media/Tiskove-zpravy/2014/MMR-otevrela-vyzvu-na-bezbarierove-upravy-budov

Národní rozvojový program mobility pro všechny [online]. Vláda ČR 2009–2014 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: www.vlada.cz/cz/ppov/vvzpo/program-mobility/aktualizovane-dokumenty-35320/

Nejčastější problémy stěžující orientaci a samostatný pohyb zrakově postiženým osobám v Brně [online]. Tyflocentrum Brno, o. p. s. [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://bariery.centrumpronevidome.cz/bariery/problemy.htm>

NOVÁK, Petr. Informace o paragrafovém znění bezbariérové vyhlášky [online]. NRZP [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.nrzp.cz/cinnost-v-krajich/akce-v-regionech/432-konference-pristupnost-prostredi-pro-ozp-v-pardubickem-kraji.html>

Podpora pro odstraňování bariér v budovách pro rok 2015 [online]. Ministerstvo pro místní rozvoj ČR [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: www.mmr.cz/cs/Podpora-regionu-a-cestovni-ruch/Regionalni-politika/Programy-Dotace/Podpora-pro-odstranovani-barier-v-budovach-pro-%282%29

Popis jednotlivých technických opatření [online]. © 2000 - SONS [cit. 2015-01-20]. Dostupné z: <http://www.brailnet.cz/sons/docs/bariery/mp1/popis.html>

Praha 12 průkopníkem v zavádění nové služby pro osoby se sluchovým postižením [online]. 2015 ©

Pomoc na dvanáctce [cit. 2015-01-29]. Dostupné z: <http://p12.helpnet.cz/aktualne/praha-12-prukopnikem-v-zavadeni-nove-sluzby-pro-osoby-se-slucho-vym-postizenim>

Program mobility Vládního výboru pro zdravotně postižené občany [online]. Vláda ČR 2009–2014 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: www.vlada.cz/cz/ppov/vvzpo/program-mobility/program-mobility-79350/

Průzkum bezbariérové přístupnosti staveb občanské vybavenosti - hodnocení v letech 2004 a 2005 [online]. © 2015 Moravskoslezský kraj [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://verejna-sprava.kr-moravskoslezsky.cz/cz/pruzkum-bezbarierove-pristupnosti-staveb-obcanske-vybavenosti-10234/>

Představení Transkriptu [online]. Transkript online, s. r. o. [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.transkript.cz/index.php/o-nas/predstaveni-transkriptu>

PTÁČNÍK, Pavel a Martina KAŠÍKOVÁ. Národní rozvojový program mobility pro všechny [online]. NRZP [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://www.nrzp.cz/cinnost-v-krajich/akce-v-regionech/432-konference-pristupnost-prostredi-pro-ozp-v-pardubickem-kraji.html>

RADA, Michal. Governance accessibility - přístupná veřejná správa a veřejné služby [online]. Příspěvek do sborníku konference INSPO 2014 - Helpnet [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: www.helpnet.cz/sites/default/files/soubory/down_101453-44033.pdf

RADA, Michal. Nové znění kapitoly 8 do Národního plánu OZP 2015–2020 [online]. Přístupnost informací ve veřejné správě [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://webdocuments.site44.com/ga-kapitolanpozp2015/>

Simultánní přepis mluvené řeči [online]. Česká unie neslyšících [cit. 2015-01-27]. Dostupné z: http://prepis.cun.cz/doc/archiv/Letak_Prepis.pdf

Smart Administration [online]. Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2015-01-25]. Dostupné z:

www.smartadministration.cz/clanek/o-smart-administration-smart-administration.aspx

Stát dal na odstranění bariér za devět let 538 mil Kč [online]. 2015 invArena [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: <http://www.invarena.cz/?p=18732>

Vládní plán financování Národního rozvojového programu mobility pro všechny na období 2016–2025 [online]. Vláda ČR 2009–2014 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: www.vlada.cz/assets/ppov/vvzpo/program-mobility/Vladni-plan-financovani-NRPM.doc

ZDAŘILOVÁ, Renata. Bezbariérová řešení staveb v oboru městské inženýrství [online]. Stavebnictví, č. 08/08 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: www.casopisstavbnictvi.cz/bezbarierova-reseni-staveb-v-oboru-mestske-inzenyrstvi_N1333

ZDAŘILOVÁ, Renata. Bezbariérové užívání staveb: Metodika k vyhlášce č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb - plný text [online]. Disparity.cz [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: www.disparity.cz/data/USR_048_DEFAULT/USB_metodika_bezbarierove_uzivani_staveb_text.pdf

ZDAŘILOVÁ, Renata. Bezbariérové užívání staveb: Metodika k vyhlášce č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb - zkrácený text [online]. Disparity.cz [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: www.disparity.cz/data/USR_048_DEFAULT/USB_metodika_bezbarierove_uzivani_staveb_zkracena.pdf

ZDAŘILOVÁ, Renata. Podmínky užívání staveb dopravní infrastruktury osobami s omezenou schopností pohybu a orientace a náležitosti projektové dokumentace [online]. Svaz měst a obcí ČR - © Zdařilová, 2014 [cit. 2015-01-25]. Dostupné z: www.smocr.cz/getFile.aspx?itemID=950695

Autorka je absolventkou CEMI MBA studíes, s. r. o., v Praze, obor Veřejná správa.

Poznátky z praxe

Anketa „Bariéry v plnění oznamovací povinnosti případů násilí na dětech a jejich řešení“

Jana Barvíková

Statistiky soudů, orgánů sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a policie i vyjádření některých relevantních aktérů shodně naznačují, že případů násilí na dětech v ČR přibývá, přičemž dostupná data představují jen špičku ledovce tohoto problému. Vyjádření odborníků zároveň poukazují na obtížnost identifikace případů násilí na dětech ze strany laické i odborné veřejnosti (pedagogů mateřských a základních škol, lékařů, pracovníků pomáhajících profesí atd.), i následného rozhodování o tom, zda je patřičné případ nebo jen své podezření nahlásit, a jaký postup k tomu zvolit s ohledem na zájmy všech zúčastněných, zejména dítěte, a případné nežádoucí důsledky, které poté mohou nastat, a to jak pro dítě, pro jeho blízké okolí, pro osobu, vůči níž směřuje podezření, tak pro samotného oznamovatele. Situaci významně ovlivňují i množství se sporně mediálně prezentované kauzy. V tomto textu přinášíme stanoviska pěti odborníků různých profesí, které byly osloveny naší anketou, věnovanou bariérám v plnění oznamovací povinnosti případů násilí na dětech a možnostem jejich řešení.

Všechny dotázané odpovídaly na tyto otázky: „Co je podle Vás příčinou toho, že případy násilí na dětech či podezření na ně často vůbec nejsou oznámeny a řešeny? Jak tento problém vnímáte z hlediska své vlastní profese? Co by mohlo pomoci odstranit bariéry, které pracovníci různých odborností při rozpoznávání, oznamování a řešení podnětů násilí na dětech mají? Jaké systémové změny jsou k tomu podle Vás zapotřebí?“

Mgr. Veronika Andrtová, Dětské krizové centrum, Praha 4

1. Příčin může být více, záleží, z jakého úhlu pohledu aktérů se na oznámení díváme:

a) z pohledu laické a odborné veřejnosti
U laické veřejnosti je celá věc spojená s těžkostmi v rozhodování, zda se jedná o jev, který bych měl oznámit (tzn. rozpoznání jevu obecně, např. v rámci fyzického týrání: „je to jen pár modřin, ten lump si to zasloužil“), dále pak komu ho oznámit a jakým způsobem. Lidé často nevědí, že řadu podnětů lze oznámit i anonymně. Roli hrají i jejich vlastní zkušenosti s institucemi - když to oznámím, nikdo s tím nic neudělá, nebo se ještě budu muset zpovídat z toho, že jsem to neoznámil dříve. Vliv mají i obavy z důsledků, pokud se odkryje osoba oznamovatele a dostane se do konfliktu

s osobou, které se oznámení týká (oznamovatel může také nakonec sám čelit trestnímu oznámení pro pomluvu). Svěřili-li se dítě svému okolí, stává se, že mu nebývá uvěřeno - obecně jen málo věříme dětem a jejich sdělením, dokonce si je ani neověřujeme.
Ani u odborné veřejnosti není dostatečně povědomí o tom, že oznamovací povinnost je upravena legislativně - tedy že jako odborník mám v takovém případě nějakou právní odpovědnost. Málokdo z institucí, jako jsou školy, zdravotnická zařízení a další zařízení pro děti, si uvědomuje, že vedle trestněprávních předpisů i ze zákona o sociálně-právní ochraně dětí (viz § 10 odst. 4 a § 6) pro ně vy-

plývají určité povinnosti, tzn. oznámení ohrožení dítěte orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Setkáváme se s tím, že řada odborníků na situaci dítěte neupozorní, neboť by to pro ně mohlo být spojeno s řadou problémů - jako lékař mohu přijít o svého pacienta, jako nestátní organizace budu muset čelit stížnosti od osoby, již se oznámení týká... Pak je tu ještě hrozba vstupu médií do případu - budu čelit tomu, že jsem něco dobře nebo špatně oznámil, budu vláčen médií, kdy situace pro mě nevzní pozitivně...

b) z pohledu dětí

Děti mívají obavu, že by mohly jít do ústavu, pokud jejich situaci začnou řešit instituce. Často se stydí za to, co se jim stalo, protože se domnívají, že je jejich vina, že k tomu došlo. Také mají zkušenost, že pokud to řeknou, nic se vlastně nezmění. Některé děti ani nemají povědomí o tom, že se jim děje něco, co by se jim dít vůbec nemělo (obecně je nízká míra povědomí o trestných činech souvisejících s oblastí intimity a o právech dětí), apod. Těch příkladů a možných vysvětlení je celá řada.

2. Vzhledem k několika posledním medializovaným případům, které vyzněly v neprospěch oznamovatele, se obecně snižuje u všech fyzických, ale i právnických osob plnění oznamovací povinnosti. Je zajímavé, že média v této souvislosti dokonce chybně informovala o tom, jaká je podstata „oznamovací“ povinnosti.

Vnímáme, že se snižuje schopnost dětí se svěřovat. Přestávají věřit v „dospěláky“, přestávají věřit, že by někdo mohl něco pro ně udělat. Mají strach, že nakonec skončí v dětském domově. V našem zařízení věnujeme poměrně dlouhou dobu tomu, že se snažíme získat důvěru dítěte, následně se ho snažíme přesvědčit o tom, že je zapotřebí s některými institucemi spolupracovat...

3. Domnívám se, že je zapotřebí posilovat povědomí o tom, jaké jsou povinnosti vyplývající z oznamovací povinnosti a jak tuto oznamovací povinnost splnit - nepamatují si jednoduchou, na laickou veřejnost dobře zacílenou kampaň...

U odborné veřejnosti jde o to, aby skutečně měla povědomí o tom, jaké chování osob z okolí dětí je pro ně ohrožující a že je zapotřebí skutečně v některých případech zasáhnout, právě i splněním oznamovací povinnosti. Setkáváme se i s tím, že řada odborníků neví, co se vše děje nebo co vše se může odehrát, pokud je oznamovací povinnost splněna. To, že nejsou seznámeni s řešením podnětu, je zastavuje oznamovací povinnost plnit. Řada odborníků také ví, že nikdo nebyl odsouzen, že nesplnil oznamovací povinnost, ale mají zkušenost, že když oznamovací povinnost byla splněna, přišel o pracovní místo jejich kolega apod.

Dětem bych přála, aby získaly pocit, že se mohou někomu svěřit s tím, co je trápí, co je ohrožuje. Přála bych jim, aby pro ně více případů končilo úspěšně.

4. Systémové řešení - nejsem si jistá, že pomůže. Je otázkou společenského klimatu, profesionality řady odborníků. Máme poměrně dobrou legislativu, ale neumíme s ní prakticky nakládat. V dané oblasti bych si přála mezioborovou metodiku, která by uměla téma zpracovat od rozpoznání, oznámení až po kompetence jednotlivých odborníků, možnosti řešení. Stále hovoříme o mezioborové spolupráci, a proč nemáme mezioborové metodiky?

Bc. Petra Wünschová, vedoucí centra LOCIKA, Praha 7

Proč případy násilí na dětech nejsou oznamovány a řešeny? Myslím, že nejdůležitějším důvodem je, že chybí příklady dobré praxe, kdy včasné oznámení násilí na dětech pomohlo situaci vyřešit tak, že dítě nebylo následně poškozeno ještě zásahy institucí, naopak byla podpořena rodina, aby dítě uměla ochránit a pomoci mu se z prožitého traumatu uzdravit. Ve své praxi se velmi často setkávám, a nutno říci, že s často odůvodněnou obavou spolupracujících profesionálů i lidí ze sousedství či okolí dítěte, že oznámením případu úřadům dítěti ještě více ublíží. Je velmi dobře znám represivní postup, méně se již hovoří o možné pomoci, ochraně a podpoře rodiny tak, aby dítě mohlo vyrůst v rodině a přitom bez násilí. A zároveň je postup orgánů sociálně-právní ochrany dětí, případně orgánů činných v trestním řízení, vázán zákonnými postupy a normami, které ne vždy umožňují citlivý přístup k dítěti a respektování jeho potřeb a možností. Nový zákon o obětech trestných činů tyto situace řeší jen částečně.

Druhou velkou bariéru vidím v našem sociokulturním prostředí. Násilí jako výchovný prostředek je pro nás stále tolerovaný způsob výchovy a to umožňuje, že hranice mezi „výchovným bitím“ a týráním není zvenci rodiny jasně rozlišitelná a je dobrým alibi, jak před násilím na dětech zavírat oči. Chybí nám odvaha, ochota angažovat se i mimo rámec své nejužší rodiny, nejsme zvyklí na komunitní sociální podporu a kontrolu jako nejpřirozenější regulaci nepřijatelného chování. Chybí nám dobře definovaná, kulturně sdílená norma v této oblasti. Nevěříme si, rádi necháváme věci na odbornících, postoj „já nejsem ten, kdo se v tomto má angažovat, na to jsou jiní“, je častý nejen ze strany sousedů, ale i odborníků např. na výchovu či zdraví dětí. Obecně příliš nevěříme institucím, nevěříme, že umí situaci vyřešit dobře. A zcela prakticky - kromě záchytne sítě komunity chybí i dobrá spolupráce mezi jednotlivými profesemi pracujícími s dětmi - mezi učiteli, pediatry, psychology a sociálními pracovníky. Řešení situace komplikuje i nejasné právní prostředí, všichni se obávají žalob rodičů atp. Podle mého názoru je dobrou cestou intenzivní multioborová spolupráce, právní poradenství a podpora a opora pro pracovníky např. ze strany profesních organizací,

dobré provázání praxe a normotvorných složek státu a šíření příkladů dobré praxe místo skandálních kauz v médiích. A prevence. Nejen pro děti, ale především pro nás dospělé, tak abychom všichni věděli, že násilí na dětech není normální a že existují možnosti pomoci pro oběti i (potencionální) pachatele násilného chování.

JUDr. Věra Novotná, předsedkyně Společnosti sociálních pracovníků ČR

Z vlastní praxe jsem přesvědčena, že hlavní příčinou je nevědomost občanů a především jejich obava z následných problémů souvisejících s výslechem na Policii ČR, svědectvím u soudu a ze msty těch, kteří dítěti ublížují. Proto jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“) vděčné i za anonymní oznámení, na základě kterého již mohou konat. Tento názor potvrzuje i poslední medializovaná kauza z Klatov, kde situace byla vyobrazena v médiích nepravdivě, nebyla vůbec oceněna odbornost a odvaha logopedky, která svoje podezření oznámila klinické psychologce a ta splnila zákonnou oznamovací povinnost. Protože se podezřelý oběsil, bylo trestní stíhání zastaveno a celá kauza se obrátila proti Policii ČR a OSPOD. Matka požaduje za utrpěnou újmu v důsledku konání PČR 16 mil. Kč a v důsledku konání OSPOD rovněž 16 mil. Kč.

Podle mého názoru může být jednou z příčin i špatný mediální obraz o působení pracovníků OSPOD, kteří jsou vnímáni jen jako nositelé represe. Tyto mýty jsou nejen u laické, ale i u odborné veřejnosti, zvláště u pedagogů. Na podpoře těchto mýtů se podílejí nejen média svými „zkratkami“ (viz „Klatovská kauza: logopedka - OSPOD - odnětí dětí - sebevražda otce), ale například také Kancelář VOP nebo MPSV. Žádný z těchto orgánů nemedializuje příklady dobré praxe OSPOD, přestože zástupci MPSV byli o toto žádání metodiky krajských úřadů. Dále se předsedkyně Společnosti sociálních pracovníků ČR obrátila na ministryni Marksovou se žádostí o vydání tiskové zprávy ke klatovské kauze, která by zhodnotila citlivý postup pracovníků OSPOD. Učitelé mnohdy zpětně vytýkají OSPOD, že případ nehlásili, aby děti neskončily v dětském domově. Působení OSPOD, který má těžiště své činnosti v poradenství a zprostředkování pomoci, je tedy ve veřejnosti značně zkrácené.

Klima ve společnosti je obecně nepřátelské vůči státním orgánům. Zatímco občanskému sektoru veřejnost téměř vše promíjí (viz kauza Fondu ohrožených dětí), k pracovníkům OSPOD panuje velká nedůvěra až pohrdání a hostilita. Postavy sociálních pracovníků OSPOD jsou ve filmech a televizních inscenacích vyobrazeny velmi nelichotivě.

Další příčinou může být skutečnost, že problematika sociálně patologických jevů není součástí vzdělávacích programů na pedagogických fakultách. Učitelé mateřských a základních škol jsou přitom nejvýznamněj-

šími partnery OSPOD, protože dítě vidí téměř denně, dobře ho znají. Chování dítěte a jeho prožívání je zrcadlem poměrů v rodině. Učitel by tedy měl poznat, že se s dítětem něco děje, není však na to připraven.

Další příčinou je, že děti nám vypadávají ze systému, protože rodiče nemají povinnost registrovat dítě u dětského lékaře. Často ani nenavštěvují předškolní zařízení. Největší podíl ohrožených dětí představují spíše děti zanedbávané než týrané. Jsou zanedbávané v oblasti stravování (přibývá dětí permanentně nedojedených), zdravotního stavu (děti nejsou očkovány, nemají preventivní prohlídky...), hygieny (máme domácnosti s dětmi, které mají odpojenou vodu i elektřinu), chybí jim logopedická péče. Po zahájení povinné školní docházky je už někdy pozdě.

Každý pacient, tedy i dítě, přináší lékaři zisk, proto o něj lékař nechce přijít. Jsou známé příklady z praxe, kdy dětský lékař oznámil zanedbávání a podezření na týrání až poté, co se rodina s více dětmi přeregistrovala k jinému praktickému lékaři pro děti a dorost, a sám přiznal, že věc neoznámil z obavy ze ztráty dětských pacientů.

Média nemají zájem o publikaci příkladů dobré praxe, co se povedlo, ale jen o případy, které se daří skandalizovat.

Pracovníci OSPOD by měli více prezentovat svoji činnost přednáškami na školách, vystoupeními na setkáních se starosty a občany. MPSV by se sociálních pracovníků mělo zastat a prezentovat jejich nelehkou práci.

MUDr. Iva Truellová, Ph.D., praktická lékařka pro děti a dorost a ředitelka Dětského domova Charlotty Masarykové, Zbraslav

Při řešení problematiky násilí na dětech (sy CAN) se praktický lékař pro děti a dorost (PLDD) potýká s mnoha problémy.

Vlastní diagnostika sy CAN je složitá, časově náročná a společensky i právně značně problematická záležitost. Neexistuje jednoznačná predikce sy CAN, avšak při dobrých znalostech rizikových faktorů a indikátorů sy CAN lze vyslovit poměrně jednoznačné podezření na sy CAN. Diagnózu sy CAN však lze definitivně stanovit až na základě komplexního vyšetření dítěte mezioborovým týmem odborníků.

Diagnostika sy CAN je finančně nákladná - což není náležitě zohledněno v úhradovém systému zdravotního pojištění (neexistuje příslušný zdravotní výkon). Naopak PLDD je ze strany zdravotních pojišťoven sankcionován za provedení vyšetření dítěte v rámci dif. dg. sy CAN, a to včetně tzv. indukované zdravotní péče (odborná vyšetření apod.).

V rámci diagnostiky dítěte se sy CAN v ordinaci PLDD hraje důležitou roli zdravotnická dokumentace, podrobná anamnéza i znalost sociálního prostředí dítěte.

Zdravotnická dokumentace by měla být pro PLDD zdrojem všech potřebných informací o dítěti včetně jeho rodinného

a sociálního prostředí. Ve většině případů však má nově registrující PLDD k dispozici pouhý „výpis ze zdravotnické dokumentace dítěte“, ze kterého lze v lepším případě vyčíst závažnější onemocnění a provedená očkování. Někdy bývá jediným zdrojem bližších informací o dítěti jeho zdravotní a očkovací průkaz. Navíc problémoví rodiče často mění nejen zdravotnická zařízení poskytující potřebné zdravotní služby jejich dětem, ale i registrující lékaře svých dětí, takže kontinuita péče o tyto děti bývá úmyslně či neúmyslně narušována.

Již na základě dobře „odebrané“ anamnézy by bylo možné odhalit rizika a ohrožení dítěte a vyslovit podezření na sy CAN. V dnešní době však rodiče nejsou ochotni poskytovat bližší informace o sobě ani o širší rodině, a to zejména rodiče problémoví. Dotazy týkající se sociální anamnézy a rizikových faktorů jsou ze strany rodičů považovány za vměšování do soukromí.

Návštěvy PLDD, popř. zdravotní sestry PLDD u dětí v jejich sociálním prostředí byly dříve zcela běžné. V současné době jsou tyto návštěvy spíše výjimkou, a to z důvodu omezené a nedostatečné úhrady ze zdravotního pojištění.

K tomu ke všemu stále není legislativně zakotvena povinná registrace dítěte u PLDD, stejně jako účast dětí na preventivních prohlídkách. Rovněž pravidelné očkování je dle platných právních norem těžko vymahatelné.

Neexistuje ani vzájemná spolupráce a informovanost PLDD a OSPOD o ohrožených dětech, mezi které by měly patřit také děti neočkované či děti plánovaně narozené mimo zdravotnické zařízení. Navíc pokud je z podnětu PLDD zahájeno šetření OSPOD, jsou rodiče o tomto podnětu ze strany PLDD informováni.

Při podezření ze syndromu CAN bývají PLDD/PLD často nečinní, neboť se právem obávají značných problémů: problémoví rodiče bývají často velmi agresivní a na lékaře, který vysloví podezření na sy CAN či který své podezření oznámí OSPOD, podávají trestní oznámení a požadují značné finanční částky jako odškodné - lékař by proto měl mít status veřejného činitele.

Mgr. Jana Machová, metodička sociálně-právní ochrany dětí, Magistrát Hlavního města Prahy

Příčin, pro které případy násilí na dětech či podezření na ně nejsou často oznámeny a řešeny, může být hned několik. Jednak to může být stále přetrvávající nedůvěra lidí v různé instituce, zejména pak státní orgány, může to být obava z reakce osob, které oznamovatel označil jako násilníky, ale může to být také lhostejnost nebo nedůvěra v tvrzení dětí nebo nepřikládání významu jejich tvrzení. Příčinou je často obava, že někoho můžeme křivě nařknout, aniž by skutečně k týrání dětí došlo. Příčin by se dalo vyjmenovat ještě mnoho, ale já se zastavím zejména u té naposled zmíněné.

V loňském roce zahájila nezisková organizace Sdružení SOS dětské vesničky kampaň s příznačným názvem „Tak snadno se to nepozná“, která poukazuje na problematiku týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Nelze jednoznačně říct, že špinavé a smutné dítě musí být týrané, stejně tak nelze usoudit podle drahého oblečení a čistého zevnějšku jiných dětí, že tyto žijí ve funkční a spokojené rodině. Takové děti se mohou např. chovat agresivně jen proto, že se jim v jejich rodině nedostává pozornosti nebo jsou na ně naopak kladeny nepřiměřené nároky. Forem týrání dětí je mnoho a jejich výčet se, bohužel, stále vyvíjí. Nelze posoudit, která forma týrání je nejhorší, jedno však mají všechny společné - zanechávají hluboké a často nesmazatelné stopy na svých obětech. I v tomto oboru sehrál velkou roli rozmach informačních a komunikačních technologií. Lidé sice mají mnohem snadnější přístup k informacím, jak postupovat v případě podezření na týrání nebo zanedbávání dětí, přístupnější jsou ale také informace pro násilníky, kteří se snaží, aby i fyzické násilí zůstalo skryté a nezanechávalo viditelné stopy na těle oběti. Velmi těžko se rozezná psychické týrání. Může trvat velmi dlouhou dobu, než je rozpoznáno nebo než oběť najde odvahu se svěřit. Jak jsem již uvedla, příčinou neoznámení podezření na týrání dětí může být i nedůvěra v tvrzení zejména malých dětí - protože „přeci známe jejich rodiče a nikdy bychom do nich neřekli, že mohou týrat své dítě“. PhDr. Zora Dušková, klinická psycholožka a ředitelka Dětského krizového centra, na setkání s pracovníky orgánů sociálně-právní ochrany dětí k problematice dětí (OSPOD) se syndromem CAN uvedla: „Je lepší dítěti nesprávně věřit, než nesprávně nevěřit“. Je třeba si uvědomit, že pokud se dítě setká s lhostejností nebo nedůvěrou dospělých, nemusí už nikdy znovu odvahu svěřit se. Ukáže-li se, že si dítě obvinění vymyslelo, je namísto se ptát, co ho k takovému jednání přivedlo.

Na své pozici se s problematikou týraných dětí setkávám nejčastěji až v oblasti sekundární nebo terciární prevence. Na pozici druhoinstančního správního orgánu řeším stížnosti a podněty k prošetření postupu (OSPOD) od obětí domácího násilí, rodičů, kteří chrání své děti před druhým týrajícím rodičem a požadují svěření dětí do své péče, ale také rodičů, kteří byli za násilnou osobu označeni nebo jimž bylo týrání dítěte prokázáno, kterým byl kontakt s dítětem omezen nebo zakázán, a tyto rodiče se domáhají práva na zachování kontaktu s dítětem. V poslední době se stále častěji setkávám s případy, kdy zejména matky po rozpadu vztahu s partnerem požadují zákaz či omezení kontaktu otce s dítětem pouze na asistované setkávání, a to s odůvodněním, že otec děti týral - ať už fyzicky, psychicky nebo sexuálně. Ve všech případech je potřeba postupovat velmi citlivě a pečli-

Oznamovací povinnost

Každá fyzická osoba, která se dozví o týrání, zneužívání nebo zanedbávání dítěte nebo má důvodné podezření na porušování práv a zájmů dítěte, má právo upozornit na tuto skutečnost kterýkoliv orgán sociálně-právní ochrany dětí (zpravidla odbor sociálních věcí obecního nebo městského úřadu v místě bydliště, dále jen OSPOD). Oznámení může učinit v jakékoliv formě - osobně, písemně, telefonicky nebo e-mailem. Na základě přijetí takového oznámení mají pracovníci OSPOD povinnost prověřit situaci dítěte a posoudit, jaká opatření je nezbytné na ochranu dítěte přijmout. Totožnost oznamovatele nesmí nikomu sdělit, a to ani rodičům dítěte nebo soudu či jiným orgánům, a nelze ji zjistit ani ze spisové dokumentace OSPOD. Pracovníci OSPOD jsou totiž ze zákona povinni zachovávat mlčenlivost o totožnosti osoby, která na ohrožení dítěte upozornila, pokud je samotný oznamovatel povinnosti mlčenlivosti písemně nezpřestí.

Každý, kdo se hodnověrným způsobem dozví o tom, že byl na dítěti spáchán trestný čin týrání svěřené osoby, obchodování s lidmi, pohlavního zneužití nebo zneužití dítěte k výrobě pornografie nebo že se někdo těchto trestných činů na dítěti dopouští, má povinnost tuto skutečnost bezodkladně oznámit orgánu Policie ČR nebo státnímu zástupitelství anebo jinak překaziti spáchání takového trestného činu. Pokud tuto oznamovací povinnost nesplní, může být trestně stíhán a postižen za trestný čin nepřekazení trestného činu nebo neoznámení trestného činu.

Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti, mají povinnost oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti týkající se dětí, které nasvědčují tomu, že jde o děti, na které se zaměřuje sociálně-právní ochrana dětí, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví. Při plnění této povinnosti se nelze dovolávat povinnosti zachovat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu. (zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí)

vě zvažovat, co je v zájmu dítěte. Oznámení o podezření z týrání svěřené osoby nelze nikdy podcenit a musí být vždy důkladně prošetřeno. Setkala jsem se však i s případy, kdy týrání nebylo prokázáno a dítě při asistovaných setkáváních velmi dobře reagovalo na rodiče označeného za agresora, v jednom případě dokonce znalci posoudili situaci opačně - dítě bylo ohrožováno silnou manipulací ze strany rodiče, který byl původně oznamovatelem a sebe označil také za oběť domácího násilí. Při práci s rodinou a dítětem je nezbytná spolupráce odborníků různých profesí - pedagogů, lékařů, pracovníků pomáhajících profesí, pracovníků orgánů činných v trestním řízení, intervenčních center atd. Spolupráce je nutná v jednotlivých případech citlivě koordinovat tak, aby byla především pomocí, nikoliv další zátěží pro samotné dítě, případně další oběť domácího násilí. Není vždy účelné děti opakovaně vyslýchat, opakovat posouzení znalci jen proto, že si spolupracující instituce mezi sebou nepředávají výsledek znaleckého posouzení nebo se znalecké posouzení nelíbí rodiči, na kterého bylo vypracováno. Žadoucí není ani neustálé střídání odborných pracovišť, pokud rodič opakovaně odmítá s vybranými odborníky spolupracovat. V takových případech dítě vystavujeme dalším traumatům, která by mohla přerůst v další, tentokrát systémové týrání. Za účelem koordinace dalšího postupu jsou svolávána multidisciplinární setkání za účasti státních orgánů i nestátních neziskových organizací nebo případové konference, kam jsou zváni i rodiče a v některých případech také děti.

Aby se odstranily bariéry, které pracovníci různých odborností při rozpoznávání, oznamování a řešení podnětů násilí na dě-

tech mají, je důležité sjednotit metodické vedení v jednotlivých oborech a lépe provázat legislativu. Metodiku pro postup v případech podezření na týrání dítěte zpracovává Ministerstvo práce a sociálních věcí pro OSPOD, osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, poskytovatelé sociálních služeb, Ministerstvo zdravotnictví pro pediatry a zdravotnická zařízení, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy pro pedagogické pracovníky a školská ústavní zařízení, Ministerstvo vnitra pro Policii ČR, Ministerstvo spravedlnosti řídí soudy. Asociace pracovníků intervenčních center se dlouhodobě snaží o to, aby na pracovištích Policie ČR a soudech byli pracovníci specializovaní na problematiku týraných dětí a domácího násilí. Přítomnost specialistů na tuto problematiku nebo jejich metodická pomoc kolegům pomůže lepšímu vyhodnocování situace operativně v terénu - kvalifikovanému posouzení situace a volbě adekvátních kroků včetně institutu vykazání násilné osoby z bydliště, soudy snad nebudou nutit děti stýkat se s násilnou osobou. Specialisté na tuto problematiku by měli samozřejmě být i na orgánech sociálně-právní ochrany dětí.

Statistiky zabývající se týranými dětmi jsou alarmující, a to skutečný počet týraných dětí stále jen odhadujeme. Věřím, že lidé přestávají být lhotejní, přestávají přehlížet domácí násilí a případy týrání dětí, a že na tyto případy více upozorňují příslušné orgány. I to může být jedním z důvodů zvýšení počtu řešených případů týrání dětí ve statistikách. Přesto stále vidím rezervy v primární a sekundární prevenci, především v posilování podpory funkčním rodinám. Obětem je potřeba za-

jistit dostatek dostupné následné odborné péče, neboť je prokazatelné, že pachatelé domácího násilí jsou často lidé, kteří byli v dětství svědky domácího násilí nebo jeho oběťmi. Odborná pomoc je nezbytná také pro násilné osoby, aby nedocházelo k opakování násilného chování.

K informovanosti široké veřejnosti mohou přispět také média, jejichž prostřednictvím lze otevřít odborný diskurz na téma prevence syndromu CAN u dětí. Za nešťastnou však považuji medializaci konkrétních kauz, kdy média zpravidla kontaktuje jeden z rodičů, aby se za jejich pomoci domohl „svých práv“ a „práv svého dítěte“, která jim byla dle jeho mínění odepřena nebo nepřiznána zpravidla OSPOD nebo soudem. Často si tyto rodiče neuvědomují, že svým zviditelněním (ani nemusí být vždy prezentováno dítě samotné) mohou způsobit nechtěnou „popularitu“ svého dítěte a ještě tak prohloubit jeho trauma. Zainteresovaní odborníci jsou vázáni mlčenlivostí a tak se média opírají o obecná stanoviska vydaná sice také odborníky dané profese, ovšem vyjádřená pouze na základě jednostranně podaných informací. V některých případech se ke kauzám vyjadřují i známé osobnosti společenského života bez odborných znalostí, bez znalosti skutečností týkajících se dané kauzy, zato s jasným černobílým stanoviskem, komu chtějí pomoci. Medializace tak závažné problematiky, jakou je téma týrání a zneužívání dětí, je kontraproduktivní.

Respondentky ve svých odpovědích pojmenovaly širokou škálu možných důvodů, proč případy násilí na dětech většinou zůstávají skryté, a to jak na straně dětských obětí a jejich okolí, tak i odborníků, kteří s nimi přicházejí do styku. V jejich příspěvcích opakovaně zaznívá potřeba šíření příkladů dobré praxe namísto skandálních kauz v médiích, která nejen že zpravidla podávají nepravdivý, jednostranný obraz skutečných událostí, ale navíc přispívají k prohlubování traumatizace obětí a ke snižování ochoty laické i odborné veřejnosti svoji oznamovací povinnost plnit. Za klíčovou je považována prevence - zvyšování povědomí veřejnosti o tom, že násilí na dětech není normální, o způsobech, jak mu předcházet, o možnostech pomoci pro oběti, jejich rodiny i (potencionální) pachatele, o oznamovací povinnosti a o způsobech, jak je možno ji naplnit. Vedle dílčích legislativních úprav je zdůrazňována zejména potřeba nastolení intenzivní spolupráce mezi jednotlivými profesemi pracujícími s dětmi a vytvoření mezioborových metodik pojednávajících o násilí na dětech od jeho rozpoznání, oznámení přes kompetence jednotlivých odborníků až po možnosti řešení situace dítěte, tak aby mohlo vyrůstat v rodině a přitom bez násilí.

Autorka působí ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí, v. v. i.

Zlatým hřebem Týdne sociálních služeb byl VII. výroční kongres poskytovatelů sociálních služeb ČR

Veronika Hotová

Týden sociálních služeb ČR, jenž pořádá Asociace poskytovatelů sociálních služeb ve spolupráci s MPSV, se letos konal již po sedmé, a to ve dnech 5.–11. října. V průběhu této doby se po celé ČR uskutečnila nejen řada konferencí, veletrhů sociálních služeb, workshopů, výstav, setkání apod., ale i celostátní den otevřených dveří poskytovatelů sociálních služeb. K akci se připojily stovky zařízení poskytujících sociální služby po celé ČR.

Vrcholem celého Týdne je však nepochybně dvoudenní výroční kongres poskytovatelů sociálních služeb, který se letos konal v Táboře ve dnech 8.–9. října. Kongresu se zúčastnilo na 700 účastníků, na které čekal bohatý program plný nejen zajímavých přednášek a diskusí předních českých odborníků, ale i zábavy, zejména v průběhu tradičního galavečera.

Pro společný program v kongresovém sále prvního dne byl zvolen nový programový formát. Moderátorky Andrea Tajanovská a Jiří Horecký (lektorka Institutu vzdělávání APSS ČR a prezident APSS ČR) tak vítali odborníky a známé osobnosti ve svém „obývacím pokoji“, který vznikl přímo na jevišti. Hosté se tak cítili pohodlně a méně formálně, což vedlo k větší bezprostřednosti, kterou si chválili i diváci. Na růžový gauč se tak během dopoledne usadili např. Ivana Stráská, náměstkyně hejtmana Jihočeského kraje, Jiří Fišer, starosta města Tábor, Miloslav Čermák, náměstek hejtmana Karlovarského kraje pro sociální věci a neziskové organizace, Iva Holmerová, ředitelka Gerontologického centra, David Pospíšil, ředitel odboru sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení MPSV, Zuzana Jentschke Stöcklová, náměstkyně ministryně práce a sociálních věcí nebo Anna Šabatová, Veřejná ochránkyně práv.

V odpoledních hodinách vystoupila s přednáškou na téma Vývoj zdravotního a funkčního stavu seniorů žijících ve vlastním prostředí Hana Kubešová-Matějovská, přednostka Kliniky interní, geriatry a praktického lékařství FN Brno, předsedkyně České geriatrické a gerontologické společnosti. Představila sedmiletý výzkum 161 seniorů žijících v domácím prostředí a upozornila na důležitost role obvodního lékaře, který by měl být tzv. „gatekeeper“ (ten, přes kterého jdou veškeré informace), což u nás nefunguje tak jako v jiných zemích. Miroslav Zámečník, člen Národní ekonomické rady vlády, Boston Venture Central Europe, s. r. o., mluvil o Udržitelnosti „zdravotnické a sociálních služeb z pohledu padesátátníka-ekonomy“, což názorně demonstroval na zajímavých grafech. Jako poslední se představil Jaroslav Zvěřina, předseda Sexuologické společnosti České lékařské společnosti JEP s tématem Sexualita nejen seniorů a ideálně tak zakončil denní program prvního dne.

Páteční, tedy druhý kongresový den, byl rozdělen do tří odborných sekcí (ekonomicko-

ko-provozní, zdravotní a sociální) a workshopů. Ekonomicko-provozní sekci předsedali Jiří Horecký a Marie Hermanová, ředitelka CURATIO EDUCATION, s.r.o. V rámci sekce zazněla např. témata Financování sociálních služeb a novela zákona o sociálních službách Davida Pospíšila nebo Úhrada ošetrovatelské péče v roce 2016 Jiřího Horeckého. Zdravotní sekci předsedaly Jaroslava Kotalíková, místopředsedkyně řídicí rady Profesního svazu zdravotnických pracovníků v sociálních službách, a Marie Burgetová, vedoucí úseku přímé péče Centra sociálních služeb Prostějov. V rámci sekce se tématu Léčby bolesti seniorů věnovala Hana Kubešová-Matějovská či Komplikacím stomii na zažívacím traktu a jejich možnému řešení sestrou Monikou Antonovou, stomická sestra Chirurgické kliniky FN Brno. V čele sociální sekce byli za předsednickým stolem Daniela Lusková, předsedkyně Profesního svazu sociálních pracovníků v sociálních službách, a Petr Hanuš, koordinátor odborných sekcí APSS ČR. Posлуhači se dozvěděli o nových a novelizovaných právních předpisech z úst Radka Sudy, zástupce ředitele odboru sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení MPSV, či o problematických situacích při poskytování terénních sociálních služeb od Marcely Hauke, ředitelky Pečovatelské služby Města Dvůr Králové nad Labem.

Páteční den proběhly i tři workshopy, jejichž hlavními tématy byly Problematické situace při poskytování služeb v azylových domech a nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, Ukázky ze seminářů Institutu vzdělávání APSS ČR a Kvalita péče o klienty a zaměstnance.

Páteční den mohl tedy vzniknout jen jeden problém, a to dilema, kam se jít vlastně podívat dříve.

Slavnostní galavečer

Slavnostní galavečer byl nejen důstojným předělem mezi dvěma kongresovými dny, ale i prostorem pro neformální setkávání jak přednášejících, tak posluchačů za poslechu kapely Big Papa. Po vystoupení Ladi Kerndla přišla na řadu nejdůležitější část – předávání certifikátů Značka kvality v sociálních službách, vyhlášení výsledků soutěže Zlaté listy roku 2014, udělení Ceny APSS ČR a křest knihy Karolíny Friedlové Bazální stimulace pro pečující, terapeuty, logopedy a speciální pedagogy.

Značkou kvality bylo oceněno 7 zařízení, a to Sociální služby, p. o., Domov pro seniory a Domov se zvláštním režimem Kynšperk nad Ohří (4 hvězdy); Dům seniorů „Pohoda“, o. p. s. (4 hvězdy); Domov Vesna, p. o. (4 hvězdy); Domov pro seniory Tovačov, p. o. (4 hvězdy); Zdravotně sociální služby Turnov, Domov pro seniory (5 hvězd); Centrum sociálních služeb Praha 2, Domov pro seniory Jana Masaryka (5 hvězd) a Sociální služby města Havlíčkova Brodů, Domov pro seniory (5 hvězd).

Vítězem soutěže Zlaté listy 2014 (O nejlepší časopis domova pro seniory), a to dokonce v obou kategoriích (Zlaté listy roku 2014 a Nejlepší titulní strana roku) se stal Domov seniorů Drachtinka Hlinsko. Tabulka všech oceněných v kategorii A (do šesti vydaných čísel za rok) i B (více než 6 vydaných čísel za rok) je k dispozici na stránkách www.apsscr.cz, v menu Projekty & Akce.

Cenu APSS ČR za celoživotní přínos sociálním službám, jež Asociace uděluje každý rok, letos obdržel z rukou prezidenta APSS ČR Jiřího Horeckého a viceprezidentky pro ambulantní služby Ireny Lintnerové Petr Krčál, radní Kraje Vysočina pro oblast sociálních věcí a rodinné politiky. Petr Krčál se řídí heslem, že prosba o pomoc není hluchým přáním a musí být vždy vyslyšena. Významný bod jeho práce tvoří transformace sociálních služeb. Třešnickou na dortu celého galavečera, než začala tzv. „volná zábava“, byl křest knihy Karolíny Friedlové Bazální stimulace pro pečující, terapeuty, logopedy a speciální pedagogy, kterou vydala APSS ČR. Na úvod křtu byla puštěna videozdravice autora konceptu (a zároveň předmluvy knihy) prof. Andree Fröhliche, posleze knihu představila sama autorka (a vtipně popsala i strasti, které ji při samotném psaní potkávaly). Následně knihu pokřtil a „poslal do světa“ Jiří Horecký (autogramiáda knihy proběhla hned druhý den v dopoledních hodinách). Tim byla zakončena formální část galavečera a volná zábava mohla pokračovat (a také pokračovala) až do ranních hodin.

Týden sociálních služeb se podařil a podle Jiřího Horeckého byl „prostorem pro čerpání nejen nových informací, ale i povzbuzení a motivace k další práci a po několika letech od jeho prvního vyhlášení se stává jakýmsi svátkem nejen pro poskytovatele, ale i jejich zaměstnance a uživatele“.

Autorka je šéfredaktorkou časopisu Sociální služby.

Indikátory integrace cizinců z třetích zemí v ČR a začlenění ruské komunity do většinové společnosti (informace o projektu EIF a jeho řešení)

Jana Vavrečková

Monitoring integračních procesů cizinců z třetích zemí je ve VÚPSV, v. v. i., prováděn dlouhodobě. Projekty s tímto zaměřením vyhledává a podporuje Ministerstvo vnitra, do jehož gesce problematika integrace cizinců spadá. Významnou roli při jejich financování sehrál Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí (EIF). První výzva k čerpání finančních prostředků pro vypracování ukazatelů a metodik pro hodnocení průběhu integračních procesů, úpravu politik a opatření byla vyhlášena již v 2008. Rok poté vypracoval VÚPSV metodiku pro soustavné sledování klíčových integračních ukazatelů. Výsledkem byla „Soustava kvantitativních ukazatelů monitorující integraci cizinců z třetích zemí“ (CTZ), obsahující základní, analytické a srovnávací ukazatele. Tato soustava je v půlročních intervalech aktualizována a podává přehled v časových řadách pěti i více let.

Projekt „Indikátory integrace cizinců z třetích zemí v ČR a začlenění ruské komunity do většinové společnosti“ byl řešen v období 6/2014–6/2015 a svým pojetím navazoval na projekty orientované na indikátory integrace (2009–2013). Cílem bylo průběžně sledovat integrační procesy pomocí vypracované metodiky a informovat zadavatele na vývojové trendy i možné rizikové integrační faktory. Pravidelná šestměsíční aktualizace přispívá k měřitelnosti dopadů současných integračních opatření a k plánování jejich dalšího rozvoje.

Monitorovací systém integrace CTZ je založen na bázi kvantitativních i kvalitativních ukazatelů - kvantitativní ukazatele vycházejí z administrativních zdrojů několika resortů (MV ČR, MPSV, MŠMT, MPO) a jejich přidružených organizací, dále z údajů Ředitelství služeb cizinecké policie (ŘSCP), Českého statistického úřadu (ČSÚ), příp. dalších institucí. Kvalitativní indikátory integrace sledují vývoj názorů a postojů české majority k zde žijícím cizincům; zdrojem poznatků je pravidelné šetření Centra pro výzkum veřejného mínění při Sociologickém ústavu Akademie věd (CVVM SOU AV).

Kvantitativní část integračních ukazatelů poskytuje přehled o kategoriích pobytů, demografických charakteristikách, o zaměstnanosti CTZ a situaci na trhu práce, o vzdělávání, sociálním postavení CTZ a čerpání sociálních dávek. Analytická část tyto poznatky podrobněji rozvíjí a srovnávací ukazatele umožňují komparaci údajů o CTZ s celkovým souhrnem cizinců v ČR (imigrantů ze zemí EU) a s českým obyvatelstvem. Důležitou součástí metodiky je sledování vývojových trendů integračních procesů a zanedbatelné nejsou ani aktualizované číselné hodnoty vybraných charakteristik národního ekonomiky.

Součástí projektu EIF 2013-01 byla mimo jiné i inovace „Soustavy kvantitativních ukazatelů“. Od roku 2009 se řada okolností v oblasti integrace cizinců v ČR změnila, a bylo proto nutné provést určitou revizi, aniž by se porušila základní logika sledování. Revize jednotlivých indikátorů byla provedena z hlediska reálné dostupnosti, využitelnosti a získaných konkrétních zkušeností. Mimořádný důraz byl přitom kladen na přehlednost monitorovaných dat; proto byl vývoj sledovaných ukazatelů omezen na posledních pět let a půlroční

intervaly na poslední tři roky. S ohledem na aktuálnost některých témat v současné době byla „Soustava“ rozšířena o některé podrobnější charakteristiky (např. o poznatky týkající trvalých pobytů, sociálních dávek atd.).

Kromě tohoto monitoringu bylo přidanou hodnotou projektu rozšíření poznatků o míře integrace/segregace cizinců původem z Ruské federace. Toto téma bylo vybráno proto, že ruská komunita vykazuje ve srovnání s ostatními subpopulacemi cizinců (CTZ) určitá specifika; například vzrůstající počet Rusů v době všeobecného poklesu cizinců/CTZ na českém území, nízký podíl výdělečně činných osob a další odlišnosti. Záhy bylo zjištěno, že publikovaná poznatková základna na toto téma je velmi omezená. K dispozici jsou jednak oficiální statistická data ČSÚ o cizincích v ČR, jejichž vypovídající hodnotu snižuje nízká aktuálnost údajů, a několik sociologických šetření, kde Rusové figurují zpravidla pouze jako jedna z početně významných komunit respondentů.¹

V našem případě přispěla k rozšíření poznatků o Rusech žijících v ČR především analýza dostupných administrativních dat (viz. „Soustava kvantitativních ukazatelů“) a realizace vlastního sondážního šetření. To zahrnovalo jednak řízené rozhovory s experty se zkušenostmi s integrací dětské i dospělé ruské populace, jednak doplňující rozhovory se samotnými cizinci ruského původu. Poznatky doplnily údaje firmy Bisnode Czech Republic poskytující přehled firem ruských majitelů/statutárních zástupců, podnikajících v ČR, a pohled médií na danou problematiku.

V rámci analýzy kvantitativních údajů byla využita data s možností členění podle země původu. Pro poznání specifik ruské komunity byly zjištěné poznatky o Rusech konfrontovány s ukrajinskou a vietnamskou subpopulací a dále se souborem všech zde žijících cizinců z třetích zemí. Sledován byl zejména početní vývoj ruské minority v konfrontaci k srovnávaným souborům, její základní bytové charakteristiky, získání českého občanství, intenzita a charakter výdělečné činnosti zde žijících Rusů, jejich dostupné sociodemografické údaje, participace Rusů na českých základních, středních a vysokých školách i jejich teritoriální rozmístění v rámci ČR. Vznikl tak unikátní soubor poznatků,

který v mnohých směrech potvrzuje zjištěné závěry sociologických šetření, např. zvýšenou tendenci Rusů k prostorové koncentraci, výrazně nižší podíl pobytových oprávnění z důvodů zaměstnání, extrémně nízký podíl výdělečně činných osob, vysoký zájem o studium v ČR a řadu dalších poznatků.

Sondážní šetření s experty (zástupci center pro integraci cizinců, nevládních a neziskových organizací, státní a veřejné sféry, učitelé na školách s vysokým počtem ruských žáků/studentů, příp. jiní zkušení experti) formou standardizovaných rozhovorů bylo provedeno v Praze a v Karlových Varech.

Doplňující rozhovory s ruskými imigranty byly realizovány podle zpracovaného scénáře, který sondoval jednotlivé aspekty života ruských občanů v ČR. Získány tak byly poznatky o motivaci příjezdu Rusů do ČR, charakteru jejich společenského a rodinného života, kontaktech se zemí původu, ekonomickém zajištění rodiny, vzdělání a vzdělávání, úrovni bydlení a především budoucí aspirace ruských imigrantů a jejich zájem o integraci v hostitelské zemi.

V průběhu května 2015 uspořádali řešitelé expertní kulatý stůl s cílem prezentovat řešený projekt, diskutovat nad získanými poznatky a vyměnit si názory a zkušenosti s přízvanými experty; ti se rekrutovali z integračních center, NNO, státní a veřejné sféry, ze zástupců škol a jiných zainteresovaných odborníků. V průběhu setkání byly ve stručné formě představeny základní zjištěné poznatky a poté formulovány otázky k následné diskusi, mj. i o tom, co by měla dělat státní a nezisková sféra pro optimální integraci Rusů v ČR.

Záměrem řešitelů je veškeré poznatky týkající se ruské komunity v ČR shrnout a zveřejnit v odborné recenzované studii² a následně na webovém portálu VÚPSV, v. v. i.

1 Dotazníkové šetření orientované pouze na ruské imigranty provedl Drbohlav (PF UK) v roce 1999 a zhruba o deset let později Janičko z SOU AV.

2 Výstupem projektu byly dvě nepublikované, interní studie - „Charakteristika ruské komunity žijící na českém území“ Vavrečková, J., Pojer, P., Szabo, J., VÚPSV, v. v. i., 2015 a „Začlenění ruské komunity do většinové společnosti“ Vavrečková, Dobíášová, Gazdagová, VÚPSV, v. v. i., 2015.

Autorka působí ve VÚPSV, v. v. i.

Problematika multikulturního soužití pohledem Dany Moree

MOREE, Dana. Základy interkulturního soužití.

Praha: Portál, 2014. 2008 s. ISBN 978-80-262-0915-7

Kniha *Základy multikulturního soužití* je letošní novinkou v oblasti literatury věnující se setkávání lidí z různých kultur a situacím, které je obvykle doprovází. Pokrývá všechny zásadní aspekty, které se k multikulturnímu setkávání a soužití vztahují, respektive které autorka identifikovala jako klíčové v rámci konkrétních situací, jež je mohou doprovázet.

Text knihy mimo úvodu, doslovu, přehledu literatury a rejstříku nabízí sedm zásadních kapitol, přičemž jednotlivé kapitoly jsou dále členěny do různého počtu podkapitol, což je pro čtenáře přehledné a umožňuje snadnou orientaci. Každá z kapitol navíc obsahuje shrnující závěr, umožňující jednodušeji si zapamatovat hlavní myšlenky, teze a postřehy. Autorka dělí kapitoly knihy ne dle jednotlivých kulturních skupin, jak by mohli čtenáři očekávat, ale dle jednotlivých životních situací, které při multikulturním setkávání přicházejí. Při pojednání o nich odkazuje na již dříve zveřejněné teorie, se stejným důrazem však uvažuje i o realitě a zkušenostech, které za 15 let, kdy se multikulturním soužitím zabývá, získala. Pro demonstraci těchto situací využívá mimo jiné zkušeností a postřehů získaných při nacvičování dvou divadelních představení, u jejichž vzniku stála a na nichž se podíleli studenti Fakulty humanitních studií UK a spolupracovníci divadelní skupiny ARA ART - Romové, pohybující se v oblasti umění. Obě představení, využívající metodiku divadla utlačovaných, měla jako ústřední téma zažívání rasismu a podle Moree velmi dobře prezentovala základní témata typická pro interkulturní soužití. Pro lepší identifikaci problematiky přidává autorka i malá cvičení, která mohou pomoci lépe reflektovat probírané téma.

Hned v první kapitole se Moree zabývá identitou a tím, jak identita ovlivňuje naše sebepojetí. Důrazně upozorňuje na dynamičnost a mnohvrstevnost identity a také na to, že naše vnímání vlastní identity se proměňuje v závislosti na situaci, ve které se zrovna nacházíme. Jako klíčový prvek definuje naše vlastní přijetí identity, část kapitoly věnuje i důležitému aspektu rozdělování moci a věnuje se i rozdílu mezi identitou zvolenou a identitou připsanou. Druhá kapitola se zabývá kulturou a jejím vlivem na naše běžné fungování. Moree se odkazuje na Van Oudenhovenovu teorii tzv. interpretativního vnímání vzájemného propojení mezi kulturou a chováním a vychází tedy z předpokladu, že lze sledovat, jaký vliv má kultura na konkrétní jednotlivce a na jejich interakce. Identifikuje trojici základních bodů kultury a velkou pozornost věnuje i vrstvám kultury, které dává do souvislosti s kulturními rozdíly. Na konkrétních

příkladech pak ukazuje, jak se dodržování kulturních zvyků může stát předmětem interkulturních konfliktů. Interkulturním nedorozuměním se pak zabývá v další - třetí - kapitole. Upozorňuje, že interkulturní konflikt se děje při konkrétních situacích, kdy naše očekávání, resp. selektivní vnímání způsobená právě kulturou, ve které žijeme, deformuje porozumění „odlišnému“ chování v konkrétních situacích. Roli kultury staví v rámci interkulturního konfliktu na stejnou úroveň jako osobní nastavení jednotlivců a struktury, ve kterých se pohybujeme. Moree zmiňuje i složitější Bittlovu teorii zahrnující navíc ještě význam norem, pravidel a legislativy. Jako cestu k řešení interkulturních nedorozumění nabízí zvýšené vnímání a sledování potřeb ostatních.

Čtvrtá kapitola se věnuje interkulturní komunikaci. Autorka zohledňuje verbální i neverbální komunikaci a upozorňuje, že komunikace je komplexní záležitostí, kde nejde pouze o bezchybné předání informací, ale kde velkou roli hrají premisy, se kterými do komunikace vstupujeme. Možná nedorozumění opět ukazuje na konkrétních příkladech každodenních situací, které nás mohou potkat. Další dvě kapitoly se zabývají interkulturním setkáním, kde Moree zdůrazňuje především aspekt citlivosti, a soužitím. V rámci propojení interkulturní citlivosti a pohledu na svět odkazuje na „Development Model of Intercultural Sensitivity“ autorů Hammeta, Bennetta a Wisemana zachycující schopnost jednotlivce měnit na základě reflektované životní zkušenosti svůj pohled na svět a upozorňuje, že „skutečné zvládnutí interkulturního setkání vyžaduje ochotu k proměně nás samotných“ [Moree, 2015: 135]. V kapitole věnující se interkulturnímu soužití se zabývá především procesy sociálního vyloučení a integrace, kde definuje postupné kroky, které k vyloučení vedou, a popisuje, jak se tyto kroky týkají konkrétních osob, resp. rolí zapojených v procesu soužití, a jakou roli mají předsudky, stereotypy a etnocentrismus. Závěrečná, sedmá kapitola pojednává o interkulturním vzdělávání. Moree připomíná důležitost multikulturní výchovy ve školách a ve školách a nastiňuje velké množství různorodých přístupů k multikulturní výchově, které existují.

Autorka vychází z přesvědčení, že jedinec nemůže změnit přístup celé společnosti, ale může působit v malých interakcích, tedy ovlivnit ty skupiny, se kterými je propojen. Při psaní a členění textu vychází z hlavní premisy, že interkulturní soužití se vždy odehrává v nějakém typu interakce, a klade si otázku, jak předcházet nedorozuměním, která tyto interakce doprovázejí. Autorka zmiňuje četné vysvětlující teorie, přičemž

uvádí i množství příkladů z praxe každodenního života, nenabízí však konkrétní návody, jak vzniklé situace řešit, je spíše zamýšlením, z jaké perspektivy můžeme podobné situace vnímat. V poslední kapitole, respektive doslovu, se pak Moree znovu zamýšlí nad tématy, kterými se ve své knize zabývá. Toto zamýšlení prokládá i svou vlastní osobní zkušeností s projevy rasismu. A právě četné osobní zkušenosti a poznatky z praxe, kterými je text protkáno, činí knihu osobnější a výrazně celé téma přibližují čtenářům.

Text publikace je přehledně členěn a čtenář se v něm může lehce orientovat. Kniha je díky komplexnímu pohledu autorky na problematiku multikulturního soužití vhodná jak pro studenty magisterských či doktorských programů, díky snadno pochopitelnému jazyku je však vhodná pro každého, koho tato problematika zajímá.

Věnceslava Šlechtová, FHS UK

Novinky v knižním fondu

Vývoj vybraných ukazatelů životní úrovně v České republice v letech 1993–2014.

Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015. - 95 s. - ISBN 978-80-7421-109-6.

Development of the basic living standard indicators in the Czech Republic 1993–2014.

Prague: Ministry of labour and social affairs, 2015. - 90 s. - ISBN 978-80-7421-110-2.

Čas Robinsonů. / O Toole, Pavlína

Praha: Čas Robinsonů, z. s., 2015. - 307 s. - ISBN 978-80-906076-0-6.

Reproductive decision-making in a macro-mikro perspective. / Philipov, Dimiter [EDI] - Liefbroer, AArt C. [EDI] - Klobas, Jane E. [EDI] Dordrecht: Springer, 2015. - 178 s. - ISBN 978-94-017-9400-8.

Families in an era of increasing inequality. Diverging destinies. / Amato, Paul R. [EDI] - Booth, Alan [EDI] - McHale, Susan M. [EDI] - Van Hook, Jennifer [EDI]

Cham: Springer, 2015. - 242 s. - ISBN 978-3-319-08307-0.

OECD employment outlook 2015.

Paris: OECD, 2015. - 292 s. - ISBN 978-92-64-23418-5.

Taxing wages 2013–2014. Special feature: modelling the tax burden on labour income in Brazil, China, India, Indonesia and South Africa.

Paris: OECD, 2015. - 552 s. - ISBN 978-92-64-23050-7.

Indicators of immigrant integration 2015. Settling in.

Paris: OECD, 2015. - 344 s. - ISBN 978-92-64-23230-3.

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. - xxii, 890 s. - ISBN 978-80-7478-727-0.

Odborný měsíčník Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR SOCIÁLNÍ SLUŽBY

www.socialnisluzby.eu

Z obsahu listopadového čísla:

- Aktuální nabídka seminářů Institutu vzdělávání APSS ČR
- Aktuality: Ze života sekcí APSS ČR
- Mgr. Veronika Hotová: Šťastné stáří očima dětí: Již pošesté a rozhodně ne naposledy
- Mgr. Veronika Hotová: Reportáž: Zlatým hřebem Týdne sociálních služeb byl VII. výroční kongres poskytovatelů sociálních služeb ČR
- JUDr. Petr Haluza: Kdo je odpovědný za poskytování zdravotní péče v pobytových zařízeních sociálních služeb?
- Mgr. Bc. Marek Sušíka: Myšlenkové mapy v individuálním plánování, 2. část
- Mgr. Petra Štarková: Seniori a stereotypy
- Ing. Jiří Horecký, Ph.D., MBA: Okénko do světa: Národní strategie demence ve Švýcarsku
- Mgr. Tereza Gajdušková: VOP: Role zdravotně-sociálního pracovníka ve zdravotnických zařízeních následné a dlouhodobé lůžkové péče
- Zařízení certifikovaná Značkou kvality
- Aktivity a činnosti pro volný čas: Činnosti s podzimními listy
- Mgr. et Bc. Michaela Macháčková: Dobrá praxe: Terapeutická panenka v životě klientů s onemocněním demencí
- Lukáš Zelený: Poradna d-Testu: Žárovky od dodavatele energie - dárek, který vás může stát tisíce
- Střípky z domova

Z domácího tisku

Důchodové nároky podle koordinačních nařízení EU. / TESOLINOVÁ, Radka

In: Národní pojištění. - Roč. 46, č. 8-9 (2015), s. 23-30.: -lit.

První z cyklu článků věnovaných tematické „důchodů s mezinárodním prvkem“, kdy se jedná o důchodová řízení, v jejichž průběhu spolupracuje více nositelů pojištění z různých států a jejichž předmětem jsou důchodové nároky osob, které získaly doby pojištění v různých státech.

Zvýšení vyměřovacího základu u osob, za které platí pojistné stát, od 1. ledna 2016. / DANĚK, Antonín

In: Práce a mzda. - Roč. 63, č. 9 (2015), s. 32-33. Vyměřovací základ se u těchto osob zvyšuje na 6444 Kč. Tímto opatřením přibude v roce 2016 do celého systému asi 1,8 miliardy korun.

Jakou zdravotní péči skutečně dostáváme? / NOVÁK, Jaroslav

In: Statistika a my. - Roč. 5, č. 9 (2015), s. 20-22.: obr., tab.

V polemikách o stále rostoucích nákladech v našem zdravotnictví se často argumentuje ne zcela konzistentními údaji. Hodnotová i naturální data potvrzují, že za čtyři roky od roku 2010 reálně poklesl objem zdravotní péče.

Kultúro-behaviorálna podmienenosť nerovnosti v oblasti zdravia na Slovensku. / SOPÓCI, Ján - HRABOVSKÁ, Anna

In: Sociologický časopis/Czech Sociological Review. - Roč. 51, č. 4 (2015), s. 667-696.: obr., tab., -lit. Účinky vybraných faktorů nerovnosti v oblasti zdraví na Slovensku a testování teoretických a metodologických předpokladů kulturního a behaviorálního modelu zdraví slovenské společnosti na základě výsledků „ISSP Slovensko 2012“.

Zdravotní pojištění: co dělat, když je příjem zaměstnance nižší než minimální mzda? / DANĚK, Antonín

In: PSK - Personální a sociálně právní kartotéka. - Roč. 18, č. 10 (2015), s. 21-24. Problematika je vysvětlena na konkrétních příkladech.

Ze zahraničního tisku

Is Welfare Dependency Inherited? Estimating Causal Welfare Transmission Effects using Swedish Sibling Data. [Je závislost na sociálních dávkách dědičná? Výzkum poznatků s využitím švédských dat o sourozencích.] / ED-MARK, Karin - HANSPERS, Kajsa

In: European Journal of Social Security. - Roč. 17, č. 3 (2015), s. 338-360.: obr., tab., -lit. Studie testuje, zda lidé, kteří vyrůstají s rodiči na sociálních dávkách, jsou sami více či méně potenciálními příjemci sociálních dávek ve srovnání s jedinci, kteří vyrůstají v domácnostech bez sociální pomoci.

Beyond Poverty in Romania: An Analysis of Household-Level Factors of Poverty and Precarious Prosperity. [Za hranicí chudoby v Rumunsku: Analýza faktorů chudoby a nejisté prosperity na úrovni domácností.] / PRECUPETU, Iuliana - PREOTEASA, Ana Maria - VLASE, Ionela

In: Sociológia. - Roč. 47, č. 3 (2015), s. 253-271.: obr., tab., -lit. Tento článek se zaměřuje na chudobu i konkrétní vrstvu obyvatelstva v Rumunsku, kterou nazýváme nejistá prosperita, s cílem pochopit faktory na úrovni domácnosti, které přispívají k pravděpodobnosti, že patří do této příslušné kategorie. Na základě nejnovější vlny dostupných údajů EU-SILC se ukazuje, že podobné

faktory na úrovni domácnosti, jako je typ bydlení, nezaměstnanost, produkce domácnosti a typ domácnosti, mají vliv na pravděpodobnost chudoby nebo nejistoty.

Accommodating Social Security and Freedom of Religion. [Sociální zabezpečení a svoboda náboženského vyznání.] / PIETERS, Danny
In: European Journal of Social Security. - Roč. 17, č. 3 (2015), s. 316-337.: -lit.

Článek si všímá konfliktu mezi svobodou náboženského vyznání a právem na sociální zabezpečení s odkazem na judikatury a praxe v různých západních zemích.

Developing a diagnostic tool and policy instrument for the realization of decent work. [Vývoj diagnostického nástroje a politické opatření pro realizaci důstojné práce.] / WEBSTER, Edward - BUDLENDER, Deborah - ORKIN, Mark

In: International Labour Review. - Roč. 154, č. 2 (2015), s. 123-145.: obr., tab., -lit. Diagnostický nástroj pro měření kvality práce v oblasti sektoru bezpečnosti, zemědělství a pohostinství v provincii Gauteng v Jižní Africe. Tento diagnostický nástroj se liší od standardního indexu ILO v tom, že se zaměřuje spíše na jednotlivé pracovníky na úrovni odvětví než na podmínky na celonárodní úrovni.

Overview of Recent Cases before the European Court of Human Rights (January-December 2014). [Přehled případů projednávaných před Evropským soudem pro lidská práva (leden-prosinec 2014).] / VAN DER MEI, Anne Pieter
In: European Journal of Social Security. - Roč. 17, č. 3 (2015), s. 385-396.: -lit.

Employment effects of trade in intermediate and final goods: An empirical assessment. [Vlivy obchodu s meziprodukty a finálními zbožím na zaměstnanost: Empirická analýza.] / JIANG, Xiao

In: International Labour Review. - Roč. 154, č. 2 (2015), s. 147-164.: obr., tab., -lit. Vztah mezi růstem ukazatelů mezinárodního obchodu a zaměstnaností, resp. vytvářením pracovních míst v celosvětovém měřítku. Údaje jsou shromážděny z celkem 39 zemí.

Trade union membership retention in Europe: The challenge of difficult times. [Zachovat členství v odborech v Evropě: Výzva v těžkých časech.] / WADDINGTON, Jeremy
In: European Journal of Industrial Relations. - Roč. 21, č. 3 (2015), s. 205-221.: tab., -lit.

Článek vyhodnocuje šetření o důvodech setrvání v odborech mezi respondenty z 12 evropských zemí.

Ocenění Bezpečný podnik k 20. 10. 2015 získalo dalších 17 firem, z nichž SYNTHOS Kralupy, a. s., se sídlem v Kralupech nad Vltavou a Biocel Paskov, a. s., se sídlem v Paskově získaly ocenění již pošesté. Osvědčení získaly tyto společnosti: Plzeňská teplárenská, a. s., SYNTHOS PBR, s. r. o., SYNTHOS Kralupy, a. s., TAMERO INVEST, s. r. o., Siemens, s. r. o., odstěpný závod Elektromotory Frenštát, ACO Industries, k. s., Energotrans, a. s., Biocel Paskov, a. s., ČEZ Distribuce, a. s., Správa a údržba silnic Pardubického kraje, OHL ŽS, a. s., CzechPak Manufacturing, s. r. o., Fatra, a. s., Vesuvius Solar Crucible, s. r. o., CCI Czech Republic, s. r. o., Black & Decker (Czech), s. r. o., Kostelecké uzeniny, a. s. V současné době se v České republice prokazuje platným osvědčením 83 společností.

Vítězem 3. ročníku soutěže Profesionál BOZP se stal pan Heřman Riedel z Linde Gas, a. s., v Praze.

Vyhlášen byl rovněž první ročník soutěže Profesionál - koordinátor BOZP na staveništi. Informace k soutěži i soutěžní formulář jsou na webových stránkách VÚBP, v. v. i., oborovém portálu pro BOZP a českém Focal Pointu pro BOZP. Zdroj: MPSV

Preferred length of parental leave: Comparison of eight European countries - p. 2

The text deals with the preferred length of maternity and parental leave and who should take parental leave. It is based on data from 7 European countries gathered in the framework of ISSP international research in 2012. It reveals that Czechs and Slovaks show exceptionally high support for long periods of parental leave compared with the residents of the other European countries surveyed. Support for a period of parental leave of less than 2 years in the Czech environment was found to be negligible across all educational groups; university students, however, expressed a slightly lower level of support for parental leave of three and more years.

Keywords: parental leave, length, parental preferences

The flexible parental benefits system and the reconciling of parenthood with paid work - p. 10

The article focuses on transformations with regard to the parental allowance and parental leave between 2007 and 2014 as well as on the results of the reform of parental benefits with regard to the reconciliation of parental and professional responsibilities. It employs the latest quantitative data from the Ministry of Labour and Social Affairs database on parental benefits and Czech data from two waves of TransPARENT international qualitative research from the years 2011 to 2014. The research was based on interviews with 16 parent couples who were expecting the birth of their first child and with the same couples when the child reached the age of one-and-a-half years. The article presents the views and real-life experiences of parents with concern to the reconciliation of their parental roles and paid employment. The possibility of reducing the period over which parental allowance is received whilst maintaining the total volume of the benefit was found to encourage women to return more quickly to the labour market. At the conception level, it was found that parents do not perceive caring for very young children as presenting an obstacle to work for the female partner; however, limits were perceived in terms of the ways in which to provide for the care of children when the woman is at work.

Keywords: parental benefit, time claimed, perceptions, reality, reconciling work and family life

Accessibility of government services for people with limited mobility - p. 19

Public administration offices are obliged to create conditions that allow persons with limited mobility and other disabilities to fully take advantage of the provision of public administration services. Barrier-free use is a matter of public interest. Technical requirements exist in terms of barrier-free use. However, failure to comply with regulations is common and modifications so as to allow access for the disabled are often made in an inappropriate manner. The article deals with barriers to access to buildings and independent movement within public administration buildings, i.e. it addresses the issue of barriers to the movement of disabled persons.

Keywords: person with reduced mobility, features of the use of barrier-free facilities, construction of public facilities.

Survey "Barriers to fulfilling the obligation to notify cases of violence against children and solutions to this issue" - p. 25

Statistics compiled by the courts, child protection agencies, the police and other relevant players consistently indicate that cases of violence against children in the Czech Republic are on the increase and that available data on the subject represents only the tip of the iceberg with concern to this issue. Moreover, experts point to the difficulty of identifying cases of violence against children by the general public and experts and the subsequent decision as to whether an abuse has been committed or whether there is simply a suspicion of abuse and which procedure to follow with regard to the interests of all involved, especially the child, and the potential adverse consequences that may subsequently arise with concern to the child and his/her immediate environment, the person against whom the suspicion is directed and the person reporting the incident. This paper brings together the opinions of five experts from various professions as to the various barriers to fulfilling the obligation to notify cases of violence against children and how to remove such barriers.

Keywords: violence against children, obligation to report, barriers, solutions

The highlight of the Social Services Week - the 7th Annual Congress of Social Service Providers in the Czech Republic - p. 29

The 7th Social Services Week in the Czech Republic, which was organized by the Association of Social Services Providers in collaboration with the Ministry of Labour and Social Affairs, took place from 5 to 11 October. A number of conferences, social services trade fairs, workshops, exhibitions and meetings were held throughout the country in addition to a nationwide social service providers open day.

Keywords: Social Services Week, Congress of Social Service Providers, social services

Indicators of the integration of third country nationals in the Czech Republic and the inclusion of the Russian community into mainstream society (the EIF project and its conclusions) - p. 30

The Research Institute for Labour and Social Affairs (RILSA/VÚPSV) has been involved in the monitoring of the third country nationals integration process in the Czech Republic. Projects on this issue are commissioned and supported by the Ministry of the Interior which is responsible for the issue of the integration of foreign nationals. The European Fund for the Integration of Third Country Nationals (EIF) plays an important role in this respect in terms of financing. The first call for the disbursement of funds for the development of indicators and methodologies for the evaluation of integration processes and the adjustment of relevant policies and measures was announced as early as in 2008. A year later the VÚPSV developed a methodology for systematically monitoring key integration indicators which resulted in the "system of quantitative indicators for the monitoring of the integration of third country nationals (CTZ)" containing basic, analytical and comparative indicators. This system is updated every six months and provides an overview in time series of five or more years.

Keywords: Czech Republic, integration of foreigners, Russian community, inclusion, integration indicators

Hlavní náplní ústavu je aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni formulovaný podle aktuálních potřeb orgánů státní správy, popřípadě neziskových či privátních subjektů. Ústav vykonává konzultantskou činnost pro uživatele výsledků výzkumů a organizuje semináře a konference. Výzkumné projekty se každý rok připravují ve spolupráci se zainteresovanými subjekty s ohledem na kontinuitu vývoje vědy a výzkumu v předemných oblastech. Mezi hlavní výzkumné zájmy ústavu patří:

- trh práce a zaměstnanost,
- sociální dialog a pracovní vztahy,
- sociální ochrana,
- rodinná politika,
- příjmová a mzdová politika,
- rovné příležitosti,
- teorie sociální politiky.

Významnou činností ústavu je poskytování komplexních knihovnických a informačních služeb v oblasti práce a sociálních věcí, které zajišťuje oddělení knihovnicko-informačních služeb. V rámci jeho činnosti je kontinuálně budován a zpracováván fond domácích a zahraničních informačních pramenů z uvedené oblasti, ale i z příbuzných oborů a průřezových vědních disciplín.

The RILSA's main role is applied research on labour and social affairs at regional, national, and international levels, formulated in accordance with the current needs of the state administration, and in some cases the non-profit sector and private clients. The Institute provides consultancy for the users of research results and organizes seminars and conferences. Research projects are prepared each year in collaboration with interested parties, with regard to the continuity of science and research in the areas in question. The Institute's main research interests include:

- labour market and employment,
- social dialogue and labour relations,
- social security,
- family policy,
- wages and income policy,
- equal opportunities,
- social policy theory.

An important activity of the Institute, essential for carrying out its research objectives, is the provision of comprehensive library and information services in the field of labour and social affairs. This is done by RILSA's library and information services department.

Kontakt

Karlovo nám. 1359/1, 128 00 Praha 2, Czech Republic, tel. +420 211 152 711, <http://www.vupsv.cz>

FÓRUM sociální politiky

